

1/2017

20. ročník

cena 40Kč

POODŘÍ

ČASOPIS OBYVATEL HORNÍ ODRY

Z obsahu:

Přírodní rezervace Rezavka

Vodopády a kaskády horního Poodří

Hadinka

Hans Kudlich

POODŘÍ – časopis obyvatel horní Odry

www.casopispoodri.cz

Vydává Společnost přátel Poodří (IČ: 64627870) ve spolupráci se ZO ČSOP Odry, ZO ČSOP Jeseník nad Odrou, Správou chráněné krajinné oblasti Poodří a Svazkem obcí Region Poodří.

Redakční rada: Ing. Radim Jarošek, Ing. Petr Lelek, Lumír Kuchařík, Ing. Alena Malíková, MVDr. Kateřina Křenková, Mgr. Ivan Bartoš, Jiří Zelený

Adresa redakce: Oblá 11, 709 00 Ostrava – Mariánské Hory

E-mail: radim.jarosek@volny.cz

Počítačová sazba a grafické zpracování: Aleš Luzar

Tisk: Printo spol. s r. o., Ostrava

Vydávání povoleno Ministerstvem kultury ČR, registrační číslo: MK ČR E 12812

ISSN 1803-2338

Vychází dvě čísla ročně.

Cena jednoho čísla: 40 Kč, předplatné: 80 Kč

Objednávky předplatného na adrese redakce.

XX. ročník, č. 1/2017

Titulní strana obálky: Dvoumetrový vodopád na středním toku Havranova potoka (Foto Petr Dobeš, duben 2017).

Tato strana: Z přírodní rezervace Rezavka (Foto Petr Blažek).

Ceník reklamy v POODŘÍ

Umístění na 3. nebo 4. straně obálky (černobílá) formát: A4 – 10 000 Kč, A5 – 5000 Kč, A6 – 2500 Kč

Redakce si vyhrazuje právo na odmítnutí požadavku na reklamu, úpravu ceny (např. při opakované reklamě ve více číslech apod.) resp. řešení formou protislužby (např. propagací POODŘÍ v jiném periodiku).

Redakce děkuje za finanční příspěvek na tisk tohoto čísla:

- Obcím Albrechtický, Bartošovice, Bernartice nad Odrou, Hladké Životice, Jakubčovice nad Odrou, Jeseník nad Odrou, Kunín, Polanka nad Odrou, Proskovice, Pustějov, Stará Bělá, Stará Ves nad Ondřejnicí, městysu Suchdol nad Odrou, městu Odry.
- Všem čtenářům, kteří přispěli jakoukoliv částkou nad předplatné.

Obsah

Jistebnický nalezenec aneb ještě jednou o jistebnickém bludném balvanu Radim Jarošek	4	Zigartice (Zighartice, Mastník, Siegertsau) Jana Krejčová	48
Chřadnutí jasanů Eva Mračanská, Jiří Veska	7	Hans Kudlich a jeho pomníky v Poodří Pavel Kladiwa	59
Stromový kanibalismus Jiří Veska	12	Dědičný vodní mlýn na Polančici v Klimkovicích – Lagnově Jiří Pillich	65
Památečné stromy v Jeseníku nad Odrou Karel Glogar	13	Vzpomínky starobělské Josef Kalus	67
Exotický pavouk křížák pruhovaný (<i>Argiope bruennichi</i>, Scopoli, 1772) v CHKO Poodří Zdeněk Majkus	16	Nový památník transportu smrti z ledna 1945 u Suchdolu nad Odrou Daniel Říčan	70
CHKO Poodří v nových hranicích Radim Jarošek	19	Vagonářské muzeum ve Studénce informuje Zuzana Juříková Brožová, Bronislav Novosad	71
Přírodní rezervace Rezavka – součást CHKO Poodří Zdenka Rozbrojová	22	Velká pocta pro sběratele aneb kurátor Kabinetu přírodnin na zámku v Kuníně má radost Bronislav Novosad	72
Sběr semínek na loukách v Poodří aneb první pokus o získání pooderské travní směsi Daniela Ražnoková	27	Ovce (zase) v Bartošovicích Lumír Kuchařík	73
Vodopády a kaskády horního Poodří Petr Dobeš	29	Počasi v 1. pololetí 2017 Petr Dobeš	74
Hadinka (Hadinkovo) – zaniklé výletní místo v údolí Budišovky Pavel Kašpar st.	37	Činnost svazku obcí Regionu Poodří za I. pololetí 2017 Kateřina Křenková	75
		Výstava fotografií „Okamžiky“ Radim Jarošek	76

Vážené čtenářky, vážení čtenáři,

součástí tohoto čísla je poněkud obšírnější osmistránková barevná příloha, která je drobným připomenutím letošního kulatého 20. ročníku časopisu. Je tématicky zaměřena na zachycení krás přírody chráněné krajinné oblasti Poodří. Fotografie jsou prezentovány záměrně bez komentářů – nechme očím, aby se potěšily barvami a tvary, atmosférou míst i okamžiky setkání s divokými obyvateli lesů, vod i luk.

Věřím, že vás fotografie osloví a všichni, který je Poodří blízké, si opět uvědomí to, co ostatně už dávno ví – totiž jak malebným koutem naší vlasti je krajina kolem řeky Odry v Moravské bráně.

Pro ostatní jsou pak pozvánkou, aby se přesvědčili sami.

Radim Jarošek

Opravy č. 2/2016

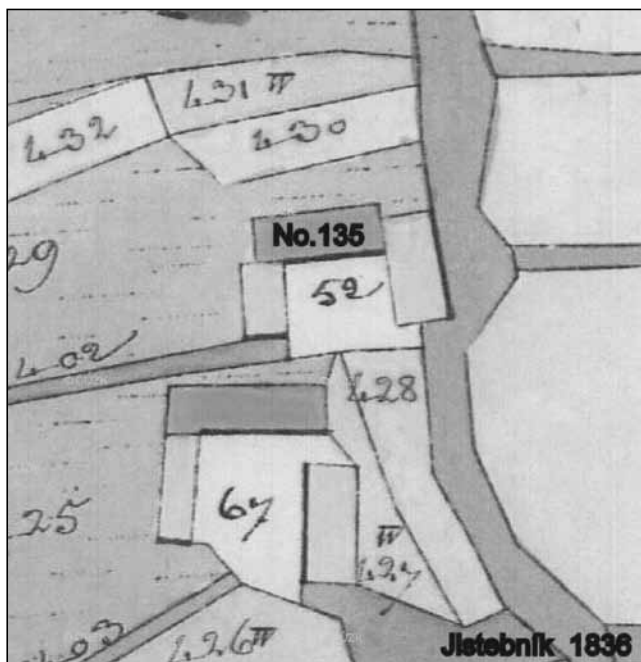
V článku „Kdo odmyká v Poodří jaro?“ byla chybně uvedena berneška velká – správně berneška bělolící (*Branta leucopsis*).

V článku „Klášter U Boží prozřetelnosti v Blahutovicích“ bylo u obr. na s. 67 uvedeno, že se harmonium nachází v kapli Navštívení Panny Marie – bylo však již dříve převezeno do Veřovic.

Jistebnický nalezenec aneb ještě jednou o jistebnickém bludném balvanu

Radim Jarošek

Mapa stabilního katastru z r. 1836 s vyznačením domu č. 135.

O bludném balvanu v Jistebníku jsme již v PO-ODŘÍ psali. Ze dvou důvodů se k tématu v tomto čísle vrátíme.

Rádi bychom jednak doplnili informace, které se týkají nálezových okolností. Druhým důvodem je to, že letos je tomu 100 let od úmrtí Hanse Kudliča (více o něm viz samostatný příspěvek) a balvan původně sloužil jako součást jeho pomníku.

Na počátku 19. století se našlo u Polaneckého průhonu v Jistebníku několik žulových kamenů, které dovlekl ledovec během doby ledové ze Skandinávie na jih až k hranicím Jistebníku. V zahradě selské usedlosti „Viertlrasch“ u domu číslo 135 patřící rodině Knopp-Pasker (dnes dům rodiny Mikoškovy) ležel v zemi už odedávna velký načervenalý balvan vyčnívající na povrch jen svou horní částí.

Jako majitel domu č.p.135 je v roce 1910 uváděn Johann Knopp (*1833), jehož rodina bydlela v I. bytě domu.

Dobová fotografie z vyzvedávání kamene (Foto pravděpodobně farář J. Spilhaczek).

Ve II. bytě pak bydlel v roce 1910 výměnkář Josef Pasker (*1859) a jeho manželka Johanna (*1863). Oba pocházeli z Jistebníku a měli tři děti.

O tom, kdo stál za vyzdvižením balvanu, existují dvě verze:

Když do Jistebníku nastoupil farář Johann Spilhaczek, usiloval o vyhrabání balvanu. I přes varování, že pod kamenem vznikne nebezpečný kráter, bylo v roce 1906 zahájeno jeho vykopávání (rok počátku výkopu se uvádí i 1905). Farář Spilhaczek poslal vzorek kamene dr. K. J. Maškovi, tehdy známému archeologovi a paleontologovi na Kravařsku, který potvrdil, že jde o bludný kámen složený z hrubozrnné skandinávské žuly.

Druhá podoba příběhu jeho vyzdvižení je spojena s osobou Karla Schallera, traťmistra železniční stanice v Jistebníku. O velký kámen se zajímal a navrhl sedlákoví, že ho vykope. Ten to ale odmítl s tím, že je příliš hluboko v zemi, a že by to proto nešlo. Schaller ale naléhal a jednoho dne se objevil i s několika pomocníky a začali jej vykopávat a po několika hodinách se ukázalo, že kámen zase tak velký není. To už jejich práci přihlíželo hodně místních obyvatel.

Povídání o tom, jak hluboko je v zemi, se ukázalo jako mylné a nakonec byl balvan celý odhalen. I přesto bylo těžké dostat jej ven z jámy, ale

Bývalá kaplička sv. Josefa poblíž místa nálezu. Kvůli svému zchátralému stavu byla zbourána v 50. letech 20. století (Foto František Matěj).

Balvan byl po 2. světové válce využit pro pomník padlým rudoarmějcům. Fotografie z r. 1950 ještě s hvězdou a kamennými sloupky oplocení (Foto František Matěj).

Bludný balvan na fotografii z r. 2005 (Foto autor).

za pomoci lan, dřevěných kuláčů a třech párů koní se to podařilo.

Kámen byl vytažen a byla otázka, co s ním. Zůstal ležet vedle zahrady.

Později, na návrh K. Schallera, balvan posloužil jako základ pomníku Hanse Kudlicha. Důvod byl zřejmý, blížil se jubilejní rok 1908 připomínající 60. výročí od zrušení poddanství sedláků a domkářů a zároveň 60. výročí vlády císaře Františka Josefa I. a tyto okolnosti vybízely ke zřízení nějakého památníku. Jistebník jako sedlácká obec tedy přišla s nápadem vystavět v tomto roce památník H. Kudlichovi.

Po mnoha obecních poradách byla pro jeho umístění zvolena lokalita pod mírným návrším, na kterém stál kostel, naproti národní, později staré školy. Z místa svého nálezu byl žulový blok, známý také jako Jistebnický nalezenec, přemístěn po suchých cestách pomocí několika koňských spřežení na dřevěných skluznicích na uvedené, asi 300m vzdálené místo.

Tam byl balvan posazen na připravený betonový podstavec a na přední stranu kamene byl připevněn

relief Hanse Kudlicha s věnováním. Památné místo bylo ohraničeno čtyřmi čedičovými kameny, které byly spojeny železným řetězem (viz foto na s. 61).

Církevní vysvěcení se konalo v slunečnou neděli, dne 17. 7. 1910. Datum ke konci července bylo zvoleno záměrně – k uctění památného dne 25. července 1848, neboť v tento den podal Hans Kudlich návrh na zrušení poddanství. Ke slavnostem doprovázející vysvěcení připochovali hasiči a veteráni, ale i školáci se svými učiteli. Za ohromné účasti obyvatelstva se tehdejší farář Hartmann ujal aktu vysvěcení, který hudebně doprovázel kostelní sbor a místní kapela.

Poděkování patří paní Danuši Lövyové z Jistebníku a Ing. Pavlu Kašparovi st. z Oder.

Literatura a zdroje:

EICHLER, Fritz (1957): Das Stiebniger Kudlichstein, *Kuhländchen*, s. 81–82. (Podle vyprávění Josefa Figaly a dalších).

HANÁČEK, Martin (2007): Bludné balvany v oblasti CHKO Poodří. *POODŘÍ* č. 4., s. 15–19.

PLESKOT, Jaroslav (1957): K historii jistebnického bludného balvanu. *Bílovecko*, č. 3, s. 13.

PLESKOT, Jaroslav (2001): *Čtení o Jistebníku*. Obecní úřad v Jistebníku.

Oddací matrika obce Jistebník 1880 až 1924, ZA Opava.

Sčítací operáty Jistebníku č.p.135, rok 1900, 1910 a 1921, ZA Opava.

1 – bývalá kaplička sv. Josefa (stávala vlevo od cesty směrem od kostela ve skupině jasanů), 2 – současné umístění balvanu, 3 – přibližné místo nálezu bludného balvanu (ovál).

Mapový podklad: www.mapy.cz.

Chřadnutí jasanů

Eva Mračanská, Jiří Veska

Obecně je jasan považován za nenáročnou pionýrskou rychle rostoucí dřevinu, dobře se rozmnožující semeny a zaplevelující okolí. Jasan je přitom také vznešený majestátný strom, který dosahuje výšky 30 až 40 metrů. Daří se mu hlavně ve vlhkých a podmáčených lesích, ale i na sutích. Vyskytuje se od nížin až po nízké horské polohy a je oblíbenou dřevinou vysazovanou v sídlech i v krajině. Využívána je řada druhů i kultivarů, které se liší jak velikostí a tvarem koruny, tak i barevným vybarvením pupenů a letorostů, i mírně odlišnými nároky a trvanlivostí na stanovišti. Nejčastěji jde o jasan ztepilý (*Fraxinus excelsior*).

V přírodě existují tři ekotypy jasanu ztepilého a to lužní, horský a vápencový. Dalším domácím druhem je jasan úzkolistý (*Fraxinus angustifolia*). Z cizích druhů je nejrozšířenější jasan americký (*Fraxinus americana*) a pensylvánský (*Fraxinus pennsylvanica*). V nejměkších oblastech je vysazován jasan manový – zimnář (*Fraxinus ornus*). Z kultivarů je nejznámější kulovitá forma jasanu ztepilého *Fraxinus excelsior* „Globosum“ a převislá smuteční forma (*Fraxinus excelsior* „Pendula“). Existují i další kultivary, které nejsou tak rozšířené.

Bohužel i tato nenáročná domácí dřevina trpí celou řadou chorob a škůdců, které v posledních letech decimují přirozeně se vyskytující populace, ale hlavně výsadby bez rozdílů, zda se jedná o lesní porosty, skupiny v parcích, liniové prvky nebo solitéry vč. cizích druhů i kultivarů. Nejčastějšími chorobami jasanu v ČR jsou spálenka skořepatá (*Ustulina deusta*), václavky (*Armillaria* spp.), šupinovka kostrbatá (*Pholiota squarrosa*), troudnatec jasanový

Přírodní rezervace Polanský les – nastojato odumřelé jasaný jsou již z dálky nápadně rezavým zbarvením kmenů po odloupané kůře. Foto Jiří Veska.

Přírodní rezervace Polanský les – rozšiřující se plocha rozpadu jasanové skupiny v porostu 319 C 11/4. Primárním důvodem předčasného hynutí jasanu je zde pravděpodobně oslabení stromů vlivem chřadnutí. U oslabených stromů následně dochází k uhnívání kořenů a snížení odolnosti vůči bořivým větrům (vývraty, zlomy). Foto Jiří Veska.

(*Perenniporia fraxinea*), rezavec štětinatý (*Inonotus hispidus*). Tyto dřevní houby se však spíše podílí na snížení stability kmene, než na jejich chřadnutí. Deformace větví a kmenů s následným rozvojem rakovin jsou způsobeny nejčastěji bakteriózou jasanu (*Pseudomonas sevastanoi*). Často se vyskytuje lýkohub jasanový (*Hylesinus varius*) a lýkohub zrnitý (*Hylesinus crenatus*); jako obdoba kůrovce na smrku způsobující intenzivní prosychání. V poslední době se na jasanech projevuje tracheomykózní onemocnění chřadnutí jasanu.

První zmínky o intenzivním chřadnutí jasanů jsou uváděny z počátku 90. let z Litvy a Polska, od poloviny 90. let z Lotyšska a Estonska. Od počátku tohoto desetiletí je chřadnutí jasanů pozorováno v Německu, Dánsku a Švédsku. V roce 2006 byla v Polsku popsána houba *Chalara fraxinea* jako možný původce intenzivního odumírání jasanů. *Chalara fraxinea* byla následně potvrzena z Německa, Švédska, Litvy, Rakouska, Maďarska, Norska, Finska, Švýcarska, Itálie, Slovenska, rovněž ve Slovinsku a Chorvatsku.

V České republice docházelo lokálně k různým projevům chřadnutí jasanů od konce 90. let, k výraznému rozvoji choroby došlo po roce 2003. Příznaky chřadnutí jasanů, tedy prosychání korun, odumírání jednoletých letorostů a rozvoj podkorňových nekrotů byly zaznamenány v letech 2004–2008 na řadě oblastí ČR Beskydy, Jeseníky, Krkonoše, Šumava, okolí Prahy, východní Čechy, Českomoravská vrchovina, Dražanská vrchovina, Hostýnské vrchy, Chřiby atd. Lze konstatovat vzrůstající plošný rozsah chřadnutí jasanů od roku 2004. Chřadnutí jasanu bylo zaznamenáno rovněž ve školkách ve spojení se savým hmyzem, především dutilek *Prociophilus* spp. Chřadnutí jasanů bylo zjištěno na *F. excelsior* a jeho kultivarech, především *F. excelsior* cv. „*Pendula*“ a *F. angustifolia*, ale i na cizokrajných druzích jasanu. Podle vnějších projevů lze předpokládat, že *Chalara fraxinea* je rozšířena po celém území ČR. Spolehlivé potvrzení je možné pouze genetickou analýzou DNA. Nejčastěji se v okolí pupenů, resp. v okolí nasazení letošních letorostů tvoří léze a nekrotů. Pod odumřelým letorostem se poté zakládají preventivní výhony a vytváří se vlky. Infekce proniká do dřevní části, kterou zbarvuje

do šedohněda. Jednoleté letorosty nad nekrotami hynou, a to nejvýrazněji v podzimních měsících (září až říjen), kdy dosud zelené listy na letorostech náhle zasychají a zůstávají zaschlé na větvích. Z tohoto pohledu jde o projev podobný apoplexii (mrtvici). U dvouletých a víceletých letorostů mohou nekrotů zavalovat. Byly pozorovány 2–3 letě zahojené rakoviny.

Na řapících listů se objevují od konce srpna tmavě hnědé skvrny. Zelené listy pak předčasně opadávají. Rozpoznání choroby na listech není spolehlivé. Podobné příznaky mohou být vyvolány rovněž padlím jasanovým *Erysiphe fraxini* DC. (syn. *Phyllactinia fraxini*). Poškození mohou být zaměnitelná také s poškozením stromů mrazem a nebo zasolením substrátu.

Dosud není objasněn přenos infekce. Rychlé a především náhlé šíření této choroby Evropou není pro choroby dřevin typické. Zarážející je především areál, který choroba během relativně krátké doby obsadila. Choroba byla popsána v roce 2006, do té doby buď původce unikala pozornosti, nebo jde skutečně o chorobu novou, resp. nově adaptovanou či zavlečenou. Obecně není pro houbové choroby,

Les Bažantula u Studénky, 1. zóna CHKO Poodří – na většině plochy porostu 313 B 10 prozatím nebylo ze strany lesního hospodáře (Lesy ČR s. p.) přistoupeno k jakýmkoli zásahům. Chřadnutí jasanu zde neprobíhá tak rychle jako v severněji položeném sousedním porostu 313 A 10. Důvodem může být vyšší zastoupení nepůvodního jasanu pensylvánského vzhledem k jasanu ztepilému. Foto Jiří Veska.

jako je *Chalara fraxinea*, snadné proniknout strukturální bariérou, kterou je nepoškozená kůra dřeva. V této souvislosti je možno diskutovat o vlivu savého hmyzu. S ohledem na velikost spor se však nelze domnívat, že by hmyz byl přímo přenašečem, místa po sáti však mohou být vstupním místem infekce. Na řadě lokalit s výskytem nekróz byly pozorovány v období květen–červen gradace mšic a červců, zde především dutilek *Prociphilus bumeliae* a *Prociphilus fraxini*. Spojení savého hmyzu a nekróz v důsledku infekce *Chalara fraxinea* bude předmětem dalšího šetření.

Opatření na stanovišti

Pokud je napadena výsadba s malým podílem jasanu nebo roztroušená vegetace v krajině bez významné ochranné či jiné funkce, lze situaci řešit kácením jednotlivých stromů. Obecně by ale neměli být odstraňováni jedinci s prosycháním menším než 50 %. Je rovněž možné ponechávat napadené stromy na dožití a v případě potřeby provádět dosadby jiných vhodných taxonů. Odstraňovány by měly být pouze stromy s významným rizikem zlomu a pádu kosterních větví anebo s významně napadenými

bázemi – s nekrózami nad cca 50 (75) % obvodu a rozsáhlými hnilobami, u kterých hrozí v případě pádu riziko poškození okolních perspektivních a plně funkčních dřevin a dřevin dorůstajících.

Po doplnění zápoje a zahuštění porostu je možné přistoupit k opatrně prováděné probírce poškozených jasanů. Při probírkách by, pokud to jejich zdravotní stav dovolí, měly být spíše ponechávány jasanové rostoucí na exponovaných lokalitách, na vnějších stranách porostů, zejména pak v bezprostředním sousedství zemědělských kultur, u kterých lze předpokládat vhodnější mikroklimatické poměry a případnou likvidaci části infikovaného opadlého materiálu při orbě apod.

Striktně a obecně musí být ponechávány tolerantní genotypy (prosychání do 5–10 %). V těchto případech je zapotřebí provést kvalitní bezpečnostní a zdravotní řez. Jedinci s poškozením bazální části kmene nebo s rozvojem hnilob musí být vždy důkladně vyšetřeni a případně rovněž odstraněni anebo musí být přijata jiná adekvátní opatření (ošetření, redukční řez, vazba apod.). Vždy pokud hrozí akutní riziko zlomů a pádů s následným možným poškozením majetku a zdraví osob, musí

Les Bažantula, 1. zóna CHKO Poodří, porost 313 A 10 – zpracováním nahodilé těžby spojené s chřadnutím jasanu dochází k prořezávání zápoje hlavní úrovně porostu. Vlivem silného tlaku spárkaté zvěře však nedochází k odrůstání přirozené obnovy dřevin.

Foto Jiří Veska.

být varována veřejnost např. formou informační tabule.

Vzhledem k tomu, že rozsah poškození jasanu je průkazně závislý na vzdušné vlhkosti a ta pak na celé řadě stanovištních faktorů včetně vegetace, je možné potlačit rozvoj infekce prosvětlením výsadeb, dílčím vyvětvením kmenů či prosvětlením korun.

Velmi důležité je důsledné odstraňování a likvidace infikovaného opadaného materiálu, což může víceméně zcela zlikvidovat lokální zdroj infekce. K eliminaci infekce na opadlém listí může být rovněž využit postřik roztokem močoviny, který může zamezit tvorbě stádií houby na řapících.

Výhledy a perspektiva pro jasaný

Vývoj ani dopad epidemie nelze, a to i vzhledem ke krátké době, která uplynula od počátku invaze, dobře odhadnout. Obtížná předpověď vývoje situace je ovšem charakteristická pro všechny biologické invaze. S ohledem na rychlé šíření patogenu vzduchem na značné vzdálenosti je nepravděpodobné, že by postupu epidemie Evropou mohla zabránit fytosanitární opatření (jako např. likvidace napadených dřevin). Dosud nejsou známa ani efektivní ochranná opatření a o jejich účinnosti obecně mnozí fytopatologové pochybují. Pohled na další vývoj je velmi skeptický a někteří odborníci připouštějí i možnost kolapsu celých populací jasanů.

Nejčernější představy naznačují, že by situace mohla do jisté míry připomínat grafiózu jilmů, kdy po invazi vrčecovýtrusné houby *Ophiostoma novoulmi* v 60. a 70. letech 20. stol. v ČR poklesla početnost populací tří druhů našich jilmů (*Ulmus*) přibližně na 5–10 % původního stavu. Určitou naději vzbuzují výzkumy probíhající v Lužických horách (vzhledem ke členitosti území a pestrosti stanovišť oblast vhodná k tomuto typu studií) ukazující, že se průběh choroby a úroveň napadení porostů a výsadeb jasanu ztepilého značně liší jak během jednotlivých sezón, tak na různých stanovištích.

Jako jeden z nejdůležitějších faktorů, který zřejmě výrazně ovlivňuje průběh choroby, je vlhkost prostředí. Na obecně sušších stanovištích nebo ve srážkově deficitních letních obdobích (kdy dochází k vývoji apotecií) je rozvoj nekrózy jasanu mnohem pomalejší, nebo alespoň opožděný a její dopad slabší. Zdá se, že tu platí podobná závislost mezi vlhkostí prostředí a tvorbou plodnic, jakou zná z praxe každý houbař i fytopatolog zabývající se houbovými chorobami dřevin. A také lze usuzovat, že by epidemie mohla mít odlišný průběh a dopad v oblastech s oceánickým klimatem a s klimatem více či méně kontinentálního charakteru.

V současné době se začínají sčítat finanční ztráty ve školkařských zařízeních, které v ČR činí ročně statisíce Kč v důsledku poškození nebo odumření rostlinného materiálu a poklesu poptávky

odběratelů. Ve vodohospodářství ani v lesnictví zatím k sumarizaci škod nedošlo, ačkoli již bylo nutné na mnoha lokalitách přistoupit k radikálním opatřením. Dopředu lze však odhadnout, že přímé škody způsobené patogenem a náklady na nápravu se už nyní pohybují v řádu mnoha milionů korun. Škody v ochraně přírody a krajiny a na úrovni ekosystémů se dají kvantifikovat jen obtížně a lze předpokládat, že mnohdy budou trvalého rázu.

Ani jasanům z CHKO Poodří se choroba bohužel nevyhla. Oproti většině chráněných krajinných oblastí v České republice má Poodří navíc tu nevýhodu, že se jedná o krajinu nivní, tedy už svými přírodními podmínkami předurčenou k tomu, že se zde jasan ztepilý vyskytuje jako hlavní porostotvorná dřevina lesních ekosystémů. O to citelnější jsou proto škody v lesních porostech, kde je jasan dominantně zastoupen především na stanovištích tzv. „tvrdých luhů“.

V současnosti lze chřadnutí jasanu pozorovat ve všech vývojových fázích lesa od kultur až po dospělé kmenoviny. V souvislosti s vývojem poznatků o výše popisované houbové infekci došlo v posledních deseti letech k výraznému omezení výsadeb jasanu při umělé obnově lesa, stejně jako při zalesňování pozemků nelesních. V nově zakládaných kulturách jsou při obnově využívány především dub letní a lípa s jednotlivou až skupinovou příměsí dalších dřevin (jilmy, habr obecný, javory), na místech více ovlivněných vodou pak olše lepkavá. Snad lesnický nejproblematictější věkovou fází jsou středně staré zapojené jasanové porosty (tyčkoviny, tyčoviny a mladé kmenoviny), které byly založeny často jako jasanové monokultury bez příměsí dalších dřevin. Zde dochází k plošnému chřadnutí stromů, prosychání a následnému prolamování celých porostních skupin vlivem větru a dalších abiotických i biotických činitelů. Poškozené jasanové porosty nemají šanci na dopěstování do mytného věku a navíc dřevo nedosahuje parametrů, které by zaručily jejich rentabilní hospodářské využití.

Neméně závažná je situace v již dospělých porostech s převahou jasanu, které jsou ve většině případů zároveň součástí maloplošných chráněných území nebo 1. zóny CHKO. Za všechny jmenujme jen národní přírodní rezervaci Polanská niva a přírodní rezervaci Polanský les, kde se zastoupení jasanu pohybuje v hodnotě 33 % a 46 %.

V případě NPR Polanská niva je celá lesní část tzv. Blücherova lesa, která je zahrnutá do rezervace, ponechána zcela samovolnému vývoji a to již od roku 2004. Aktuálně zde dochází k jednotlivému až skupinkovitému rozvolňování zápoje a prosvětlování vlivem odumírání stromů, mezi nimiž převládá právě jasan. Obdobná, dokonce „pokročilejší“ je i situace postupného rozpadu starých lesních porostů v PR Polanský les. Není vyloučeno, že se v blízké budoucnosti dočkáme

v těchto rezervacích rychlejšího a velkoplošnějšího rozpadu lesních biocenóz, než jaký bychom si ideálně z hlediska kontinuální obnovy lesa představovali. Je však třeba zdůraznit, že samovolný vývoj lesa, který je zde v konkrétních porostních skupinách garantován jak ochranou přírody, tak lesním hospodářem (Lesy ČR, s. p.), znamená i pro případ velkoplošného rozpadu vyloučení jakýchkoli lesnických zásahů s výjimkou zprůchodnění lesních cest nebo výstavby oplocení z důvodu vyloučení negativního vlivu zvěře na přirozenou obnovu lesa.

Odlišný může být postup mimo maloplošná chráněná území. Jako modelový příklad se nabízí les Bažantula mezi rybníky Velký Okluk a Bažantula a řekou Odrou. Tento souvislý komplex lesa s výměrou okolo 50 ha je zařazen do 1. zóny CHKO Poodří. Na většině výměry zde hospodaří opět Lesy ČR, s. p. Jedná se převážně o uměle založené porosty se stářím okolo 110 let, ve kterých převažuje jasan ztepilý v různém poměru s geograficky nepůvodním druhem – jasanem pensylvánským (dohromady cca 70%) a s dalšími, jednotlivě nebo skupinkovitě přimíšenými dřevinami. Chřadnutí jasanu tady postihuje oba zastoupené druhy jasanů.

Důležitým zjištěním je, že jasan pensylvánský je zde schopný přirozené obnovy a to jak vegetativní výmladností z pařezů, tak generativně ze semen.

V několika uplynulých letech zde došlo k četným nahodilým těžbám zaměřeným na zdravotní výběr stromů výrazně prosychajících, uschlých nebo vyvrácených. Bohužel v některých místech již došlo vlivem souhry nepříznivých faktorů (vítr, podmáčení, následné houbové infekce atd.) ke vzniku souvislejších rozpadlých ploch, které byly následně vytěženy a zalesněny výsadbami dubu letního, lípy a dalších dřevin.

Přestože se jedná o 1. zónu CHKO Poodří, není zájmem ochrany přírody ponechat tyto porosty zcela samovolnému vývoji. Důvodů je několik a patří k nim rychlý průběh rozvratu porostů resp. velká výměra jasanin, špatné podmínky pro přirozenou obnovu lesa (buřeň, podmáčení), a především nejasný (nicméně značný) podíl jasanu pensylvánského v zastoupení dřevin a jeho schopnost obnovy. V součinnosti s hospodařícím subjektem se Správa CHKO Poodří aktuálně snaží najít optimální postup, který by zajistil efektivní a zároveň ochrannýský přijatelné řešení vzniklé situace, aby se tak zabránilo vzniku velkoplošných holin a následných

Uschlé a prosychající jasanu u Nádražního rybníka v Polance nad Odrou. Foto Eva Mračanská.

stejnověkých kulturních porostů. Prioritou z pohledu ochrany přírody je co možná nejpomalejší obnova porostů formou nutných nahodilých těžeb, zalesňování původními druhy v co nejpestřejší směsi stanovištně vhodných druhů dřevin, oplocování zalesněných holin proti negativnímu působení spárkaté zvěře, zákaz používání herbicidů v boji proti buření, vyhledávání a ponechávání vybraných jedinců jasanu ztepilého rezistentních vůči „chalaře“ (výstavky na dožití), zamezení kácení ostatních přimíšených druhů dřevin (ponechání na dožití, zvýšení prostorové členitosti budoucích porostů), ponechávání části dřevní hmoty k přirozenému zetlení (podpora biodiverzity na dřevu vázaných druhů hmyzu a hub, podpora hnízdění ptáků a netopýrů).

V Poodří se mimo lesní porosty hynutí jasanů týká mnohých hrází rybníků, kde jasan tvoří významný podíl zastoupení dřevin (např. hráz rybníka Horní Bartošovický, Nová Louka, dělicí hráz mezi Kotvicí a Kačírskem atd.). Šíření postupuje rychle, hynutí závisí na intenzitě napadení a kondici stromu. V současné době jsou viditelné již zcela suché stromy s olámanými větvemi (přirozená torza), ale také stromy proschlé s různou intenzitou nebo dosud zdravé jasanů.

Intenzivní technologie není možné v chráněných územích používat, proto budou prováděny jen nejnútnejší zásahy např. bezpečnostní řez kolem schválených veřejně přístupných tras, v krajních případech i kácení. Protože jde o velmi rozšířené onemocnění v celé Evropě a jasanů jsou v Poodří silně zastoupeny, není možné šíření zastavit. Navíc zde jsou pro výskyt a šíření nekrózy jasanů optimální podmínky, co se týká zvýšené vlhkosti vzduchu, které nelze u rybníků a kolem vodotečí nijak zabránit. Provádění bezpečnostních opatření je nákladné a nemůže ihned reagovat na vzniklou situaci během vegetační sezóny.

Navíc některé stromy dokáží s chorobou bojovat nebo dokonce regenerují, proto nebude prováděno u stromů rostoucích mimo les hromadné kácení. V této souvislosti upozorňujeme na § 63 odst. 5 novely zákona č. 114/1992 Sb. o ochraně přírody a krajiny s účinností od 1. 6. 2017: „Každý je povinen při pohybu na cizích pozemcích včetně pohybu na pozemních komunikacích, stezkách a pěšinách, vyznačených cyklostezkách, odpočinkových místech, tábořištích a v altáncích mimo zastavěná území obcí dbát své osobní bezpečnosti nebo bezpečnosti osob svěřených a přizpůsobit své jednání stavu přírodního prostředí na těchto pozemcích a nebezpečím v přírodě obvyklým. Vlastníci pozemků neodpovídají za škody na majetku, zdraví nebo životě, vzniklé jiným osobám působením přírodních sil nebo vlastním zaviněním těchto osob.“

Na závěr můžeme konstatovat, že choroba se stále šíří a její dopad lze stěží odhadnout. Ovlivňuje celou řadu oblastí např. lesnictví, vodohospodářství, ochranu přírody a veřejnou zeleň. Vzhledem k soustředěnému zájmu stovek odborníků nejrozličnějších profesí v celé Evropě, i existenci odolnějších genotypů jasanů, můžeme vyjádřit naději, že průběh choroby bude na rozdíl od grafiozy mírně optimističtější.

Ing. Eva Mračanská, Ing. Jiří Veska, Ph. D.

Autoři pracují v Agentuře ochrany přírody a krajiny ČR, regionální pracoviště Správa CHKO Poodří
Kontakty: eva.mracanska@nature.cz, jiri.veska@nature.cz

Literatura:

- ČERNÝ K.; HAVRDOVÁ L.; ZLATNÍK V.; HRABĚTOVÁ M. (2016): Pěstování jasanu v prostředí s výskytem *Hymenoscyphus fraxineus* (Certifikovaná metodika). Ministerstvo zemědělství.
JANKOVSKÝ L.; PALOVČÍKOVÁ D.; ŠTASTNÝ P. (2009): Nekróza jasanu *Chalara fraxinea* v ČR. *Lesnická práce* 1. Lesnická práce s. r. o., Kostelec nad Černými lesy
KOUKOL O.; HAVRDOVÁ L. (2014): Vřekovýtrusná zkáza jasanů. *Živa* 1, s. 7–10. Nakladatelství Academia, Praha.

Stromový kanibalismus

Jiří Veska

Foto Jan Klečka

Před časem jsem se pohyboval v národní přírodní rezervaci Polanská niva. Blücherův les, jak se také říká souvislému lesnímu porostu uprostřed NPR, je jedním z nejpěknějších lužních lesů v CHKO Poodří. Aby ne! Celý les je od roku 2004 ponechán výhradně přírodním procesům a zastoupeny jsou pouze stromy přirozené dřevinné skladby.

Příroda si zde pracuje po svém a vypadá to, že se rozhodla trochu si zpestřit strukturu tohoto lesa. Řekl bych, že ona moudrá příroda postupně připravuje nás lidi na to, že Blücherův les časem upraví k obrazu svému a rozhodně se nebude řídit upjatými hospodářsko-lesnickými pravidly. V posledních letech zde totiž nenápadně ubývá stojících stromových

velikánů, zatím co na zemi pomalu přibývá kmenů natažených k několika desítek let trvajícím zaslouženému odpočinku. Ten končí naplněním latinského úsloví „*quia pulvis es et in pulverem reverteris*“ ... „prach jsi a v prach se obrátíš“ a platí tak nějak pro všechno živé, stromy nevyjímaje. Těžko ale hádat, jaké má tady příroda plány do budoucna. Do karet jí moc vidět nejde a zrovna je na tahu.

Ale zpět k tlejícím kmenům. Uschnutím, zlomením nebo vyvrácením úloha stromu nekončí. Skoro bych řekl, že teprve začíná. Život po životě. Tlející kmeny porostou mechy a rostliny, pustí se do nich rozličné houby, brouci, či jiný hmyz. V dutinách stojících souší a zlomů se zabydlí ptáci, netopýři

a další drobní živočichové. Já jsem však užasl nad něčím nečekaným. Objev století to rozhodně nebude, a kdybych to viděl v nějaké horské smrčtině, také bych nebyl nijak zaskočen. Nicméně spatřit „stromové kanibaly“ v nížinném lužním lese se mi ještě nepoštěstilo. Čtyři vzrostlé metr až metr a půl vysoké stromky (jedna lípa a tři olše lepkavé)

s několika dalšími malými semenáčky tu už pár let ožirají asi 60 cm silný jasanový kmen. Jasnější to asi bude z přiložených fotografií. Na vysvětlenou bych ale přece jen pár vět ještě napsal.

Termín „stromový kanibalismus“ jsem si vymyslel a ani google vám toto slovní spojení nevysvětlí (zkoušel jsem to). Přijde mi však dostatečně výstižný pro fenomén, který je známý i v podmínkách České republiky právě z horských smrkových lesů nebo rašelinišť a mokřadních olšin. Jedná se v jistém smyslu o extrémní stanoviště, kde stromy využívají pro svou přirozenou obnovu tlející kmeny z předchozích generací. Na procesu tlení se podílí celá řada organismů – hub, rostlin i živočichů a díky nim vzniká obrazně řečeno jakýsi „květináč“ nebo spíš dlouhý „truhlík“, který v prvních letech života poskytuje semenáčkům dřevin lepší podmínky pro růst, než okolní nevhodné prostředí (živinami chudé, zabařenělé, s nestálou vlhkostí nebo naopak příliš podmáčené).

Proč ale mají potřebu růst stromy na kmenech v podmínkách CHKO Poodří? Lepší půdu nenajdete, co by za ni lecjaký smrček z hor nebo olše z močálu dala! Napadá mě jediný důvod, a to vyhrát boj o světlo. Mazané stromové kanibaly jsem totiž našel na světlině, která je mimo zimní období zarostlá vysokými kopřivami a dusivým ostružiním. A tak se na obhajobu stromového kanibalismu ptám: Kdybyste se vžili do role stromového mimina a měli si vybrat, jestli roky živořit ve stínu kopřiv nebo se s chutí zažrat do prastrýce Jasana, kde vám ani srnka po pár letech neukousne ke slunci natažené ručičky... co byste udělali?

Ing. Jiří Veska, Ph.D.

pracuje jako lesník na Agentuře ochrany přírody a krajiny ČR, regionální pracoviště Správa CHKO Poodří

Kontakt: jiri.veska@nature.cz

Památečné stromy v Jeseníku nad Odrou

Karel Glogar (text a foto)

Věřím, že alespoň někteří z nás slyšeli onu známou větu o tom, co by měl muž v životě dokázat – totiž postavit dům, zplodit syna a zasadit strom. Jinými slovy je tu řečeno, že by mělo být v našem životě vykonáno něco, co nás bude přesahovat, co po nás zůstane zde na Zemi i poté, kdy my již tady nebudeme.

Tak jako mnoho jiných věcí ze zkušeností předchozích generací i tato u některých z nás možná vyvolá shovívavý úsměv. Je zřejmé, že zejména první části uvedené zásady nelze z nejrůznějších příčin vždy v plné míře uskutečnit. Myslím si však, že přinejmenším onu část, která mluví o zasazení stromu, bychom se měli pokusit v životě uskutečnit.

Velmi dobrým zvykem bylo, že sedláci vysazovali stromy na hranicích svého pozemku. Podobným zvykem bylo vysazování stromu například při narození potomka. A konečně bývalo také dobrým zvykem vysazovat stromy při dalších příležitostech, významných pro rodinu, komunitu i stát.

K mnoha jiným funkcím, které mají stromy pro existenci života na Zemi, zde přibývá další, velmi důležitá funkce symbolická – připomínat významné události v životě následujícím generacím.

V Jeseníku nad Odrou sice nemáme dub, pod kterým odpočíval otec vlasti Karel IV., podobně jako poblíž Karlštejna. Nemáme ani lípu, pod kterou babička Boženy Němcové vyprávěla příběhy svým vnukům a vnučkám. Takové památné stromy u nás

Zaznačení uvedených stromů. Foto poskytl Obecní úřad v Jeseníku nad Odrou.

nenajdete. Nicméně i u nás byly v poslední době vysazeny stromy, které by měly dalším generacím připomínat některé významné události.

Umístění památečných stromů v Jeseníku nad Odrou je patrné z výše uvedené panoramatické fotografie obce.

Na snímku je pod číslem 1 lípa, která byla v roce 1968 zasazena v parku uprostřed obce. Park vznikl na místě bývalé usedlosti, kde dříve bydlela rodina Baarova a nachází se naproti pomníku sv. Jana Nepomuckého na parcele č. 805. V tehdejší době tzv. Pražského jara, v krátkém čase politického uvolnění, tady byla představiteli národního výboru v Jeseníku nad Odrou vysazena lípa na počest padesáti let od vzniku Československé republiky. Pamětníci vzpomínají, že během sázení byli vedením obce oceněni někteří občané za dlouholetou práci pro obec.

Tento památečný strom je ze seznamu jeseníckých stromů nejstarší, v příštím roce mu bude padesát let.

K osmdesátému výročí vzniku republiky v roce 1998 byla vysazena lípa před nákupním střediskem v centru obce na parcele č. 692/2 (č. 2). Iniciátorem výsadby byli tehdejší představitelé obce – starosta, místostarosta a další lidé z obecního úřadu a akce se zúčastnilo i mnoho místních lidí a představitelů spolků.

Další stromy, které bychom mohli označit jako památečné stromy, byly vysazeny jako připomínka přechodu do nového tisíciletí. Miléniové stromy máme u nás celkem čtyři. Všechny byly vysazeny z iniciativy místní organizace ochránců přírody s podporou obce Jeseník nad Odrou na konci roku 1999.

Jedním z nich je lípa, která byla dosazena namísto odstraněné staré lípy na místě zvané U lip (č. 3). Doplnjuje trojici starých lip s odhadovaným věkem

asi 80 až 100 let. Součástí tohoto místa je krásně zrestaurovaný kamenný kříž. Naši rodáci označovali toto místo jako Kreuzlinde.

Další miléniové lípy (č. 4) byly vysazeny z obou stran kamenného křížku u polní cesty směrem k lokalitě zvané Březí a dále směrem k tzv. jesenícké pískovně na parcele č.1008/127.

Poslední miléniová lípa byla vysazena u horní hranice hřbitova v Jeseníku nad Odrou – při čelním pohledu za náhrobkem rytíře Cischiniho vlevo (č. 5).

Při představování pamětních stromů v Jeseníku nad Odrou nesmíme opomenout buk červenolistý (č. 6), který byl vysazen při příležitosti slavnosti dvěstěpadesáti let od vysvěcení zdejšího kostela Nanebevzetí Panny Marie. Slavnost se konala v srpnu v roce 2002. Po slavnostní mši svaté v kostele byl za účasti Jeho excelence biskupa Ostravsko-opavského Mons. Františka Václava Lobkowicze požehnán nový pomník česko-německého smíření ve spodní části hřbitova. Následně byl jako završení slavnosti poblíž pomníku vysazen zmíněný červenolistý buk. Podíleli se na něm biskup Mons. František Václav Lobkowicz, za početnou skupinu přítomných německých rodáků p. Engelbert

Schneider, Ortsbetreuer pro rodáky z Deutsch-Jassnik a za místní občany tehdejší starosta obce Ing. Karel Glogar.

Na tomto místě je vhodné se zmínit i o financování výstavby pomníku česko-německého smíření na hřbitově v Jeseníku nad Odrou. Kromě obce a Fondu česko-německého smíření se na něm význa-

mně podíleli také němečtí rodáci z Jeseníku, Hrabčtic a Blahutovic.

Myslím si, že každý zasazený strom je vkladem do budoucnosti a mnohdy jen svému sadaři připomíná okamžiky, kdy a proč byl zasazen. Některé z těchto stromů je svou dlouhověkostí předurčeny k tomu, aby po nás nesly jakési poselství dalším generacím. Kéž jsou nadále viditelným mementem důležitých událostí v obci, národu. Události, které se udály během našeho života i předchozím generacím.

Ing. Karel Glogar

V roce 1978 absolvoval Vysoké učení technické, obor Technická kybernetika. Poté pracoval v různých funkcích v oboru řízení technologických procesů a posléze výpočetní techniky.

V letech 1996 až 2002 byl starostou obce Jeseník nad Odrou, od roku 2003 pracuje na Městském úřadě v Odrách.

Kontakt: glogar@odry.cz

Exotický pavouk křížák pruhovaný (*Argiope bruennichi*, Scopoli, 1772) v CHKO Poodří

Zdeněk Majkus

Pokud si koncem července či během srpna uděláte vycházku do CHKO Poodří, je více než pravděpodobné, že budete mít příležitost seznámit se s exoticky vypadajícím pavoukem křížákem pruhovaným (*Argiope bruennichi*, Scopoli, 1772). Především je to samice tohoto křížáka a její síť, která upoutá vaši pozornost. Nejzajímavější je to, že samice křížáka pruhovaného je oproti samci nejen výrazně větší, což souvisí s její větší aktivitou, ale také je velmi pestře zbarvena a svým vzezřením velmi připomíná vosu nebo sršně. Má stříbřitě bílou hlavohruď a výrazně žlutočerně pruhovaný zadeček. Díky přítomnosti výstražného zbarvení (tzv. aposematické mimikry) na svém těle varuje potenciální predátory před ulovením.

Samec, kterého pravděpodobně kromě doby rozmnožování vůbec nevidíte, je v porovnání se samicí velmi nenápadný a nevýrazný. Dospělí samci jsou drobní, jejich délka těla je 3-4násobně menší než je tělo dospělé samice (projev tzv. sexuálního dimorfizmu).

Další pozoruhodností je stavba sítě. Vertikálně orientované síť křížáka pruhovaného spřádá, jak je u všech křížáků běžné, pouze dospělá samice. Síť jsou umístěny nízko nad zemí a orientovány jsou poněkud šikmo, aby mohl pavouk při nebezpečí odskočit ze středu sítě a po pojistném vlákně se dostat na zem. Umístění sítě závisí na výšce vegetace, ale samice křížáka pruhovaného i ve vysokobylinné vegetaci tkají síť poměrně nízko nad

zemí, aniž by využívaly výšky bylinného porostu. Pokud síť po pár dnech ztratí svou přilnavost, nebo pokud je větrem, deštěm nebo chycenou kořistí poškozena, pak je samice ztrávená (tímto způsobem si křížák uchovává proteiny). Z původní sítě jsou ponechána pouze obvodová nosná vlákna a poté je vybudována síť nová.

Síť křížáka pruhovaného je charakteristicky opatřena pro něj typickým klikatým, stříbřitě bílým pruhem tzv. stabilimentem, který se nachází v centru pavučiny a tvoří jej svíslá páska silných a uspořádaných svazků vláken, orientovaných svisle nahoru a dolů od středu sítě.

Funkce stabilimenta není dosud přesvědčivě objasněna. Původně se mělo za to, že význam stabilimenta spočívá v zesílení pavučiny, ale dosavadní výzkumy ukazují, že jeho funkce spočívá mimo jiné ve zviditelnění pavučiny letícím ptákům, aby nedocházelo k jejímu poničení. Jiná teorie vychází z předpokladu, že stabilimentum odráží UV paprsky, takže může fungovat jako imitace květu lákající hmyz, který se orientuje právě UV zářením. Tuto hypotézu podporují výsledky experimentů, kterými bylo prokázáno, že v přirozeném prostředí se do sítě se stabilimentem zachytilo až o 72 % více hmyzu než do sítě bez této struktury.

Samice se stále zdržuje ve středu pavučiny na bílém terči, visí nehybně hlavohruď dolů a v případě vyrušení rozkmitá síť rychlými houpavými pohyby tak, že případnému predátorovi se naskytne neostrý,

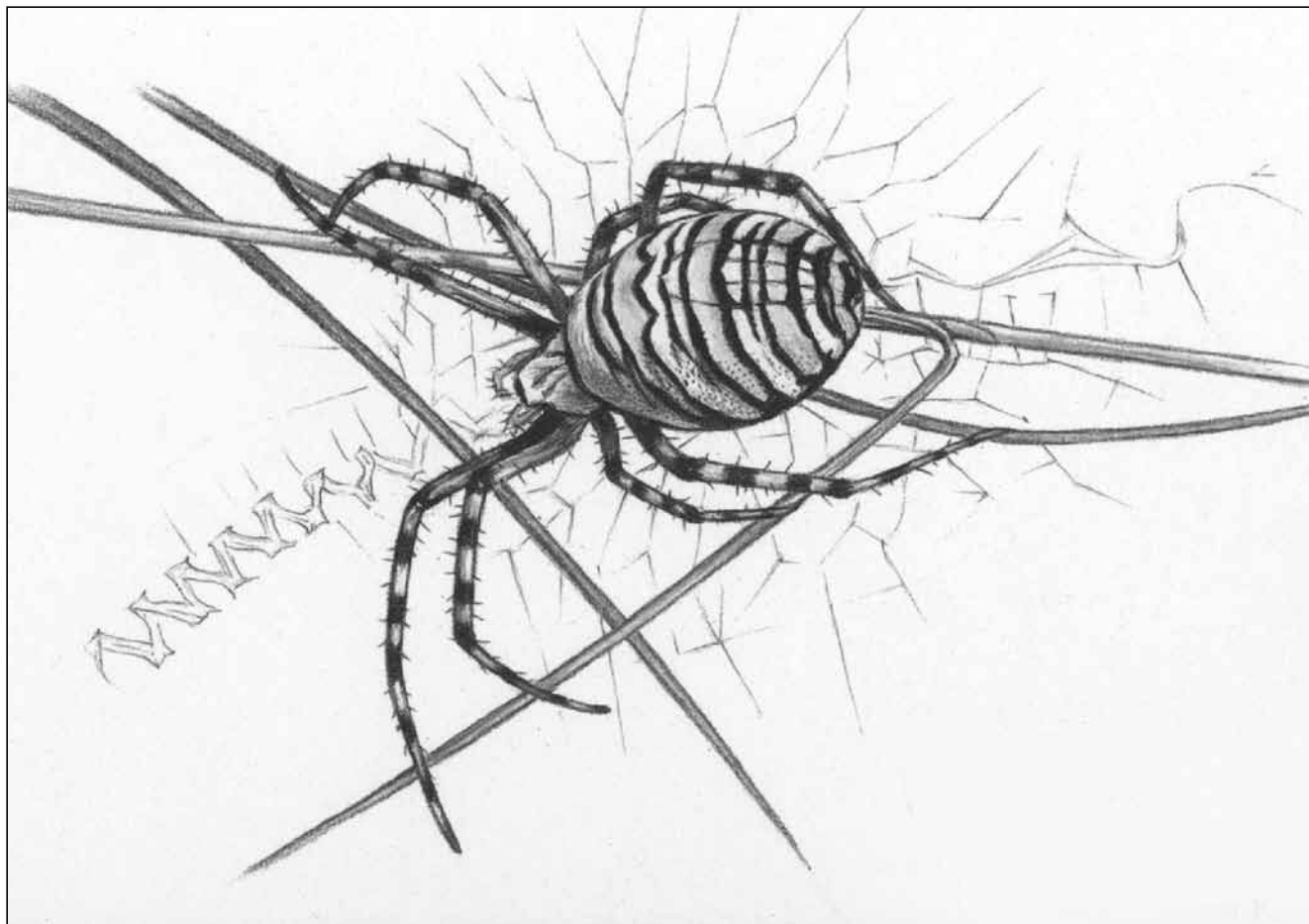
tmavě a světle pruhovaný obraz, ve kterém se obrys pavouka zcela ztrácí.

Zajímavý je i způsob rozmnožování křížáka pruhovaného. Vlastnímu páření předchází tzv. zásnubní hry při kterých samec přináší samici svatební dar v podobě kořisti (nejčastěji rovnokřídlý hmyz, kterým se živí). A stejně jako u jiných křížáků dochází i u tohoto druhu k sexuálnímu kanibalismu (sexuální kanibalismus je definován jako konzumace samčího těla samicí před nebo během páření). Tento tzv. postreprodukční kanibalismus může být považován za otcovskou investici do příští generace potomků, díky přínosu živin z konzumace jeho těla. Pro samce je tudíž páření velmi nebezpečným aktem. Proto produkuje zvláštní signální vlákna, která upevní na síť samice a jejich popotahováním v určitém, druhově specifickém rytmu vysílá samici informaci o tom, že je jejím partnerem a ne kořistí. Pavouci totiž, i když většina z nich má 8 očí, až na výjimky špatně vidí.

Vývojový cyklus křížáka pruhovaného je jednoletý, pavouci dospívají a rozmnožují se koncem léta (na konci července a v srpnu). Oplozená samice křížáka pruhovaného začne pak na podzim spřádat jeden nebo postupně i několik zátoček (kokonů) do kterých naklade několik desítek až stovek (někdy až 400) oranžových vajíček. Kokon představuje

ochranné pouzdro pro vaječnou snůšku a později chrání i vylíhlá mláďata. Křížák pruhovaný má zcela ojedinělý tvar kokonů, které jsou až 5 cm velké, obalené pergamenovým šedohnědým obalem a mají soudečkovitý nebo džbánkovitý tvar. Samice bedlivě kokony střeží (v té době nepřijímá ani potravu), ale svých potomků se nedočká, protože zahyne v prvních podzimních mrazech, většinou již v průběhu října. Ještě na podzim se však vylíhnou mláďata, která zůstávají v bezpečí vatovitého kokonu přes zimu až do následujícího jara, kdy ho opouští a již na konci léta jsou schopna rozmnožování. V teplých jarních dnech se z kokonů vyrobí mladí pavoučci, kteří vylézají na vrcholky loňské vegetace, vypustí dlouhá vlákna a nechají se pasivně unášet větrem do širokého okolí.

Křížáka pruhovaného můžeme na území České republiky nalézt především na prosluněných a suchých biotopech lučního až stepního charakteru, ale není vzácností spatřit jej i na vlhčích stanovištích. Z výzkumu v CHKO Poodří vyplývá, že pro výskyt tohoto druhu je významnější především charakter vegetace na stanovišti než vlhkostní poměry půdy. Společnou vlastností všech biotopů, na kterých je křížák pruhovaný u nás nalézán, je bezlesí. Zajímavé je i to, že v současné době byl zaznamenán výskyt tohoto druhu i na tzv. druhotných

Samice křížáka pruhovaného ve své charakteristické síti. Kresba Libuše a Jaromír Knotkovi.

Samice křížáka pruhovaného (Foto Rudolf Macek).

stanovištích, jako jsou sady, vinice, pastviny, ale také ruderalní biotopy silně antropicky ovlivněné (jako jsou např. černouhelné haldy, lomy, městské aglomerace apod.). Silně expanzivní charakter tohoto druhu potvrzuje i jeho výskyt přímo ve velkých městech (Plzeň, České Budějovice, Ostrava).

V posledních letech byl zaznamenán obecný jev, kdy v důsledku změn ekologických a klimatických podmínek dochází k rozšiřování a posunování areálu výskytu mnoha, především teplomilných druhů bezobratlých živočichů severním směrem. A názorným příkladem tohoto jevu, kdy původně vzácný teplomilný druh vyskytující se v minulosti ojediněle (až vzácně) jen na nejteplejších lokalitách střední Evropy (včetně České republiky) a nyní velmi razantně rozšiřuje areál svého výskytu, je právě křížák pruhovaný. Je to teplomilný druh, který se na našem území šíří nápadně rychle a lze jej již považovat za indikátora postupných klimatických změn. Původní oblastí výskytu tohoto druhu byly v minulosti především tropy a subtropy a postupně se tato oblast rozšířila až do mírného pásma. Původně středozevní druh *Argiope bruennichi* byl ještě před 50. lety ve střední Evropě velmi vzácný. V současnosti se však tento druh vyskytuje již téměř po celé Evropě, na středomořských ostrovech, v severní Africe, Indonésii a Asii (vyjma Indii). Je skoro až neuvěřitelné, že až do začátku devadesátých let minulého století nebyl křížák pruhovaný na našem území nalézán, ačkoliv se v okolních zemích vyskytoval v některých oblastech na stovkách lokalit. U nás byl dlouho znám pouze ojedinělý nález z jižní Moravy (Lednice), který uvádí

ve svém Klíči zvířeny ČSSR IV. z roku 1971 náš významný arachnolog prof. František Miller. Od 90. let minulého století jsme však na našem území svědky neobyčejně rychlého šíření tohoto vysoce expanzivního druhu pavouka. Dnes je druh *Argiope bruennichi* běžnou součástí společenstev pavouků na různých lokalitách České republiky. Velmi rychle se šíří a obsazuje nové biotopy na území Čech, Moravy a Slezska. Přelomovým rokem byl rok 1991, kdy byl křížák pruhovaný poprvé objeven při entomologickém průzkumu ve vojenském výcvikovém újezdu Mladá (Milovice) ve středních Čechách. Za několik málo let (do roku 1997) pak byl již jeho výskyt zjištěn na 206 lokalitách.

Na tomto místě bych si dovilil osobní vzpomínku. V srpnu 1995 jsem byl kontaktován jedním novinářem z Havířova, který mi sdělil, že u něj na zahrádce přímo na keříku rajčat (doložil fotografií) si vybudoval podivnou síť nějaký exoticky vypadající pavouk, který asi utekl nějakému chovateli. Jeho obavy o nebezpečnosti pavouka pro člověka se mi sice podařilo snadno rozptýlit, ale nepodařilo se mi jej úplně přesvědčit o tom, že to není žádný exot, ale je to pavouk, který se stává běžnou součástí naší fauny. Nakonec však napsal o tomto vlastně prvním doloženém výskytu křížáka pruhovaného na Ostravsku krátký příspěvek do místních novin.

V současné době křížák pruhovaný doslova zaplavuje celou střední Evropu a proniká stále více na sever. Jeho výskyt byl zaznamenán již i v severní Evropě, a to na území Švédska. Přitom centrum areálu rozšíření tohoto palearktického druhu leží v Indomalajské oblasti a v severní Africe. Nejčastěji prezentovaná hypotéza o důvodech rozšiřování areálů výskytu teplomilných druhů bezobratlých živočichů, (kam křížák pruhovaný bezesporu patří) je podle názorů mnoha odborníků založena na existenci globálního oteplování.

Důvody rozšiřování velikosti areálu křížáka pruhovaného vychází do značné míry z jeho způsobu života, potravních nároků a ekologie, ale významně ho ovlivňují i další faktory prostředí. Na rozšiřování velikosti areálu mají také bezpochyby vliv výrazné

Kokon s vajíčky (Foto Rudolf Macek).

a dlouhodobé proměny klimatu. Je prokazatelné, že k oteplování v posledních třech desetiletích na našem území opravdu dochází. Na expanzitu křížáka pruhovaného však působí i další faktory životních podmínek, které mu biotop poskytuje. I přes uvedený vliv globálního oteplování a prokazatelné každoroční zvyšování průměrných teplot stále zůstávají tou nejdůležitější podmínkou výskytu a šíření tohoto druhu na nových lokalitách např. charakter vegetace a její pokryvnost. Přítomnost polovysoké vegetace vhodné k výstavbě sítí je totiž základní podmínkou pro výskyt tohoto druhu křížáka.

Přece jenom je to tropický druh, který není přizpůsoben na život v chladných oblastech. Důkazem je to, že poté co samice na podzim naklade do kokonu vajíčka a přijdou prvních mrazy tak uhynou. Dnes však patří křížák pruhovaný k jednomu z nejhojnějších druhů naší pavoučí fauny a je nejvýraznějším fenoménem naší pozdně letní přírody nejen v Poodří.

RNDr. Zdeněk Majkus, CSc.

Kontakt: Katedra biologie a ekologie, Přírodovědecká fakulta Ostravské univerzity, Chittusihovo 10, 710 00 Ostrava 2, email: zdenek.majkus@osu.cz

Literatura:

- BRYJA, V.; MAJKUS, Z. (1999): Pavouci (*Araneida*) CHKO Poodří (Česká republika). – *Čas. Slez. Muz. Opava (A)*, 48 (1): s. 73–82.
- BUCHAR, J.; KŮRKA, A. (1998): *Naši pavouci*. Academia, Praha, 154 s.
- BUCHAR, J. & RŮŽIČKA, V. (2002): *Catalogue of Spiders of the Czech Republic*. Peres Publishers, Praha, 351 s.
- KŮRKA, A. et al. 2015: *Pavouci České republiky*. Vyd. 1. Praha: Academia (Atlasy), 621 s.
- MILLER, F. (1971): Řád pavouci – Araneida. In: DANIEL, M. & ČERNÝ, V. (eds). *Klíč zvířeny ČSSR IV. ČSAV*. Praha, s. 51–306.
- OLŠOVSKÁ, M. (2009): Charakteristika pavoučích společenstev luk se zaměřením na sezónní dynamiku křížáka pruhovaného (*Argiope bruennichi*, Scopoli, 1772) v CHKO Poodří. *Diplomová práce*. Ostravská univerzita, Fakulta přírodovědecká, Ostrava, 95 s.
- ŘEZÁČ, M. (2001): Nové údaje o některých pozoruhodných pavoucích (*Araneae*) z České republiky. (New records of some remarkable spiders (*Araneae*) from the Czech Republic). *Muzeum a současnost, Řada přírodovědná*, Rožtoky, roč. 15: 8–18.

CHKO Poodří v nových hranicích

Radim Jarošek

Zbyněk Sovík (mapy)

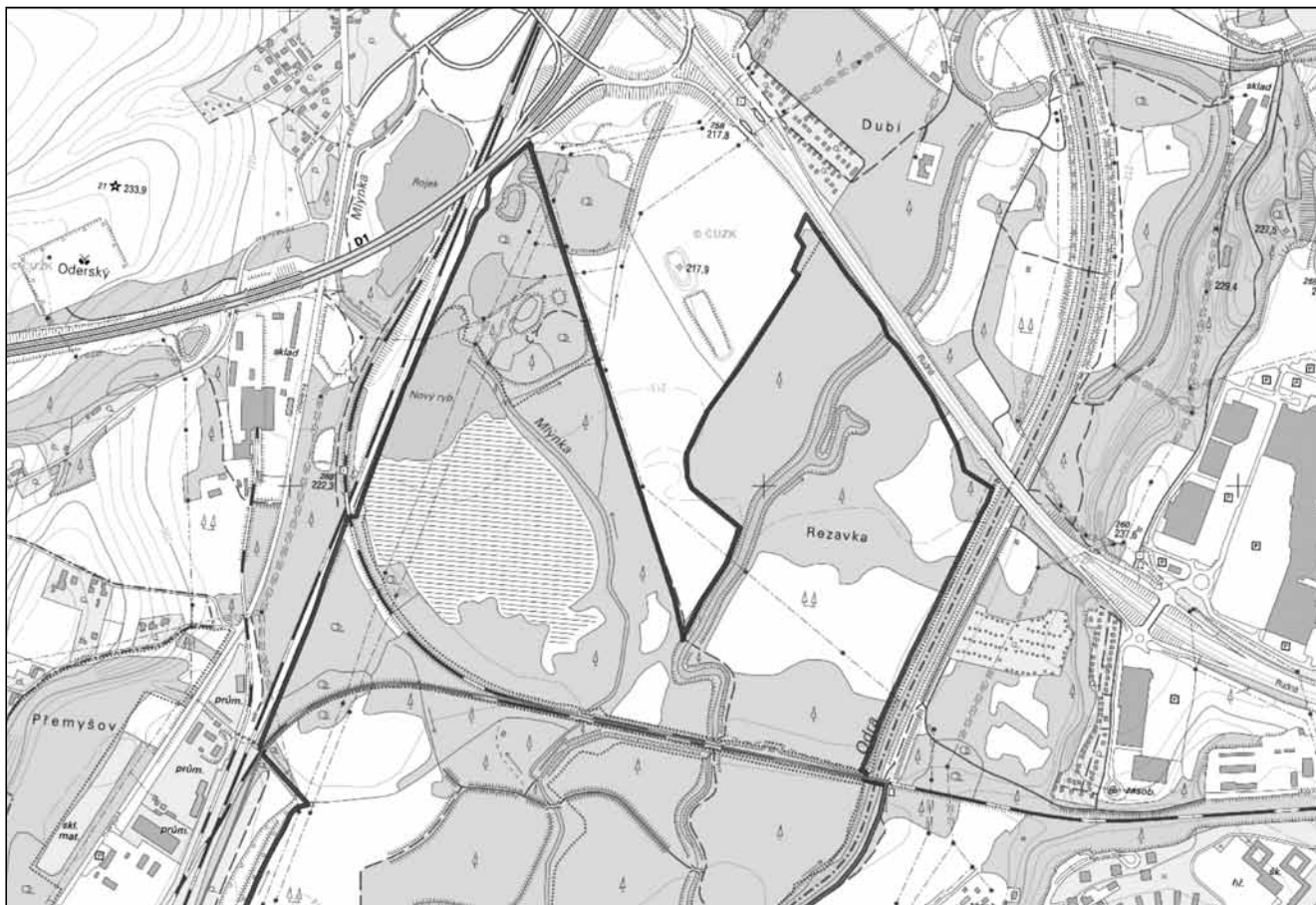
V minulém čísle jsem se pokusil shrnout změny, které se udály během 25leté historie CHKO Poodří. Lapidárně řečeno změnilo se mnohé – jednak

v území samotném, ale také v podmínkách hospodaření, legislativě, přístupu veřejnosti, našem poznání... A původně stanovená pravidla pro ochranu

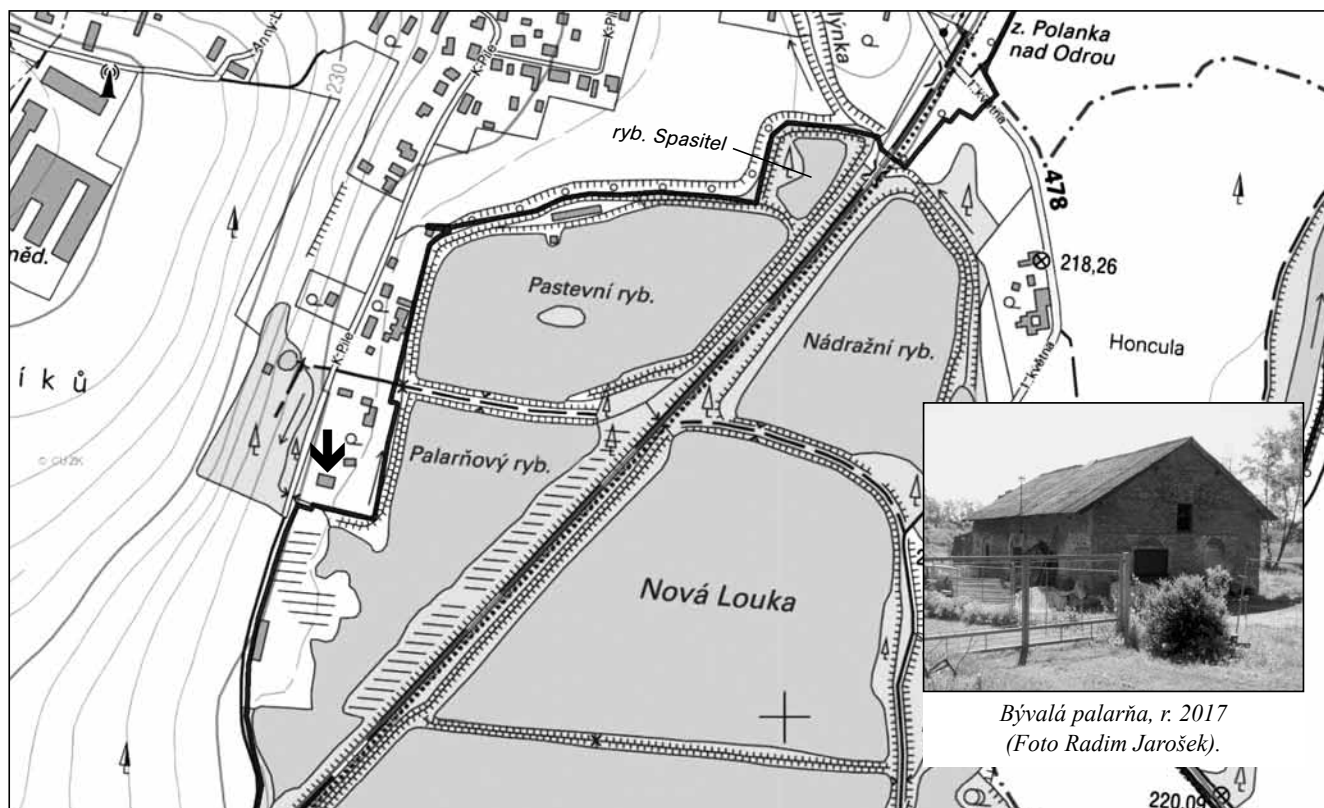

Významnější území připojená k CHKO: 1 přírodní rezervace Rezavka, 2 rybníky u Polanky nad Odrou, 3 niva Bilovky (detailnější zakres hranice – viz mapy níže).

Větší území vyjmutá z CHKO: 4 zástavba Studénky a Butovic jižně od železniční trati, 5 průmyslové areály a část zástavby jižně od železniční trati u Suchdolu nad Odrou, 6 část zástavby a zemědělský areál v Jeseníku nad Odrou, 7 zemědělský areál v Kuníně (severně od silnice z Kunína do Hukovic).

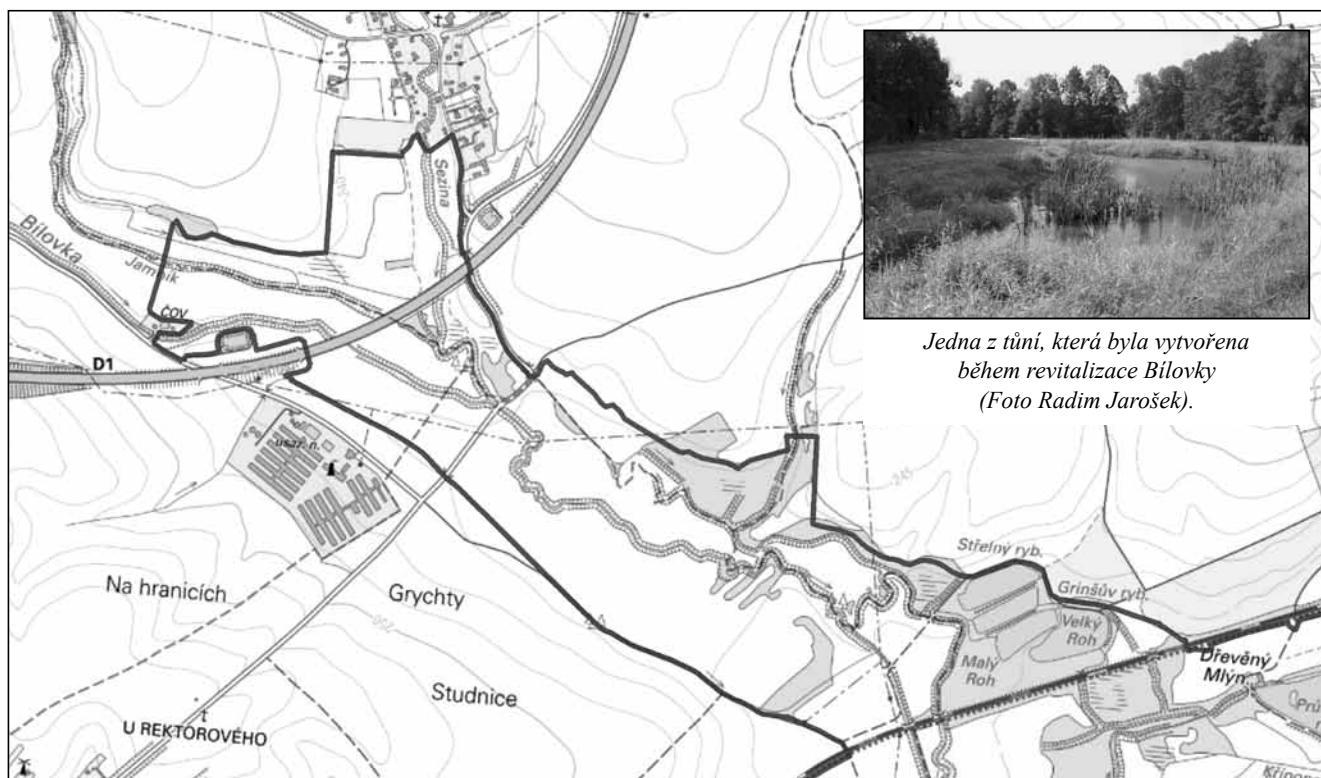

Na severu byla CHKO Poodří rozšířena o přírodní rezervaci Rezavku a navazující trojúhelníkový prostor mezi železničními tratěmi.

Bývalá palárna, r. 2017
(Foto Radim Jarošek).

U Polanky nad Odrou se stala součástí CHKO i trojice menších rybníků – nejmenší z nich Spasitel a rybníky Pastevní a Palarňový. Název Palarňový pochází od jediné kamenné budovy v Dolní Polance, která dodnes stojí – dřívější palárni, tedy nářečně palírny lihu na ulici K Pile (šipka). Objekt byl součástí dnes již neexistujícího panského statku.

*Jedna z tůní, která byla vytvořena během revitalizace Bílovky
(Foto Radim Jarošek).*

Z nově připojených území je významná část nivy říčky Bílovky s několika rybníky.

území již v mnohém nevyhovovala současným potřebám. Pracovníci Správy CHKO Poodří proto delší dobu pracovali na přípravě nového výnosu o CHKO. Letos bylo vše dokončeno a od 1. března 2017 byla CHKO Poodří nařízením Vlády č. 51/2017 vymezena v nových hranicích a s novou zonací.

Hlavním důvodem nového vyhlášení chráněné krajinné oblasti byla nutnost zajištění patřičné ochrany evropsky významné lokality Poodří, která na několika místech přesahovala hranice původní CHKO. Nabízela se proto možnost celkové optimalizace hranice – někde se území CHKO zvětšilo, jinde se ukrojilo. Konkrétněji: přičleněna byla biologicky cenná území, jako je například niva říčky Bílovky, oblast přírodní rezervace Rezavka a tři rybníky u železniční trati u Polanky nad Odrou. Naopak bylo možné vyjmout plochy s nízkými krajinářskými a přírodními hodnotami, kterými jsou především zastavěné a zastavitelné části obcí zasahující do CHKO.

Touto úpravou hranic se chráněná krajinná oblast zvětšila o 112 ha a má nyní výměru 8 153 ha.

Dalším důležitým důvodem byl na dnešní poměry nevyhovující zřizovací předpis (vyhláška), který vznikl rok před platností novodobého zákona o ochraně přírody a krajiny. Chyběly jednoznačně definované bližší ochranné podmínky, které by umožňovaly věcně, efektivně a bez zbytečné administrativy chránit fenomény Poodří. Více než dvacetileté odborné zkoumání a poznávání území Poodří vedlo také k závěru, že původně stanovené zóny ochrany neodrážejí rozmístění a váhu

jednotlivých zdejších přírodních hodnot. Proto byla vytvořena nová funkční zonace. Došlo především k nárůstu plochy I. zóny, kterou představují území s nejvýznamnějšími přírodními hodnotami, z dřívějších devíti procent na dnešní téměř čtvrtinu celého území. Zásadně byla naopak snížena rozloha IV. zóny, kterou tvoří naopak lidskou činností silně pozměněné části přírody a zastavěná území.

Jaké změny lze v souvislosti s novým přehlášením očekávat?

Jen minimální omezení bude znamenat vlastní změna hranice CHKO. Nově přičleňované území je buď již nyní chráněným územím (přírodní rezervace Rezavka), nebo se jeho současné využívání nebude výrazněji omezovat. Naopak díky tomu, že z území CHKO byla vyjmuta řada zastavěných ploch, je nové vymezení hranice pro mnohé zjednodušením.

Významnější, a to zejména pro zemědělské hospodáře, je související změna zonace a bližších ochranných podmínek. Jde především o omezení hospodaření v I. a II. zóně, konkrétně o zákaz používání intenzivních technologií a omezení hnojení. V Poodří se týká nejvíce mulčování rozlehlých luk a vyvážení kejdy z živočišné výroby. Vznikne-li vlastníkově tímto omezením při zemědělském či lesním hospodaření újma, má právo u státu uplatnit nárok na její finanční náhradu.

Zástavba se z převážné části nalézá ve IV. zóně s nejmírnějším režimem ochrany, činnost Správy CHKO je zde nejčastěji omezena na vydávání

pouhých sdělení či stanovisek. Segmenty zástavby, které si do značné míry zachovávají tradiční ráz, budou nově součástí III. zóny ochrany.

Pokud jde o návštěvníky CHKO Poodří a veřejnost obecně, nastalé změny pocitů zřejmě spíše výjimečně. Nově jsou regulovány vyhlídkové lety

a provozování dronů, v souvislosti s rozvojem cykloturistiky je souhlas správy CHKO vyžadován ke zřizování cyklotras. Naprostá většina běžných aktivit, jako je vstup mimo stezky, pouštění psů, rozdělávání ohňů, táboření, rybolov apod., zůstává upravena stejně, jako tomu bylo dříve.

Přírodní rezervace Rezavka – součást CHKO Poodří

Zdenka Rozbrojová

V únoru 2017 bylo CHKO Poodří vyhlášeno nařízení vlády č. 51/2017 v rozšířených hranicích, které nově pojímají přírodní rezervaci Rezavku (dále PR Rezavka) ležící v nivě Odry mezi Polaneckou spojkou a ulicí Rudnou ve Svinově. PR Rezavka vymezená liniovými stavbami se po dlouhých létech začlenila do celého komplexu chráněných nivních biotopů na řece Odře.

V rezervaci byly vytyčeny zóny ochrany s cílem zachování biologické rozmanitosti, struktury a funkce ekosystémů. Do první zóny ochrany patří lesní část Skříňky (starý meandr Odry), severní okraj Polanského lesa se starým meandrem řeky, Nový les, dále Nový rybník, dříve zvaný Vrbenský, se strouhou Mlýnkou. Zvodnělé poklesové území na severozápadní hranici rezervace u Rudné (dříve louky Koráby) pak patří do zóny druhé.

Nynější podoba a přírodní hodnota rezervace úzce souvisí se staletou kultivací krajiny podél řeky Odry.

Předmětem článku je posouzení a srovnání stavu poměru lesní a rybníční plochy, zachycení proměn říčního koryta a postupného využití nivy člověkem ke stavbě komunikací. K tomu nám poslouží komparace historického mapování a současného stavu. Změny v rezervaci jsou studovány na ekosystému lesa, protože dnes tvoří lužní les podstatnou část

rezervace a je na něj vázán nejpočetnější výskyt zvláště chráněných druhů rostlin.

Předindustriální krajina Svinova

Ze stabilního katastru z roku 1836 vyplývá, že oblast „Rezavky“ náležela do Svinova, původní zemědělské vsi s vysunutou samotou Dubí u řeky Odry. Svinov založil řád cisterciáků z Velehradu v polovině 13. století. V majetku kláštera je Schonebrunne (Svinov) připomínán v listině olomouckého biskupa Bruna v roce 1265. V roce 1600 klímkovické panství včetně Svinova, Poruby a Třebovic patřilo Janu staršímu Vlčkovi z Dobré Zemice. V roce 1924 při pozemkové reformě přišli Wilczkové o část pozemkového vlastnictví, o zbytek přišli v roce 1945 znárodněním na základě tzv. Benešových dekretů.

Krajina kolem řeky byla značně odlesněna a přeměněna na louky s poli a rybníky (mapa níže). V 16. století za panství Ondřeje Bzence z Markvartovic bylo zmiňováno např. využívání louky za řekou Odrou u Výškovic v místě zvaném Zaryje. Lesní celky ležely bezprostředně u řeky a malé lesíky výše na říční terase. Karolínský katastr z roku 1724 zmiňoval les Hranečník a les Zadní, dále rybníky s názvy Nový, Vesnický a Mlýnský (Jiřík, 1993).

1. vojenská (Josefské) mapování 1764–1768, rektifikace 1780–1783.

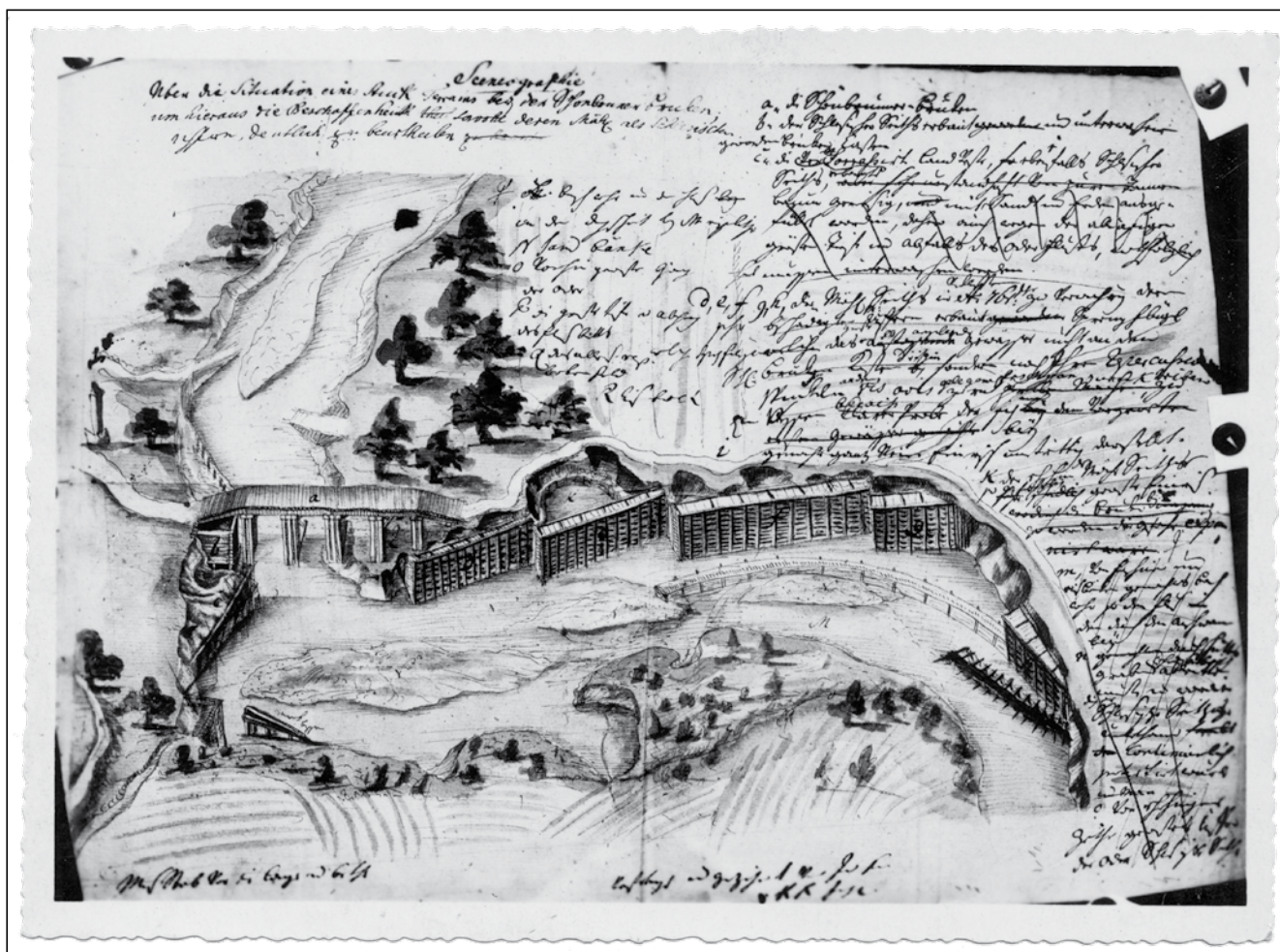
V Josefínském katastru z roku 1787 byl uveden v části Polaneckých luk vrchnostenský **Polanský les** o rozloze 100 jiter a 144 a jedné třetiny čtverečních sáhů (cca 57,05 ha), z toho polovinu rozlohy tvořily tvrdé dřeviny duby (*Quercus*) a habry (*Carpinus*). Druhou polovinu rozlohy Polanského lesa tvořily lípy (*Tilia*) a jasany (*Fraxinus*). Každoročně bylo povoleno kácet necelých 63 sáhů tvrdého i měkkého dřeva (ZA Opava, fol. 129-132, 193-194). V části Zadních luk se uváděl les **Paleček** s porosty dubu (Tamtéž, fol. 193-194). V katastru Svinova byl uváděn ještě les Ohlý u řeky Odry na Přední louce, dále les Černík u Mutinky, les

Přemyšov na říční terase a les Hranečník na Velké straně. Z parcelního protokolu (Tamtéž, fol. 188) vyplývá, že celková rozloha lesů v obci Svinov byla v roce 1787 cca 116 ha.

Ve výkazu ploch Stabliního katastru z roku 1836 byla uvedena rozloha svinovských lesů necelých 131 ha, z toho vysokokmenné lesy tvořily 69 ha a nízkokmenné lesy 61 ha. Údaj potvrzuje fakt, že za panství Wilczků byla využívána technika pěstování tzv. středního lesa s podílem výmladkové etáže a etáže generativní. Tato dolní etáž lesa, tzv. nízký les, též výmladkový les či pařezina, poskytovala větve pro běžnou spotřebu jako je

Indikační skica Svinova, 1836. Zemský archiv v Opavě. Do skici je zakreslena hranice přírodní rezervace Rezaška.

Svinov. Zpevnování břehů Odry u mostu, kolem 1779. Reprofoto Boček a Valentík, před 1934. Fotoarchiv Ostravského muzea.

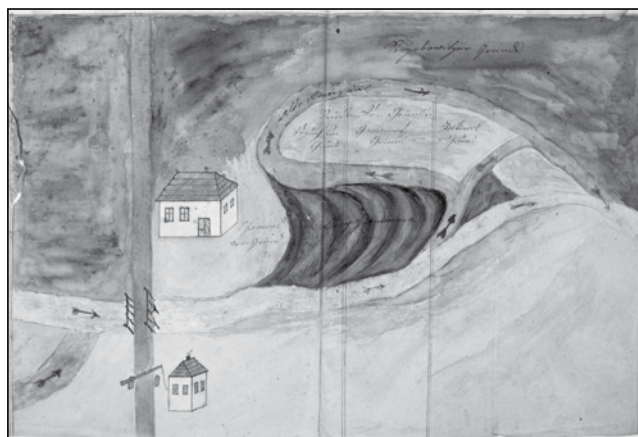
otop, krmení, stelivo a pletené výrobky z proutí. Nízký les vzniká opakovaným obrůstáním pařezů pokácených stromů pařezovými a kořenovými výmladky. Má mnohem kratší dobu obměty než běžný vysokokmenný les – kolem 10 až 15 let.

Horní etáž středního lesa pak tvořily vysokokmenné generativní stromy pěstované ze semen, které byly využívány ve stavitelství. Nárůst plochy lesů mezi léty 1764 a 1836 ze 116 na 131 ha může být vysvětlen zalesněním severovýchodní části Nového rybníka.

Ve skici Stabilního katastru z roku 1836 je dobře zakreslena niva pod levobřežní terasou řeky mezi obcemi Svinov a Horní Polankou. Prostor zabírala rybníční soustava vybudovaná již v 15. století. Je zřejmé, že rybníky byly záměrně postaveny dále od řeky, aby byly chráněny lesem před povodněmi. Na skice jsou zakresleny rybníky Nadimacz (Dymač), Dorfteich (Vesnický), Mleinsky (Mlýnský), Planka, Betsch. Na území „Rezavky“ můžeme najít vrchnostenské rybníky Wrbensky (Vrbenský) a Neue Teich (Nový rybník). Dále soustava pokračovala rybníky Wilczek, Waczek, Klobuk, Vorderteich (Přední rybník). Svinovská rybníční soustava byla napájena struhou Mlýnkou vedenou přes Polanku

kolem kolem rybníků až na soutok s potokem Porubkou.

Voda z Mlýnky poháněla mlýn v Dubí, zmíněný již v roce 1500 a později v roce 1558, označený jako Lachmühl. Mlýn stál v části Na Ulicy (dnešní ulice Luční). Bohužel ustoupil stavbě dálnice v roce 2008. V Polanském lese můžeme sledovat struhu dotující vodou staré koryto Odry (příkop) v části

Mapka z r. 1819, která se týká problému změny velikosti pozemků v důsledku erozní činnosti Odry na hranici mezi Novou Vsí a Svinovem. Archiv města Ostravy.

PR Rezavka se zaústěním do meandru Odry. Meandrující řeka byla v té době upravována jen kolem mostu ve Svinově.

Posun meandrů způsoboval ztráty na majetku a neustálé spory. Dochovala se mapka z roku 1819, která se týká problému změny velikosti pozemků v důsledku erozní činnosti Odry na hranici mezi Novou Vsí a Svinovem.

Vymezování rezervace

Ve skici z roku 1836 bylo naznačeno vedení budoucího železničního svršku. Trať byla navržena skrze rybníky Wilczek, Vrbenský, Nový rybník, Mlýnský, Vesnický, kolem rybníka Nadymač. Severní dráha císaře Ferdinanda (1847) měla na hospodářský rozvoj regionu značný vliv. Díky ní byla započata nejen industrializace Svinova, ale postavením navazujících tratí do Opavy (1855) a do Vítkovických železáren přes Zábřeh (1887) se ze Svinova stal významný železniční uzel. Polanecká spojka budovaná od počátku 20. století měla ulehčit železničnímu uzlu v Ostravě-Přívoze a sloužit k odvozu uhlí ze sušských dolů směrem do Vídně přes výhybnu v Polance. Došlo k přemostění Odry a přetnutí Polanského lesa v severní části a zabrání rybníků Wilczek a Klobuk. Napojení Polanecké spojky směrem do Svinova bylo dokončeno v roce 1964. Polanský les zmenšený o porosty v severní části odříznutím Polaneckou spojkou byl vyhlášen státní přírodní rezervací v roce 1970 na rozloze 59,17 ha. Podél rezervace byla Odra již zregulována, a tak sítí slepých ramen zůstává po větší část roku suchá. V PR Rezavka bylo dotování vodou staré koryto Odry zachováno.

V padesátých letech 20. století řeka stále ještě tekla pod pravobřežní říční terasou, dnes zahrádkářskou kolonií; meandr Odry v severní části Polanského lesa a ve Skříňkách byl již odstaven. Lesní porosty podél východního okraje zrušeného Nového rybníka byly mladé, zřejmě asi po výsadbě, stejně tak jako část porostů bývalého Polanského

Zatopené lemové porosty rybníka a Mlýnky v roce 1996. Viera Gřondělová, Zdenka Rozbrojová, fotodokumentace botanického oddělení Ostravského muzea.

Technické úpravy řeky Odry v roce 1999. Zdroj foto Ostravské muzeum.

lesa. Zbytek Nového rybníka byl zatravněn (<https://geoportal.gov.cz>).

Severní okraj Vrbenského rybníka a přilehlá louka (Koráby) se později propadly vlivem činnosti nedalekého hlubinného dolu Jan Šverma, který byl provozován do roku 1993. Zvodnělé poklesy způsobily nutnost usměrnění Mlýnky a její odklonění pod Rudnou. Stromové porosty v lemu rybníka a Mlýnky uhynuly.

Intenzifikace průmyslové výroby ve Svinově vyprovokovala potřebu stabilizovat tok Odry, což se odrazilo ve vybudování jezů na Odře v 70. letech 20. století a také propojení Svinova ulicí Rudnou s průmyslovou oblastí na východě města. Stavba byla situována do prostoru Nového rybníka a již vzrostlého Nového lesa. Poslední razantní rekonstrukce protipovodňových valů Odry proběhla v roce 1999 jako reakce na záplavy v roce 1997. Řeka je zahloubena do podloží a menší povodně již nezaplavují stará koryta. PR Rezavka byla vyhlášena v roce 1998 na 84,62 ha.

Průnik řeky do starého meandru u železničního mostu, stav v roce 1999. Zdroj foto Ostravské muzeum.

Současný stav rezervace

Současné rozložení základních lesních celků rámcově odpovídá stavu z roku 1836. Nacházíme ve stejných místech lesní porosty bývalé severní části Polanského lesa, Nový les, les Paleček

Duby pěstované generativně, stav v roce 2017. Zdenka Rozbrojová, fotodokumentace botanického oddělení Ostravského muzea.

(Skříňky). Přibýly mladé lužní porosty kolem odstaveného ramene ve Skříňkách až po Rudnou, také mladé porosty olší mezi Mlýnkou a Vrbenským rybníkem a olšiny kolem novější přibližovací cesty. Nejstarší porosty dřevin se nachází v bývalé severní části Polanského lesa obklopené vodním příkopem a Polaneckou spojkou. Jedná se o typické společenstvo tvrdého luhu s dubem letním, javorem klenem s dominancí česneku medvědího (*Allium ursinum*). Dalo by se říci, že tyto přes 100 let staré stromy pěstované ze semene (tzv. vysokokmenný les) jsou pozůstatkem hospodaření Wilczkova velkostatku.

Na porosty starých jasanů v části u odstaveného ramene Odry je vázána silná populace áronu východního C4 (*Arum cylindraceum*). Ukázky přestálé výmladkové etáže jsou v lemových porostech hráze Vrbenského rybníka a kolem Mlýnky od nové polní cesty.

Plocha původního lesa Paleček u staré Odry je rozšířena o novou výsadbu okolo meandru ve Skříňkách. Pod topoly kanadskými, částečně vykáčenými, je významný výskyt sněženky podsněžníku C3 (*Galanthus nivalis*). Ve Skříňkách má také hojné zastoupení hvězdnatec zubatý C4 (*Hacquetia epipactis*).

Lípa pěstovaná výmladkovým způsobem u Vrbenského rybníka, stav v roce 2017. Zdenka Rozbrojová, fotodokumentace botanického oddělení Ostravského muzea.

Ve starých porostech lemu okolo staré Odry se vyskytuje orchidej krušík modrofialový C3 (*Epipactis purpurata*). Lokalizace a sčítání lilie zlatohlavé C4 (*Lilium martagon*) bylo provedeno v rámci studentské odborné činnosti v roce 1985 (Matlášek et Gilar, 1986). Závěrem bylo konstatování bohaté populace 2 785 rostlin ve Skříňkách i Novém lese. Na vysázenou alej topolů kanadských mezi Mlýnkou a Vrbenským rybníkem byl vázán výskyt krušíku polabského C2 (*Epipactis albensis*) (Prymusová, 1996) a také na porosty s topoly černými C1 (*Populus nigra*) v části starého ramene Odry (Jatiová et Šmiták, 1996). V současnosti se tato orchidej zatím nepodařilo ověřit (Koutecká, 2015). Mezi vzácnější dřeviny tvrdého luhu patří jilm vaz C4 (*Ulmus laevis*), vyskytuje se také jilm habrolistý C4 (*U. minor*) a jilm drsný (*U. glabra*). Z Nového lesa popsala Věra Koutecká přehlíženou ostřici hubenou (*Carex strigosa*), která je často zaměňována za ostřici lesní (*Carex sylvatica*) (Koutecká, 2015).

Výzkumem vodních rostlin Vrbenského rybníka v 60. letech 20. století se zabýval Zdeněk Kilián. Uvádí tyto vzácné druhy: žabník trávolistý C2 (*Alisma gramineum*), lakušník vodní (*Batrachium aquaticum*), přeuerčený na lakušník nitovitý C4 (*B. trichophyllum*), nepukalku vzplývající C1 (*Salvinia natans*), šípátku střelolistou (*Sagittaria sagittifolia*) aj. (Kilián, 1957).

V rámci vyhlášení rezervace byly provedeny přípravné výzkumy širšího území v letech 1994–1996 (Prymusová, 1996), které již nepotvrdily výskyt žabníku trávolistého, objevila se však bublinatka jižní C4 (*Utricularia australis*), bahnička vejčitá C4 (*Eleocharis ovata*) a další.

V rákosině Vrbenského rybníka popsala Věra Koutecká vzácnou ostřici vyvýšenou C2 (*Carex eleata*), také častou ostřici pobřežní C4 (*C. riparia*).

Druhy vázané na přirozený tok řeky Odry se po posílení protipovodňových hrází v rezervaci nena-

chází kvůli absenci příhodných stanovišť. Tlaku rybi obsádky Vrbenského rybníka ustoupily také rostliny stojatých vod nepukalka plovoucí a bublinatka jižní oproti stavu v roce 1996.

PR Rezavka je památkou na staleté hospodaření v krajině na katastru Svinova. Dřevinná skladba lesů a hlavně způsob obhospodařování se po znárodnění v lokalitě značně změnil. Vhodné by bylo provést nad rámec opatření v plánech péče, tj. dosadba topolu černého, potlačování nepůvodních druhů, zlepšení bilance vodního režimu ve starých ramenech, také obnovení plochy dřevin pěstované výmladkovým způsobem a zachování ukázky nízkého lesa. Otázkou je, zdali má rezervace navazující na městskou krajinu splňovat jen funkce přírodní či kumulovanou funkci historicko-zemědělskou.

Děkuji za konzultace při zpracování článku PhDr. Zdeňkovi Orlitovi, Ph.D., Ing. Michalovi Friedlovi, Mgr. Kateřině Barcuchové a mojí dceři Mgr. Haně Krutílkové.

Vysvětlivky

- C1 – kriticky ohrožené rostliny z červeného seznamu rostlin ČR
 C2 – silně ohrožená rostlina z téhož seznamu
 C3 – ohrožená a C4 méně ohrožená rostlina (GRULICH, 2012)
 1 jitro = 1 600 čtverečních sáhů = 0,57 ha

Literatura:

- GRULICH, V. (2012): Červený seznam cévnatých rostlin České republiky. Ed. 3. (Red list of vascular plants of the Czech Republic: 3rd edition). – 84 : 613–645.

JIŘÍK, K. [red.] (1993): Dějiny Ostravy, Svinov, Ostrava. 593-599, ISBN 80-85491-39-7.

JATIOVÁ M. & ŠMITÁK J. (1996): Rozšíření a ochrana orchidejí na Moravě a ve Slezsku. *Epipactis albensis* Nováková et Rydlo. – AOPK ČR Praha, středisko Brno, Arca JiMfa, Třebíč, 192-195, ISBN 80-85766-35-3.

KILIÁN, Z. (1957): Rybníky. Floristické výzkumy Zdeňka Kiliána – 1.-10. – Unpubl. Ms. [Depon. In: Ostravské muzeum].

KOUTECKÁ, V. (2015): Přírodní rezervace Rezavka, botanický inventarizační průzkum. Ms. [Depon. In: KÚMSK], 35 pp. + fotodokumentace a mapy.

MATLÁŠEK, R. et GILAR, R. (1986): Výskyt lilie zlatohlavé (*Lilium martagon*) v okolí SPR Polanský les. – Ms. [Depon. in: KÚMSK, OŽPZ], 19 pp.

PRYMUSOVÁ, Z. (1996): NZCHÚ Rezavka, závěrečná zpráva inventarizačního průzkumu botanického podle metodiky SUPPOP 1987.– Ms. [Depon. In: Ostravské muzeum & KÚMSK, OŽPZ], 54 pp. + mapa.

Elektronické zdroje:

Zemský archiv Opava, Josefský katastr (1723) 1785–1792 (1855), NAD 11, č. pom. 1518, inv. č. 802, sign. II/137 – Parcelní protokol pro katastrální obec Svinov z roku 1787, fol. 1 – 194. K 29. 5. 2017 na: <http://vademecum.archives.cz/vademecum/>

Ortofotomapa z 50. let. K 25. 5. 2017 na: <https://geoportal.gov.cz/web/guest/map>

I. vojenské (josefské) mapování - Slezsko, mapový list č. 17 na: <https://oldmaps.geolab.cz>

Ing. Zdenka Rozbrojová

je pracovnící na botanickém oddělení Ostravského muzea. Podílela se na inventarizačním průzkumu navrhovaného chráněného území Rezavka v letech 1994–1996. Herbářová a fotografická dokumentace k území je zpracována a uložena ve sbírkách muzea.

Kontakt: rozbrojova@ostrmuz.cz

Sběr semínek na loukách v Poodří aneb první pokus o získání pooderské travní směsi

Daniela Ražňoková (text a foto)

Pooderské louky... jak tajemné mohou být v raních mlhách, jak příjemná může být procházka v nich za jarního dne, jak osvěžující projížďka na kole v létě. V letošním roce se mohly konečně alespoň trochu nasytit z jarních rozlivů Odry a potoků, na které krajina Poodří čekala několik posledních let.

Po celá staletí jsou nivní louky, které lemují řeku Odru v průběhu celé chráněné krajinné oblasti Poodří, především zdrojem krmiva pro dobytek místních zemědělců. Tradiční hospodáři louky využívali pro pastvu skotu, která se dnes v malé míře do pooderských luk vrací.

Velká část luk v záplavovém území byla po ústupu pastvy v minulosti zorněna, což je na několika málo místech v blízkosti Odry k vidění ještě dnes. V 90. letech, v době po vyhlášení CHKO Poodří, byly louky ve větší míře opětovně zatravněny. I proto mají dnes louky v Poodří různou kvalitu z hlediska jejich druhového složení. Rozdílů mohou být dány nejen složením tehdy použité travní směsi, ale také polohou konkrétní louky, která udává, zda

jde o sušší typ louky ovsíkové, či vlhčí psárkové, pcháčkové, popřípadě louku s porosty vysokých ostríc.

Zásadní vliv na kvalitu má přirozeně také způsob dnešního hospodaření na nich – především tím, jestli jde o louku přihnojovanou, v jakých dávkách

Typická aluviální psárková louka před první sečí.

Kartáčový sběrač sestavený podle vzoru ČSOP Bílé Karpaty.

a jakým typem hnojiva, nebo je naopak obohacována pouze živinami, které přináší přirozené rozlivy v nivě.

Na charakteru travních porostů se výrazně projevily také případná pastva – zvířata dají ráda přednost chutným druhům a některým se naopak vyhýbají – například pro jejich trnitost či mírnou jedovatost. Důležitou roli hraje také početnost stáda (zatížení pastviny), dále doba, po kterou zvířata na pastvině pobývají a druh paseného dobytka (některý je vybíravější, jiný naopak vděčnější strážník).

V dnešní době jsou ale pooderské louky sklizeny většinou dvojitou sečí a čím dál aktuálnější jsou i častější seče s využitím travní hmoty do bioplynových stanic.

Podstatnou změnu oproti tradičnímu hospodaření na loukách ovšem přinesly nové možnosti používané techniky. Zemědělec má v dnešní době možnost, pokud počasí dovolí, posekat a sklízet rozsáhlé plochy za pomoci moderních, velkých a rychlých strojů během několika hodin či dnů. Agroenvironmentální programy zaměřené na podporu biodiverzity, které v Poodří částečně dotují činnost zemědělců, se

Práce v plném proudu v přírodní rezervaci Bartošovický luh.

proto taktéž snaží pamatovat na dopad takovéto rychlé sklizně luk na živočichy, kteří louky obývají – především na nejrůznější skupiny hmyzu, jako jsou rovnokřídlí a motýli, ale i ptáky zemědělské krajiny či drobnou zvěř. V podmínkách dotací se u větších celků luk nově objevila mezi zemědělci nepopulární podmínka ponechávání určité plochy v rámci prováděné seče nepokosené, s možností pokosení později či při další seči. Ponechání má za následek degradaci kvality travní hmoty na těchto ploškách, důležité je proto jejich střídání a vhodné umístění ve snaze předejít zaplevelení. Při bližším prozkoumání podobného útočiště např. v noci či za parného letního dne, zde ale lze pozorovat mnoho života a pohybu živočichů, kteří opatření náramně ocení.

Zeměžluč okolikatá, vzácnější druh naší květeny, který se v posledních letech v Poodří znovu častěji objevuje.

Podobně jsou někteří zemědělci svolní také k individuálním domluvám ponechat konkrétní část louky k pozdějšímu pokosení, např. z důvodu prokázání hnízdění chřástala polního.

Louky v Poodří mají tedy v závislosti na jejich historii, poloze a způsobu dnešního hospodaření různou kvalitu.

V loňském roce se Agentura ochrany přírody a krajiny ČR (AOPK) zaměřila na vytipování některých luk, které jsou z ochrannářského pohledu zajímavější – mají delší luční historii (nebyly intenzivně přeorávány), mají složení trav typické pro nivní

louky a příznivý podíl květnatých druhů (z důvodu vhodného hospodaření).

Následně byla využita možnost spolupráce s neziskovou organizací Sagittaria z Litovelského Pomoraví, která má dnes již bohaté zkušenosti s produkcí osiva litovelské regionální travní směsi. Inspirací pro Sagittarii byli v minulosti členové z Českého svazu ochránců přírody Bílé Karpaty, kteří jako první u nás sestavili podle vzoru přejatého z Anglie speciální přídatný díl za traktor, tzv. kartáčovač. Pomocí něj je možné ve fázi optimální zralosti trav provádět takzvaný kartáčový sběr semen trav či květnatých lučních druhů. Kromě samotného kartáčování má Sagittaria ještě založeny matečnice pro množení květnatých druhů k obohacování produkované travní směsi.

Zkartáčované osivo.

Pro akci v Poodří byly zvoleny louky v okolí Hučovic, Bartošovic, Pustějova a Studénky. Díky dohodě a vstřícnosti místních hospodařících zemědělců bylo možné provést kartáčový sběr ve dvou fázích – před první sečí luk, zaměřený především na převládající trávy, a v době před sklizní otavy, kdy v loukách převažují dvouděložné rostliny. Jelikož je nutno pro kartáčování nechat semena lučních rostlin dozrát, byly pro kartáčování využity především louky s opožděnou sečí z důvodu ochrany přírody či plošky ponechávané jako nepokosené, které zemědělci musí ponechávat v rámci dodržování

Dnes již historický ruční stroj k osívání.

podmínek agroenvironmentálních opatření na ošetřování travních porostů. S fyzickým provedením akce ochotně pomohl místní zemědělec, který pro práci zapůjčil svůj traktor.

Výsledkem prací bylo získání 50 kg osiva druhově bohaté travní směsi s pooderským původem, která již z poloviny došla svého využití. Jako nejvhodnější pro první experiment s přívěsem pooderskou směsí se nabídla louka v majetku Agentury ochrany přírody a krajiny v Jeseníku nad Odrou (lokality Ostrov). Před dvěma lety zatravněnou ornou půdu s dosud nepříliš hustě zapojeným porostem pomohl koncem letošního března rozbránovat místní zemědělec. Poté jsme věc vzali do rukou my, pracovníci AOPK, a jednoho slunného jarního dne jsme za pomoci příznivého větru provedli ruční přívěs.

Na výsledek našeho počínání bude nutné počkat ještě minimálně jednu sezónu. Zbylou směs uskladněnou v prostorách Správy CHKO Poodří bude možno využít pro další podobné přívěsy a obohacování druhově chudších luk nebo i pro nové osevání nezatravněných pozemků.

Mgr. Daniela Ražňoková

Agentura ochrany přírody a krajiny ČR, regionální pracoviště Správa CHKO Poodří
Kontakt: daniela.raznokova@nature.cz

Vodopády a kaskády horního Poodří

Petr Dobeš (text, foto, mapy)

Mezi nejpozoruhodnější přírodní výtvoři patří bezesporu vodopády. Místa, kde voda padá z výšky ze skály, nás přitahují nejen vizuálně, ale především svým zpěvem či hukotem. Asi každý si dokáže v paměti vybavit nějaký vodopád a má tak určitou představu o významu tohoto slova. Nazýváme tak příkrý až svislý stupeň v korytě toku, přes který přepadává voda. Tímto ale definice končí. Žádné parametry, které musí skalní stupeň splňovat, aby

se mohl nazývat vodopádem, nejsou exaktně stanoveny. U nás je doporučována výška 2 metry, sklon alespoň 45° a mohutnost, kterou vyjadřujeme jako součin výšky stupně a průměrného ročního průtoku vody korytem alespoň 20 m.l/s. Zároveň platí, že v různých oblastech je objekt považován za vodopád, zatímco jinde nikoliv. Např. dvoumetrový vodopád v Krkonoších zcela uniká pozornosti, jelikož je to zde útvar zcela běžný, zaujmou pouze

vodopády vysoké několik desítek metrů. Ale v rovinaté krajině je pozoruhodný i vodopádek vysoký jeden metr.

Obdobnými útvary jsou kaskády a peřeje, které se odlišují nižším sklonem popř. výškou. Malý sklon mají také skluzavky, které vznikají na rovných, šikmo ukloněných skalních plochách, po nichž voda plynule stéká a klouže.

Na stránkách www.vodopady.info je dosud popsáno 240 přírodních vodopádů. Známe jsou např. Mumlavské vodopády nebo Labské vodopády nebo náš nejvyšší, 148 m vysoký, Pančavský vodopád v Krkonoších. V Jeseníkách máme např. Rešovské vodopády nebo vodopády Bílé Opavy.

Vítkovská vrchovina a Oderské vrchy ke klasickým vodopádovým oblastem nepatří, ale i zde nalezneme několik desítek vodopádů, vodopádků, kaskád a peřejí. Již při pohledu z dálky si všimneme strmosti svahů, které spadají do Moravské brány a do údolí řeky Odry a Moravice.

V naší oblasti se vodopády vyskytují většinou na drobných tocích, mnohé z nich nejsou ani v mapách zaznačeny, a to ani tehdy, když se jedná o stálé toky. Jejich roční průtok bývá mezi 5 a 20 l/s. Proto jsou popsány vodopády a kaskády vhodné k návštěvě pouze při vyšších vodnostech – po

deštích či tání sněhu, nejlépe když se nám poštěstí je navštívit po bouřce s lijákem. Litovat nebudeme ani v zimě, kdy kapající a odrážející se voda mrzne a vytváří krásnou ledovou výzdobu. Další nevýhodou je, že se stupně nacházejí mnohde poměrně vysoko na toku, pár set metrů pod pramenem, kde je ještě slabý průtok.

V tomto příspěvku jsou představeny nejzajímavější vodopády a kaskády v oblasti. Pojmenování jednotlivých vodopádů vychází zpravidla z pomístních názvů okolní lokality nebo vodního toku, na kterém se nachází.

Pokud se vydáte na výpravu za vodopády, mějte na paměti, že některé z nich se nacházejí ve strmých roklicích a ve špatně přístupném terénu. Snaha o bližší přiblížení se k nim může skončit úrazem nebo pádem do vody.

Loučská kaskáda

Najdeme ji po levé straně silnice z Loučky do Slavkova nad Lipnickou myslivnou. Loučská kaskáda představuje zajímavou ukázkou skluzavkovité kaskády. Potok Trnávka mívá celoročně dostatek vody a my tak můžeme obdivovat, jak tu voda klouže po hladké ukloněné ploše pod úhlem 25°. Celková výška obou částí kaskády je asi 4,5 m.

Loučská kaskáda.

Žabnické vodopády.

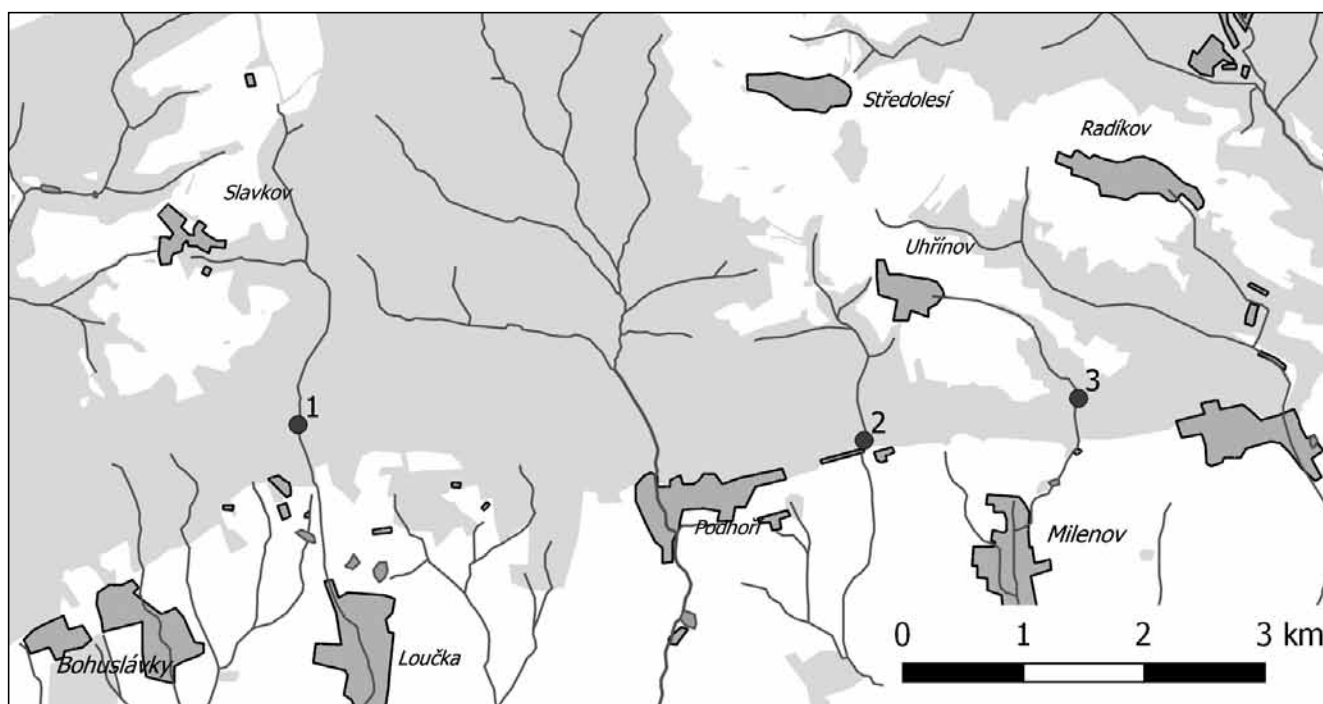

Kaskády na Milenovci.

Žabnické vodopády

Žabnické vodopády nalezneme nad křižovatkou silnic Milenov – Podhoří – Uhřínov. Na potoce Žabník se nachází tři menší vodopády. Dva z nich jsou vidět a také slyšet přímo z můstku lesní cesty odbočující ze silnice. Větší z nich je vysoký 2 metry

a má sklon téměř 45°. Další vodopádek leží o 100m výše po proudu, je vysoký 1,5m a má sklon 70°. Potok má kromě suchých lét relativně dost vody. Žabnické vodopády jsou také jako jediné z vodopádů uvedených v tomto příspěvku zakresleny v základní mapě ČR (v měřítcích 1:10 000 a 1:25 000).

1 – Loučská kaskáda, 2 – Žabnické vodopády, 3 – Kaskády na Milenovci.

Kaskády na Milenovci

Na potoku Milenovci asi v polovině mezi Uhřínovem a Milenovem si můžeme pod starým lomem povšimnout několika kaskád. Prostřední z nich bychom mohli nazvat snad i vodopádem. Měří cca 2 metry a sklon je asi 45°. Voda Milenovce zde stéká po nezpevněném podloží, které je tvořeno drobovými kameny. Okolní dva stupně jsou nižší a mají sklon jen okolo 30°.

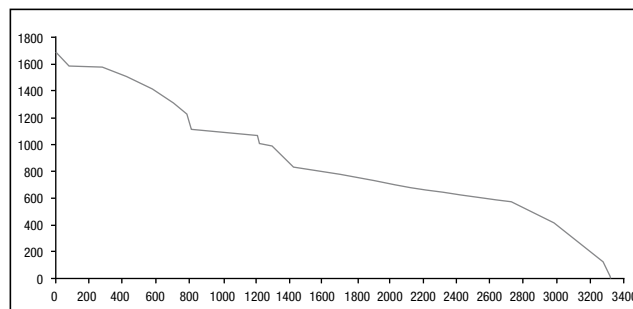
Vodopády v Zálužném

Patrně nejvyšší vodopády Vítkovské vrchoviny se nacházejí za bývalou hájovnou v Zálužném. Tam, kde se rozděluje červená a zelená turistická značka, začíná horní hrana soustavy několika kaskád a tří vodopádových stupňů o celkové výšce 17,0m. Jsou napájeny drobným bezejmenným vodním tokem, který ani nebývá značen v mapách. Ten zde vytváří obtížně přístupnou soutěsku. Nejlepší je asi vodopády pozorovat zesponu od Moravice, nebo ještě lépe z loďky na řece, ale není je vidět celé najednou. Lezení podél koryta vzhůru je velmi nebezpečné a nelze jej tedy doporučit. Nejvyšší stupeň měří 5,8m a začíná skoro hned nad hladinou Moravice. Jeho sklon je cca 45°. Nad ním má tok na 13 metrech jen mírný spád. Poté následuje 2,4m

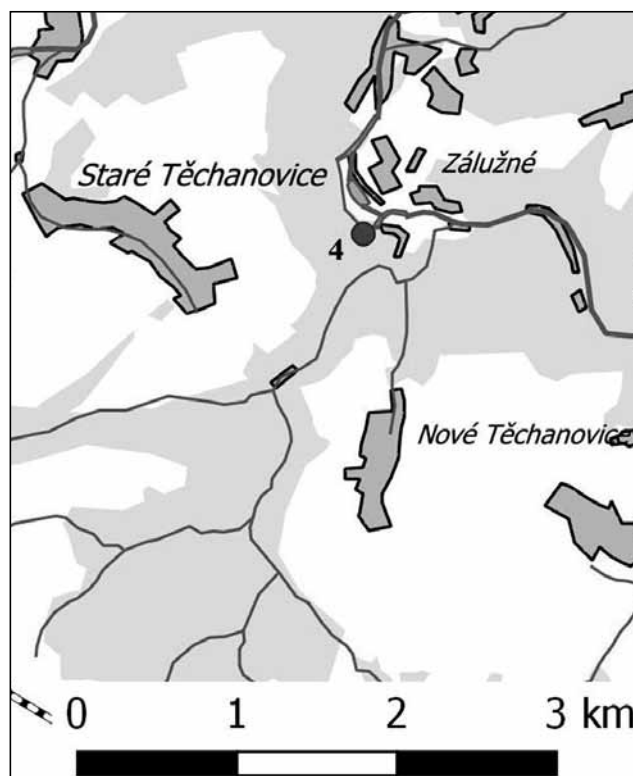

Nejvyšší stupeň soustavy vodopádů v Zálužném.

vysoký stupeň se sklonem 50°. Po dalších čtyřech metrech následuje poslední vodopád tři metry vysoký se sklonem 55°.

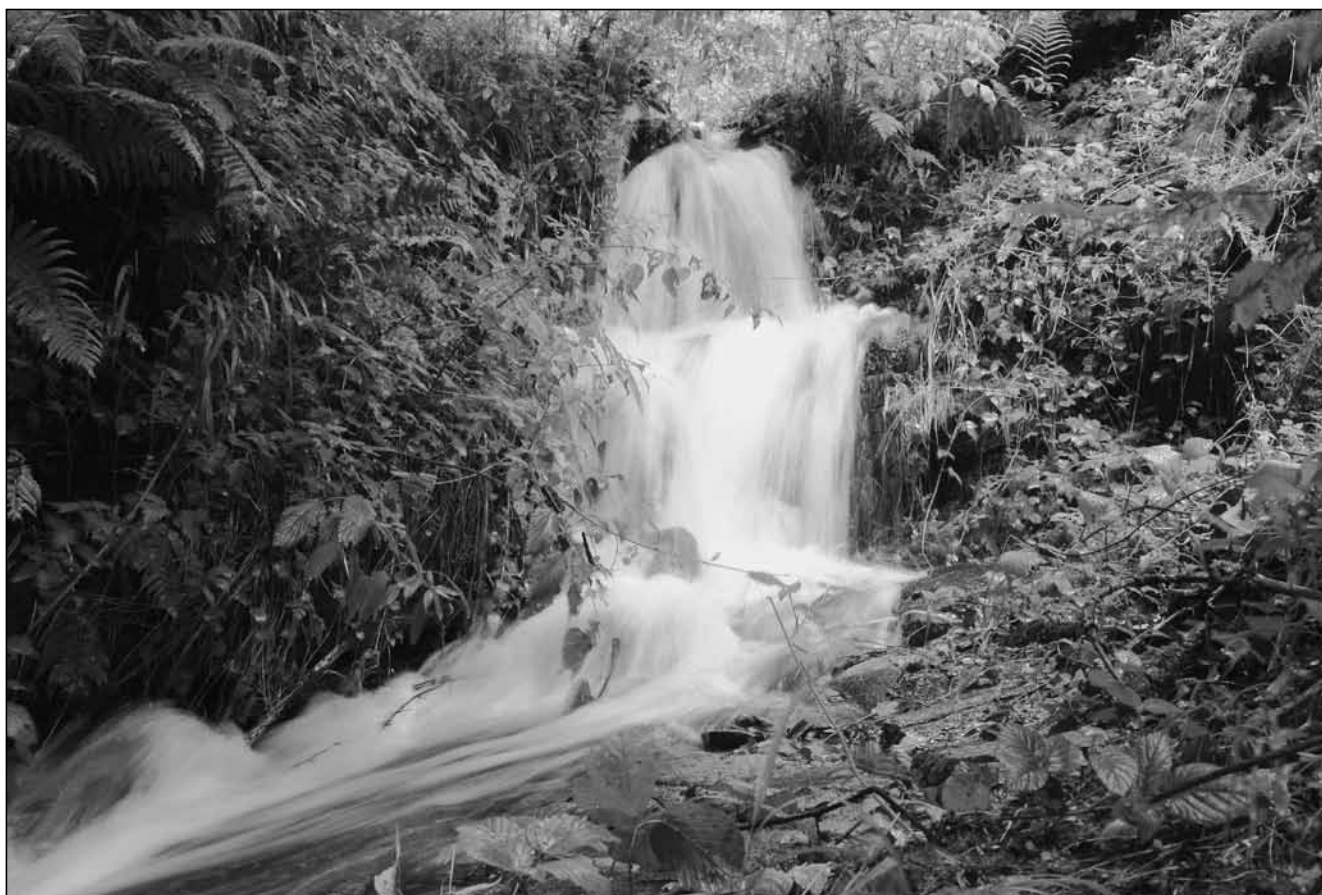
Podélný profil soustavou vodopádů v Zálužném.

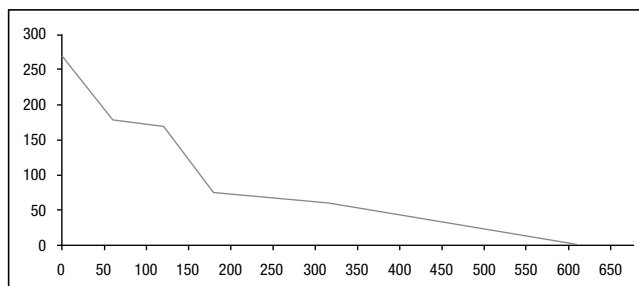
4 – Vodopády v Zálužném.

Čertův vodopád

Čertův vodopád jsem nazval podle Čertova potoka, na němž ho najdeme. Pokud půjdeme od turistického rozcestníku Trojmezí po cestě proti proudu potoka, pak se v místě jeho rozdělení dáme podél jeho levé větve a několik desítek metrů nad soutokem přijdeme k vodopádu. Ten je tvořen téměř dva metry vysokým stupněm se sklonem asi 50°. Pod ním následuje hladká plocha, která pod úhlem asi 20° tvoří pokračování levého svahu. Tato vrstevní plocha je přes tři metry široká a 13m dlouhá, ale vodopád ji využívá jen zčásti (voda po ní klouže do koryta potoka). Celková výška je tak 2,7m. Na Čertově potoce najdeme nad tímto vodopádem ještě několik stupňů a na jeho přítoku je na okraji lesa další, téměř dvoumetrový vodopádek.

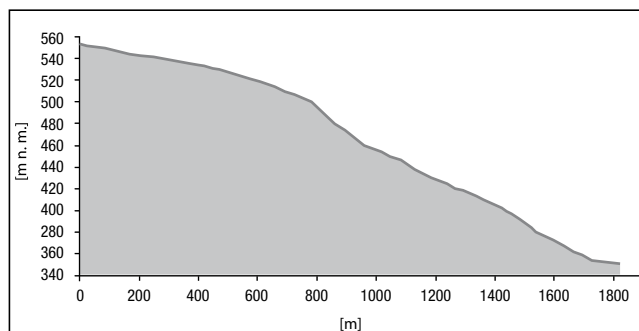
Čertův vodopád.

Podélný profil Čertovým vodopádem.

Vodopády a kaskády na Havranovém potoce

Havranův potok překonává na svém 1,8km dlouhém toku 200 metrové převýšení, a tak zde najdeme asi největší počet malých vodopádů, stupňů a kaskád. Půjdeme-li od jeho ústí do Odry u Čechočkovy hájenky vzhůru, mineme nejdříve kamennou přehrážku a potom, už pod místem, kde potok

Podélný profil toku Havranova potoka.

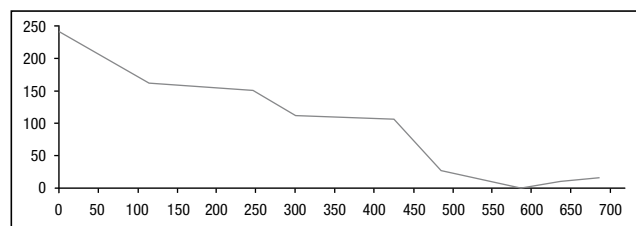
Zamrzlý stupeň kaskády na Havranovém potoce.

Ševcův vodopád.

teče přes cestu, uvidíme za sebou dva asi metrové stupně. Zajímavý je vodopádek asi o 100 metrů výše proti proudu, přes dva metry vysoký, se sklonem asi 40°. Nejvyšší kaskády jsou ale až na horním toku pod Novou cestou. Vyšší z nich má téměř šest metrů a sklon necelých 30°. Má již ale jen málo vody.

Ševcův vodopád

Ševcův vodopád najdeme přímo u vstupu do areálu Skalních sklepů nad Odrami. Nazval jsem jej podle pomístního názvu Ševcovy díry. Je to spíše kaskáda o sklonu 25° a výšce 2,2m, při jejím úpatí je tůň. Stodolní potok má po celý rok relativně dost vody. Pokud popojdeme proti proudu asi o kilometr výše a odbočíme ze zelené turistické značky vzhůru podél jedné ze zdrojnic, nalezneme tam

*Podélný profil Ševcovým vodopádem.**Kaskády na Zlatém potoce.*

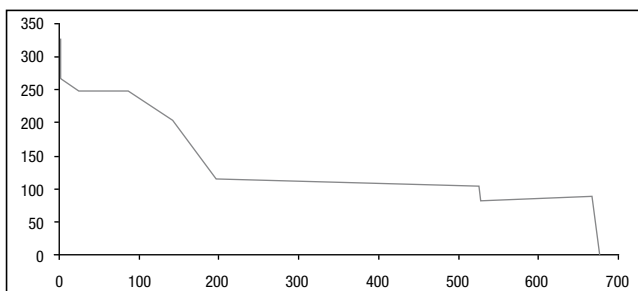
ještě malý vodopádek asi 1,4 m vysoký s 90 cm hlubokou tůň. V okolí jsou pak v korytě toku ještě tři menší stupně.

Vodopád a kaskády Zlatého potoka

Zlatý potok pramení pod bývalou hájovnou v Po-hoří, protéká strmou roklí a vytváří v ní celou řadu pěkných kaskád a taky jeden vodopád. Potok nebývá v mapách značen a přes léto nemívá téměř žádnou vodu. Za vyšších vodních stavů ale může být zpestřením okolo procházející naučné stezky. Vodopád Zlatého potoka je vysoký 2,2 m a jeho sklon je 50°. Bezprostředně na něj navazuje ještě více než metrový stupeň, takže celková výška činí 3,3 m. Tím by ovšem jeho sklon poklesl pod 30°. Výše na toku se pak nachází větší počet různě vysokých kaskád, které také vypadají atraktivně.

Vodopád na Zlatém potoce.

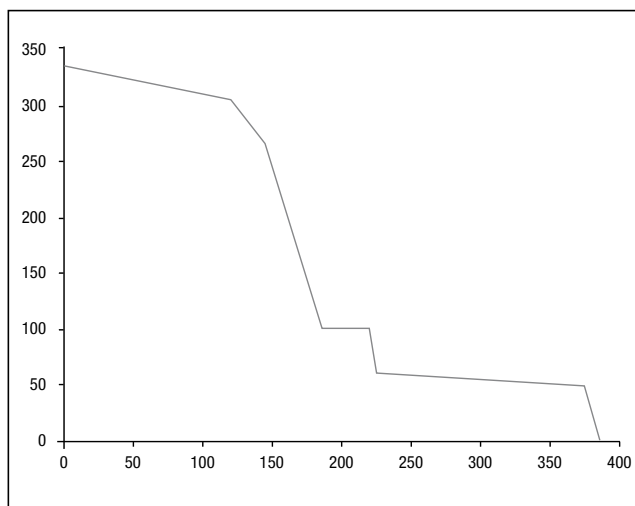
Podélný profil vodopádem na Zlatém potoce.

Modřínový vodopád

Asi 1,5 km sv. od Jestřabí je napájen vodou bezejmenného přítoku Husího potoka Modřínový vodopád. Je bohužel jen pár set metrů pod pramenem, a tak mívá vody velmi málo. To pak voda jen zvolna stéká skalním korytkem; když ale vydatněji zaprší, padají jeho vody přes 3,3 metry vysoký stupeň se sklonem asi 40°. Jeho nejstrmější část, vysoká 2,5 m má pak sklon až 65°. Na kládě u paty vodopádu vznikají v zimě pěkné ledové rampouchy a zmrzlé perličky.

Detail Modřínového vodopádu.

Podélný profil Modřínovým vodopádem.

Peřej na Gručovce

Pěkná skluzavkovitá peřej nad rybníkem u děrenské samoty Hájek je necelý metr vysoká. Říčka Gručovka má pod Lukavcem po celý rok dost vody. Podobné peřeje jsou taky na Husím potoku nad autokempem v Jerlochovicích nebo na stejném

Peřej na Gručovce.

toku mezi Fulnekem a Stachovicemi. Ve větším měřítku můžeme obdivovat řadu peřejí na Odře nebo na Moravici. Poměrně známé jsou kamenné prahy na Odře nad Spálovským mlýnem.

Jedlový vodopád

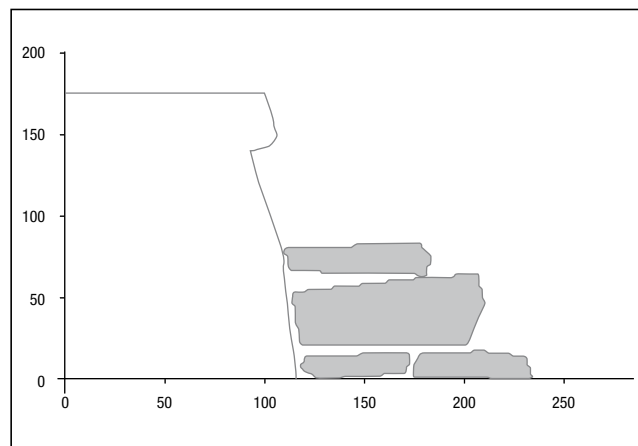
V lokalitě Nad Zadními jedlemi mezi Jílovcem a Bravinným se za zástěnou nízkého lesíka ukrývá Jedlový vodopád. Je to stupeň vysoký sice jen 95 cm, ale zato téměř kolmý, takže voda parabolicky přepadává přes jeho hranu. Po dopadu vytváří asi 50 cm hlubokou tůň. Vodu má Děrenský potok celoročně, ale v létě jí je zpravidla málo.

Jedlový vodopád.

Vodopád V Rokli.

Podélný profil vodopádem V Rokli.

5 – Čertův vodopád, 6 – Vodopády a kaskády na Havranovém potoce, 7 – Ševcův vodopád, 8 – Vodopád a kaskády Zlatého potoka, 9 – Modřínový vodopád, 10 – Peřej na Gručovce, 11 – Jedlový vodopád, 12 – V Rokli, 13 – Pod Patajským vrchem.

V Rokli

Malý vodopád V Rokli se nachází na bezejmenném levostranném přítoku Bílovky nad Starou Vsí. Napříč strží je v korytě téměř svislý asi 1,8 m vysoký skalní stupeň, u jehož paty leží několik balvanů. Pokud by měl potok více vody, byl by tady k vidění atraktivní přírodní výtvar. Bohužel bývá koryto po většinu roku téměř suché, a tak zde voda přes něj pouze kape. Ve stržích okolo Bílovce a Fulneku je takových různě vysokých stupňů několik, často vysoko na horním toku téměř bezvodých potůčků.

Pod Patajským vrchem

Asi 350 m sz. od Patajského vrchu vytváří potok Slatina malý vodopádek. Je pouze 70 cm vysoký, ale tok má v těchto místech už dostatek vody a navíc je jeho součástí i 70 cm hluboká tůň.

Vodopád Pod Patajským vrchem.

Mgr. Petr Dobeš

Kontakt: dobes.petr@centrum.cz

Hadinka (Hadinkovo) – zaniklé výletní místo v údolí Budišovky

Pavel Kašpar st., Karel Gold

Jedním z nejkrásnějších koutů přírody Moravsko-slezského kraje je nesporně údolí horního toku řeky Odry, včetně ústí říčky Budišovky. Údolí je rájem pro milovníky přírody, kterou neruší souvislá lidská obydlení, ale drobné samoty zde naopak harmonicky zapadají do jejího rámce. Pokud se vydáme do cíle naší cesty – „Hadinky“¹ – od starobylého Spálovského mlýna po turistické stezce dlouhé 5 km, dojdeme tam za 1,5 hodiny. Cestou na klokočovské straně mineme příkrou skálu nad Odrou – Čížavici, rozcestník – „Trojmezí“ tří katastrů (Klokočov – Klokočůvek – Spálov), v prostoru mezi ústím říčky Budišovky a Něčína ruiny vodního mlýna „Na Lhotě“ (něm. Schneckenmühle), až se dostaneme k Budišovce. Tam, nedaleko ústí Budišovky do Odry, leží až do roku 2016 v území Vojenského újezdu Libavá náš cíl – bývalý mlýn a hostincem zvaným „Hadí mlýn“² s budovou tanečního pavilonu a Gajovského vilou. Obraťme nyní pozornost do minulosti a sledujme proměny Hadinky do současných dnů.

První zmínka o existenci obydlí dolní části údolí říčky Budišovky je od kronikáře, nadučitele v Klokočově Emila Schnürcha.³ Ten uvádí, že v roce 1640 na zdejší mlýně, zvaném „Nattermühle“, který náležel ke klokočovskému statku Kateřiny Eisack

z Rychnova, hospodařil Mathias Lichtblau.⁴ Před ním držel požárem poškozený mlýn⁵ mlynář Tomanez. Mlýn je zakreslen na nejstarší mapě

Opavského Slezska z roku 1736. Na Josefském mapování Slezska z let 1764 až 1768 je už uveden pod názvem „Natter M“. Do roku 1756 jsme neobjevili žádný archivní doklad o existenci Hadího mlýna, dokud se zde 9. února roku 1756 nenarodila mlynářka Franzovi⁶ a Marianě⁷ Schindlerovým dcera Maria Apolonia Joanna.

Ale už v roce 1761 hospodařil na Hadím mlýně s číslem № 85 mlynářský mistr z Těšína Josef Schindler, st.⁸ s manželkou Eleonorou, rozenou Machan z Janovic.⁹ V roce 1819 odchází na odpočinek a předává Hadí mlýn svému 37letému svobodnému synovi mlynářovi Josefovi Schindlerovi, ml. Ten se 23. února roku 1824 oženil v Barnově s 20letou Klárou Lasar.¹⁰ Na Hadím mlýně spolu

4 Mathias Lichtblau byl příslušníkem početného mlynářského rodu na Vítkovsku v 17. století, pravděpodobně pocházel ze mlýna „Lichtblau Mühle“ u Vítkova – Dolní Vsi (něm. Wigstadt – Nieder Dorf).

5 Spálené usedlosti na Vítkovsku byly zřejmě důsledkem loupeživých výprav švédských oddílů generála Lenarta Torstensonova za třicetileté války (1618 až 1648).

6 O mlynářce Franzovi Schindlerovi není v matrikách Vítkovska žádná další zmínka, pokud však budeme spekulovat s dostupnými daty z matrik Josefa Schindlera, st. a Josefa Schindlera, ml. (viz dále), mohli bychom ho považovat za otce mlynáře Josefa Schindlera, st. a Maria Apolonia Joanna tak mohla být sestrou Josefa Schindlera, st.

7 Manželka Franze Schindlera pocházela z dnes již skoro zaniklé obce Kerhartice u Budišova nad Budišovkou, kde také spolu uzavřeli v roce 1748 sňatek.

8 Gruntovní kniha Klokočov, inv. č. 1, sign. A12-1, str.1570, ZA Opava.

9 Pravděpodobně Janovice u Frýdku.

10 Klára, dcera Franze Lasara a Anny Marie Král, oba z Barnova.

1 Hadinka – lidově „Hadinkovo“ nebo „Mutrcinka“, zaniklé prvorepublikové výletní místo, vzdálené 850 m jižně od současného turistického letoviska „U hadinky“ („Hadinka-koupaliště“).

2 Používá se i název „Vydří mlýn“ (něm. Ottermühle). Na starších historických mapách je mlýn uváděn pod názvem „Nattermühle“, dáváme proto přednost českému překladu – Hadí mlýn. Důvod tohoto názvu pravděpodobně spočíval ve výskytu hadů – zmijí v této lokalitě.

3 Emil Schnürch *28. 10. 1886 / †1. 10. 1937 Opava.

hospodařili až do roku 1843, kdy mlýn koupil mlynář Anton Greipel.

Uspořádání mlýna si v tomto období můžeme představit ze situačního plánu, uvedeného na indikační skici Klokočova z roku 1836. Na plánu je mlýn (2) zobrazen jako zděná budova obdélníkového půdorysu s mlýnským kolem na severní straně. K mlýnskému náhonu přimyká od severu dřevěná budova pily (1) obdélníkového půdorysu s vlastním mlýnským kolem, orientovaná ve směru východ-západ. Na severu, mezi přístupovými cestami k pile, je úložný prostor pro dřevo. Na východě areál doplňuje jedna menší zděná (3) a jedna menší dřevěná budova (4). Nádvoří na jihu uzavírá opět dřevěná budova obdélníkového průřezu (5), sloužící k hospodářským účelům mlynáře. Jižně od budovy mlýna je zelenářská zahrada (6). Do areálu mlýna vedly tři přístupové cesty, dvě od severu a jedna od jihu.

V budově mlýna byla podle kupní smlouvy instalovaná i stoupa na kroupy. Byla připojena pomocí pastorku na palečné kolo mlecího vybavení mlýna.

V roce 1850 na mlýně krátce hospodařil mlynář Franz Richter a v letech 1851 až 1871 zde byl mlynář Joseph Zink s manželkou Aloisií, který byl

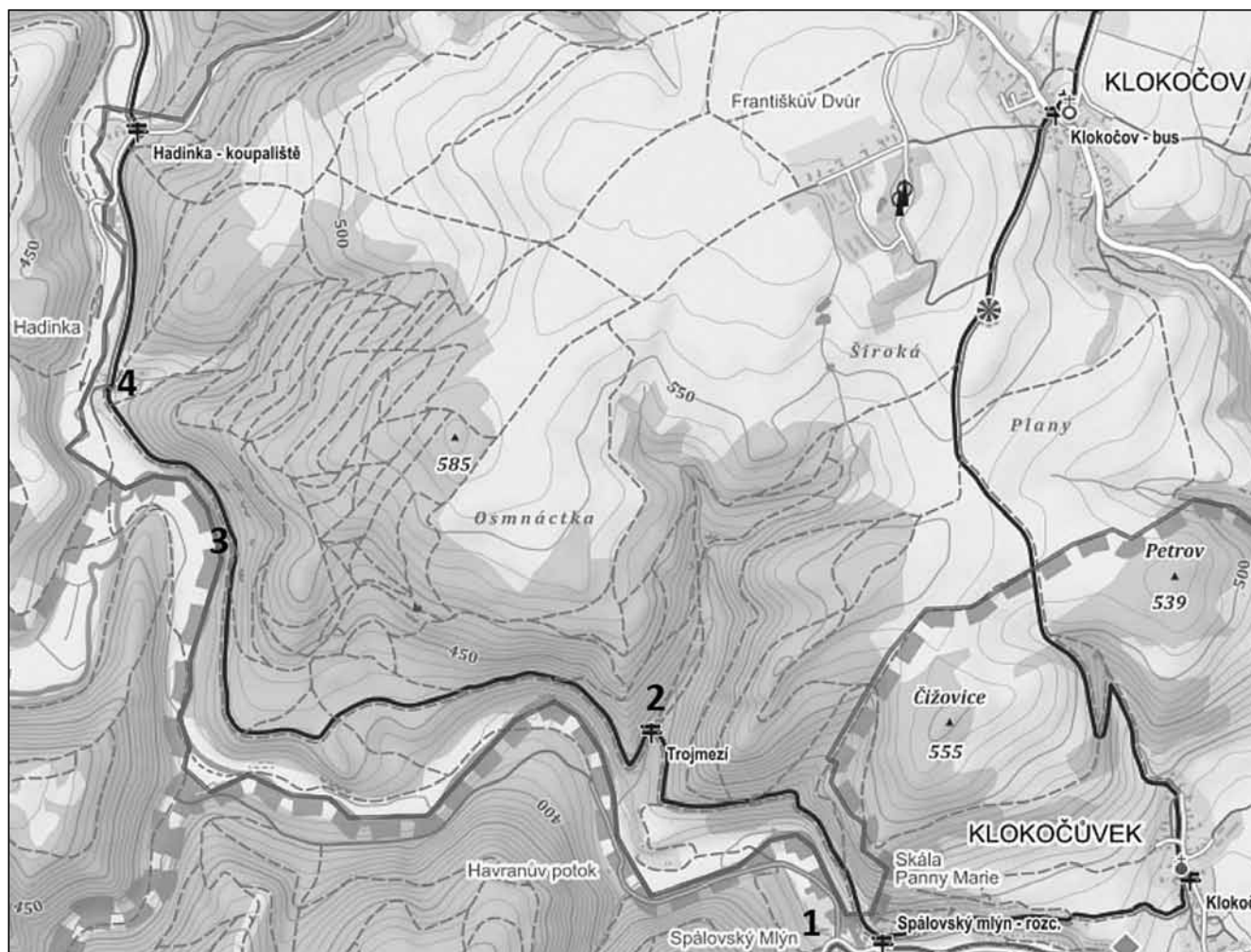
synem mlynáře ze Staré vody Ignáce Zinka. Přes letní měsíce mu vypomáhal krajanek¹¹ – mlynář Josef Herold.¹²

Dcera Josepha Zinka Aloisie se v roce 1871 provdala v Klokočově za 24letého příslušníka rakousko-uherské pěchoty Aloise Beiera a v následujícím roce 1872 převzali spolu provoz Hadího mlýna.¹³ Alois Beier, „usedlík“ na mlýně zde pracoval jako pilař. Manželé Beierovi obývali Hadí mlýn i s dětmi ještě v roce 1910, kdy byl už jeho majitelem Johann, hrabě Platter z Bröelu. Ale nebyl to už ten starý mlýn – „Ottermühle“ stojící na původním místě, ale nová budova postavená na parcele bývalé

11 Krajáci byli vyučení mlynáři, kteří neměli stálou práci. Jakmile jim práce ve mlýně skončila, pokračovali od mlýna ke mlýnu. Mívali své pravidelné trasy a oblíbené mlýny, takže mlynáři většinou dopředu věděli, kdy se objeví. Měli vybrané společenské vystupování, znali pověsti a básně a hraní na hudební nástroj. Mlynář měl cechovní povinnost poskytnout krajanovi zdarma nocleh, stravu a také dát mu nějaký peněz na cestu.

12 Josef Herold z Roudna u Slezské Harty, syn mlynáře Floriána Herolda, zemřel na Hadím mlýně 31. března 1859 v 65 letech. Byl pohřben 3. dubna 1859 v Roudně.

13 Výměnkář – mlynář Joseph Zink zemřel na Hadím mlýně až 20. srpna 1879.

Trasa od Spálovského mlýna (1) kolem rozcestníku Trojmezí (2) a mlýna Na Lhotě (3) až do Hadinky (4).
Mapový podklad – www.mapy.cz.

zelinářské zahrady (6). A je velmi pravděpodobné, že se zde mlynářství již ani neprovozovalo.

V letech 1881 až 1890 vystřídal „Ottermühle“ tři-krát své majitele, přičemž se od roku 1882 změnila

i jeho pracovní činnost. Prvním majitelem byl obchodník z Vítkova Josef Pohl a v letech 1882 a 1888 následovali tři společníci, vždy s Leopoldem Bartoschem, sedlákem z Klokočova.

Rok	Objekt	Jméno a příjmení	Vztah k objektu	Povolání	Poznámka
1640	vodní mlýn № 61*	Mathes Lichtblau	nájemce	mlynář	„Nattermühle“
?	vodní mlýn № 61*	?	nájemce	mlynář	„Nattermühle“
175x	vodní mlýn № 61*	Franz Schindler	nájemce	mlynář	V roce 1756 se mu zde narodila dcera Maria
1761	vodní mlýn № 61* / № 85 a pila	Joseph Schindler, st.	nájemce / majitel	mlynář	„Nattermühle“
1819	vodní mlýn № 85 a pila	Joseph Schindler, ml.	majitel	mlynář	„Ottermühle“
1843	vodní mlýn № 85 a pila	Anton Greipel	majitel	mlynář	„Ottermühle“
1850	vodní mlýn № 85 a pila	Franz Richter	majitel	mlynář	„Ottermühle“
1851	vodní mlýn № 85 a pila	Joseph Zink	majitel	mlynář	„Ottermühle“
1872	vodní mlýn № 85 a pila	Alois Beier	majitel	mlynář	„Ottermühle“
1881	Objekty № 85 a ...	Josef Pohl	majitel	obchodník z Vítkova	Lesní hospodářství (pila) a hájovna – pravděpodobně nová budova mlýna na novém místě
1882	Objekty № 85 a ...	Eduard Berger, Leopold Bartosch, Josef Wladarsch	majitelé	majitelé gruntu a hostinský	Lesní hospodářství (pila), hájovna a výletní hospoda
1888	Objekty № 85 a ...	Leopold Bartosch, Josef Wladarsch	majitelé	majitelé gruntu a hostinský	Lesní hospodářství (pila), hájovna a výletní hospoda
1890	Objekty № 85 + ...	Marie Merkel, rozená baronesa z Badenfeldu	majitel	majitel pan- ství Klokočov	Lesní hospodářství (pila), hájovna a výletní hospoda
1897	Objekty № 85 a ...	Johann hrabě Platter von Bröel	majitel	majitel pan- ství Klokočov	Lesní hospodářství (pila), hájovna a výletní hospoda. Na hájovně 1900 – hajný Josef Weintritt, 1908 – hajný Heinrich Gotthardt
1916	Objekty № 85 a ...	Karl Weissshuhn & Söhne	majitel	majitel pan- ství a firmy Karl Weissshuhn & Söhne	Lesní hospodářství (pila), hájovna a výletní hospoda. Na hájovně 1910 – hajný Heinrich Gotthardt 1921 – hajný Franz Potensky
1926	Objekty № 85 a ...	Moravsko-Slezský báňský revírní úřad Mor. Ostrava	majitel		Letovisko a hornická ozdravovna pro děti
1940	Objekty № 85 a ...	N.S.D.A.P. Reichsleitung München	majitel		Letovisko strany NSDAP München a SA škola Sudety
1947	Objekty № 85 a ...	Československý stát	majitel		–
1950	Objekty № 249, № 250 a ...	VÚ Libavá	majitel		Školici středisko, vila Gajovského – prázdní- nové pobyty studentů vojenského gymnázia Opava do r. 1999

* předpokládáme, že mlýn byl majetkem klokočovské vrchnosti, byl administrativně součástí jejich sídla – statku № 61 a mlynáři měli mlýn jen pronajatý. Pravděpodobně až Josef Schindler, ml. ho koupil a Hadí mlýn pak obdržel vlastní číslo № 85.

Výřez z Wielandovy mapy Slezska (1736) se zakreslením mlýnů „Nattermühle“ i „Schneckenmühle“ (www.mapy.mzk.cz).

Výřez z 1. vojenského mapování Slezska se zakreslením mlýna „Nattermühle“. Je zde uveden i mlýn „Schneckenmühle“, jehož mlynář Karl Scholz byl roku 1828 svědkem na svatbě klokočovského mlynáře Josefa Schindlera (www.oldmaps.cz).

Stěžejní náplní objektu bylo lesní hospodářství¹⁴ s hájovnou a doplňkovou činností se stal provoz výletního hostince „Ottermühle“. Byly to první skromné počátky Hadinky jako výletního místa oblasti.

V roce 1890 koupila objekt Hadinky sestřenice zemřelého majitele Ernesta Otty von Badenfeld – Maria Merkel,¹⁵ rozená baronesa von Badenfeld, která ho držela až do roku 1897, kdy ho prodala Johannu hraběti Platerovi von Bröel.¹⁶ Za jeho držení

klokočovského panství působil od roku 1900 na „Ottermühle“ jako hajný a hostinský Josef Weitritt z Oder, který zde bydlel s manželkou Theresou.

V roce 1906 ho vystřídal hajný Heinrich Gotthardt s rodinou, pocházející ze severních Čech.¹⁷ Ten zde působil i za nového majitele panství v letech 1916 až 1921 Karla Weissshuhna,¹⁸ kdy ho nahradil hajný Franz Potenský s manželkou a nevlastní dcerou Annou Richter, všichni klokočovští rodáci.

Podle kupní smlouvy ze 14. dubna roku 1926 nabyla vlastnické právo na klokočovské panství a Hadí mlýn „Revírní rada pro okres moravsko-slezského revírního báňského úřadu v Moravské Ostravě“. Ta svými budoucími investičními aktivitami¹⁹ ovlivnila ve 30. letech 20. století rozvoj této oblasti ve výletní a ozdravné středisko. Pozitivní dopady jejich činností se projevují v regionu i v současné době.

Revírní rada dala většinu zakázek ostravskému architektovi Karlu Gajovskému.²⁰ V místě se mu natolik zalíbilo, že zde pro sebe a svou choť vyprojektoval a postavil víkendový krabicový dům s užitím dřeva a kamenného zdiva, známý v okolí

14 Obec Obersiedlitz (Novosedlice), okres Ústí nad Labem.

18 Karl Weissshuhn (*1837 / †1919), majitel firmy Karl Weissshuhn & Söhne – nejbohatší podnikatel v Rakouském Slezsku. Měl velmi širokou oblast podnikání, od provozování pil, lomů na břidlicích až po stavbu továren (papírny aj.) a stavbu úzkorozchodných drah. Při kontrole lesa havaroval na saních a téhož dne svým zraněním podlehl v rodinném sídle Na stoupách (něm. Seifenmühle) v katastru Budišova nad Budišovkou, ležícím dnes na dně Kružberské přehrady,

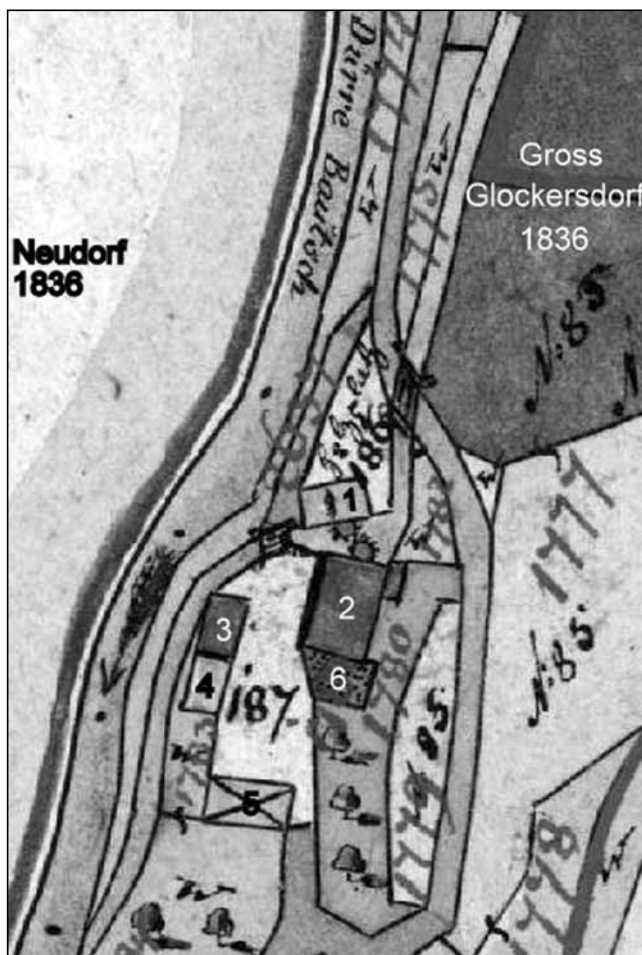
19 V letech 1933 až 1936 rodinný vikendový dům, přestavba výletního hostince „Ottermühle“, taneční pavilon a v roce 1935 „Masarykův domov hornických dětí“, pozdější ozdravovna horníků.

20 Karel Gajovsky (*1894 / †1983), od roku 1943 vězněn v Osvětimi. Významný ostravský architekt v meziválečném období. Vytvořil celou řadu novostaveb rodinných domů a vil (viz vila Dr. Ludvíka Kremela v Moravské Ostravě), ale i realizaci sokoloven, hasičských zbrojnic a škol. V roce 1955 se podílel na adaptaci zámku Štáblovice.

14 Domníváme se, že odlehlost oblastí pravděpodobně způsobila ztrátu zájmu sedláků o zpracování obilí na „Ottermühle“.

15 Maria von Badenfeld, dcera Rudolfa rytíře von Badenfeld se na Hradci nad Moravicí provdala v roce 1880 za majitele velkostatku v Retzitz, (okres Gliwice) Huga Merkela. V rodinné klokočovské hrobce v kostele sv. Ondřeje je pochován její otec a starší bratr Alexander.

16 Pocházel ze starého šlechtického německo-polského rodu původně sídlícího na území Estonska a Litvy.

Výřez z indikační skici Klokočova, 1836. Situační plán uspořádání Hadího mlýna (Ottermühle). 1 – dřevěná budova pily, 2 – zděná budova mlýna, 3 a 4 – skladovací zděná a dřevěná budova, 5 – dřevěná budova pro hospodářské potřeby mlynáře, 6 – zelinářská zahrada (www.archivnimapy.cz).

pod názvem „Gajovského vila“. Podle pamětníka²¹ přijížděl s rodinou na víkendy šestisedadlovou limuzínou „Praga Grand“ a kromě odpočinku zde pracoval na svých architektonických projektech. Jeho citový vztah k oblasti se projevil po válce – kdy přesto, že v roce 1948 přišel o veškerý majetek, docházel s rodinou na víkendy vlakem na samotu „Valcha“,²² kde měl pronajatou světničku a menší hospodářství.

V roce 1937 byl vedle budovy výletního hostince postaven podle jeho návrhu taneční pavilon. Při slavnostním otevření pavilonu vystupovali herci z ostravského divadla s hrou „Z českých mlýnů...“ a celou slavnost doplňovala dechová hudba ze Spálova.

Po okupaci Československa hitlerovským Němcem se 25. června roku 1940 stalo vlastníkem klokočovského panství (včetně objektu Hadinky a Masarykova ústavu hornických dětí) Říšské vedení NSDAP Mnichov. Hadinka pak byla využívána

21 Pana Rostislava Rambouska ze Spálova.

22 Valcha stávala na klokočovském území na levém břehu řeky Odry pod kopcem „Škodová“.

Hadinka – hájovna s výletním hostincem Ottermühle“, r. 1890–1900. V popředí pravděpodobně hajný Jan Randýsek s manželkou. V pozadí budova pily. Archiv Josefa Malchera ze Spálova.

k rekreaci rodinných příslušníků strany a budova Masarykova ústavu hornických dětí byla SA – skupinovou školou, Sudety pro Hitlerovu mládež. Později sloužila jako lazaret pro raněné vojáky Wehrmachtu.

Po válce se stal majitelem klokočovského panství Československý stát. Původní obyvatelé německé národnosti byli vysídleni a do kraje přicházeli noví osídlenci z Čech a Moravy. Obyvatelé nedaleké české obce Spálov, kteří se ve 30. letech 20. století spolu s německými sousedy podíleli na turistickém ruchu Hadinky i na pořádání vyhlášených tanečních zábav, obnovili svou činnost a v tanečním pavilonu začali opět pořádat zábavy. Hrála zde spálovská dechová hudba kapelníka Jana Juráče nebo smyčcový orchestr spálovského varhaníka Šímy. Taneční večery se staly v okolí velmi oblíbené – nebylo zvláštností, že zde došlo k seznámení mladých dvojic zakončené později sňatkem, přičemž jejich potomci dnes žijí mezi námi.

Tento pozitivní proces obnovy oblasti byl přerušeno v roce 1950, kdy byl zřízen Vojenský újezd Libavá a území Hadinky do něho bylo začleněno. Vstup na území Hadinky byl tak pro civilisty zakázán.

Vojenský újezd Libavá využíval taneční pavilón jako školicí středisko a pro potřebné ubytování vojáků postavil nedaleko pavilonu ubytovnu. Gajovského vila č.p. 250 sloužila pro prázdninové pobyty studentů vojenského gymnázia Opava až do jeho zrušení roku 1999. A výletní hostinec „Ottermühle“ byl neznámým stavitelem necitlivě přestavěn na zemědělskou usedlost č.p. 249.

V roce 2016 bylo území Hadinky vyjmuta z katastru VÚ Libavá a začleněno do katastru obce Vítkova - místní část Klokočov. Doufáme, že nyní nastanou příznivější podmínky k obnově a rozvoji tohoto zaniklého výletního území, včetně obnovy jeho „historických“ staveb.

Hadinka v letech 1910 až 1920, hájovna s výletním hostincem „Ottermühle“ – harmonie s okolní přírodou. Muzejní spolek Rolleder, o. p. s.

*Klokočov 1935. Představenstvo revírní rady moravsko-slezského okresu, které dalo souhlas k postavení ozdravniny. Sedící 2. zleva – předseda rady Jan Topinka (*1890/†1961). Archiv Pavla Kučerky.*

Klokočov – Hadinka 1933. Gajovského vila s altánkem, bez bazénu. Muzejní spolek Rolleder; o. p. s.

Použité prameny a literatura

Gruntovní kniha obce Klokočov, inv. č. 1, sign. A12-1, ZA Opava.
 Gruntovní kniha obce Klokočov, inv. č. 2, sign. A12-2, ZA Opava.
 Hlavní kniha obce Klokočov, inv. č. 3, sign. A12-3, ZA Opava.
 Hlavní kniha obce Klokočov, inv. č. 26, sign. A12-14, ZA Opava.
 Kupní smlouva mezi Marií Merkel, rozenou baronesou von Badenfeld a Antonem Fischerem z Klokočova, №36. Maria Merkel prodává parcely 195 a 197. Vítkov, 18. dubna 1890 (v němčině).
 Pozemková kniha – katastr. obce Klokočova, № 85, knihovni vložka č. 110. Katastrální úřad Opava.
 Pozemková kniha – katastr obce Klokočova, № 61, knihovni vložka č. 110. Katastrální úřad Opava.
 Pozemková kniha – katastr obce Klokočova, № 62, knihovni vložka č. 79. Katastrální úřad Opava.
 Sčítací operáty obce Klokočov, č. p. 85, rok 1890. Soka Opava.
 Sčítací operáty obce Klokočov, č. p. 85, rok 1900. Soka Opava.

Sčítací operáty obce Klokočov, č. p. 85, rok 1910. Soka Opava.
 Sčítací operáty obce Klokočov, č. p. 85, rok 1921. Soka Opava.
 Oddací matriky Hradce n. Moravici, 1855–1913, inv. č. 2550, sig. Hr I 19. ZA Opava.
 Rodné matriky obce Klokočov, 1784–1815, inv. č. 2549, sig. Bu XV 1. ZA Opava.
 Rodné matriky obce Klokočov, 1816–1847, inv. č. 2552, sig. Bu XV 4. ZA Opava.
 Rodné matriky obce Klokočov, 1848–1873, inv. č. 2553, sig. Bu XV 5. ZA Opava.
 Oddací matriky obce Klokočov, 1784–1815, inv. č. 2550, sig. Bu XV 2. ZA Opava.
 Oddací matriky obce Klokočov, 1816–1872, inv. č. 2554, sig. Bu XV 6. ZA Opava.
 Úmrtní matriky obce Klokočov, 1784–1815, inv. č. 2551, sig. Bu XV 3. ZA Opava.
 Úmrtní matriky obce Klokočov, 1816–1889, inv. č. 2555, sig. Bu XV 7. ZA Opava.
 www.riedl.cz, rod Gajovských
 www.oldmaps.cz
 www.archivnimapy.cuk

KNOFSTICH, Karl (1908): *Zeitschrift für geschichte und Kulturgeschichte Österreichs-Schlesien*. Wien.
 PETROVÁ, Pavlína (2014): Stavitel Karel Gajovský. Vila Dr. Ludvíka Kremela v kontextu československé architektury. *Diplomová práce*, MU Brno.
 SCHNÖRCH, W.: Die Kirche in Gross-Glockersdorf. *Troppauer Heimatchronik*, 1959, s. 114–115.
 Gross-Glockersdorf. *Troppauer Heimatchronik*, 1960, s. 68, 117.
 SCHNÖRCH, Erich: *Gedenbuch für die Gemeinde Gross-Glockersdorf in Bezirke Troppau*. Inv. č. 3, AO Klokočov, ZA Opava.
 ŠOPÁK, Pavel (2014): *Vzdálené ohlasy: Moderní architektura českého Slezska ve středoevropském kontextu*. Slezská univerzita, Opava. 359 s.
 ŠUSTEK, František (1959): Valcha, samota na Odře u Klokočova. *Vítkovsko* č. 8, s. 14–15.

Klokočov – Hadinka 1934. Rodina Gajovských při koupání v bazénku před vilou. První zleva Karel Gajovský, vedle syn Dušan, poslední v lehátku manželka Jarmila. Muzejní spolek Rolleder; o. p. s.

Ostrava 1935. Rodina Gajowski při 80. jubileu otce Karla Gajovského. Stojící druhý zleva Karel Gajovsky, sedící druhá zleva jeho manželka Jarmila, rozená Riedl (www.riedl.cz).

HOSTINEC „HADINKA“ V ÚDOLÍ ODERSKÉM
OTTERMÜHLE IM ODERTAL

Klokočov – Hadinka 1933–1934, pohled do údolí Budišovky. 1 – výletní hostinec Ottermühle, 2 – pila, 3 – Gajovského vila, 4 – stodola.
Archiv Petra Leška.

Hadinka 1936. Hostinec „Ottermühle“ s novým tanečním pavilonem po přestavbě podle návrhu Karla Gajovského. Archiv Petra Lelka.

Hadinka 1936. Hostinec „Ottermühle“ s tanečním pavilonem. Pohled z cesty ke Spálovskému mlýnu. Muzejní spolek Rolleder, o. p. s.

Klokočov 1935. Masarykův ústav hornických dětí podle projektu Karla Gajovského, www.fotohistorie.cz

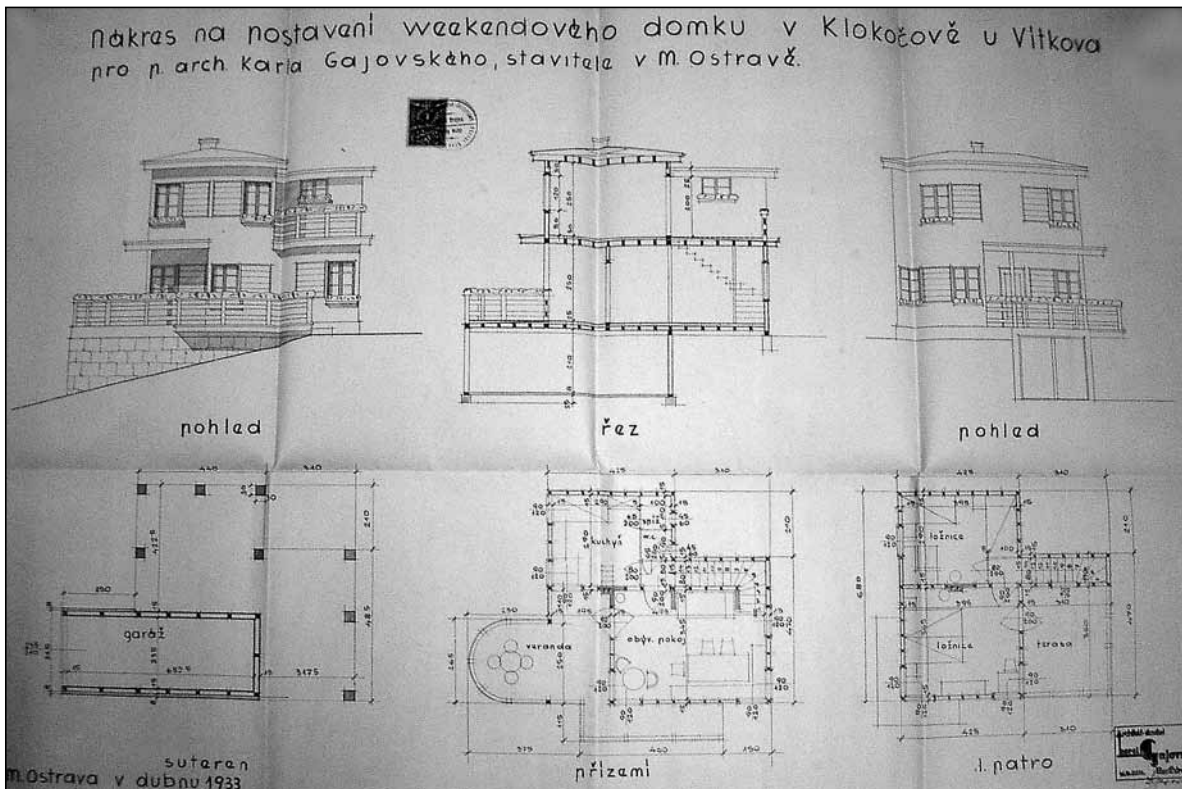
Klokočov 1942. Vstup do areálu „SA – skupinové školy, Sudety“. Na pravé straně výřez okna budovy s žáky školy. V pozadí budova záměčku, která sloužila jako administrativní budova školy. Archiv Vlado Holase.

Gajovského vila na Hadince. Foto Pavel Kašpar, st. (r. 2016).

Chátrající exteriér Gajovského vily v r. 2016. Foto Pavel Kašpar, st.

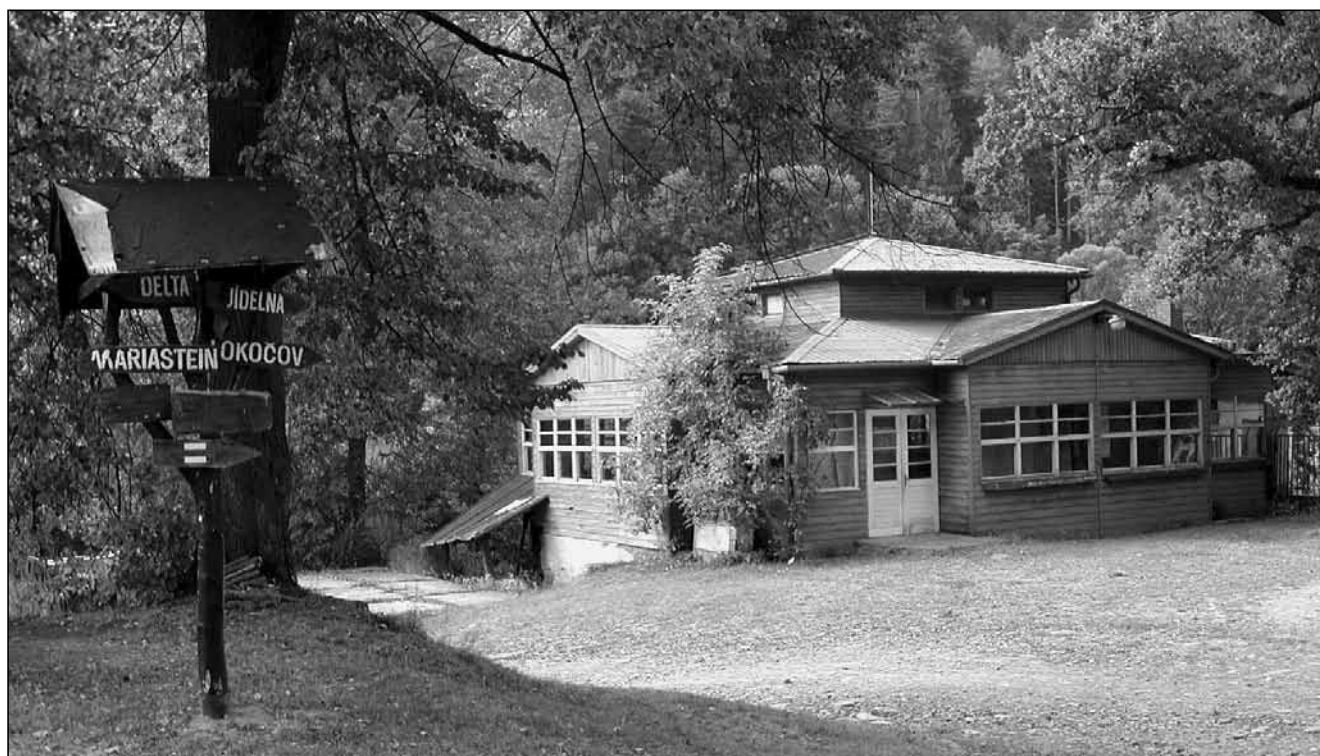
Plán Gajovského vily od vlastníka architekta Karla Gajovského (Zemský archiv v Opavě).

Opuštěný interiér Gajovského vily v r. 2016. Foto Pavel Kašpar, st.

Výrabovaný interiér tanečního pavilonu (r. 2016). Foto Pavel Kašpar, st.

Taneční pavilon ještě s turistickým rozcestníkem (r. 2004). Archiv Petra Lelka.

Přestavěný hostinec „Ottermühle“ na zemědělskou usedlost č.p. 249 – jižní křídlo. Archiv Petra Lelka.

Severní křídlo hostince „Ottermühle“ v r. 2004. Archiv Petra Lelka.

Stav severního křídla přestavěného hostince „Ottermühle“ v r. 2016. Foto Pavel Kašpar, st

Ubytovna pro vojáky na Hadince. Foto Pavel Kašpar, st.

Zigartice (Zighartice, Mastník, Siegertsau)

Jana Krejčová

Titulní list matriky narozených z roku 1786. http://repo.archives.cz/zoomify_viewer/index.jsp

Poprvé je obec připomínána v latinských prameňech (1394), a to jako součást potštátského panství. Již od roku 1517 byla psána česky, tj. Zigartice, později též Zighartice.¹⁾ Vyhláškou ministerstva vnitra ze dne 12. srpna 1948, č. 2.194-48 Úř. I. o stanovení nových úředních názvů míst se změnil její název na Mastník. Tento název se nevil, obec tehdy byla již součástí vojenského újezdu Libavá.²⁾ Zástavba lemovala potok Schillerbach (též Schüllerbach) a komunikaci z Milovan do Keprtovic a Vojnovic. Posledně měla obec 57 čísel, kostel

sv. Jana Nepomuckého se hřbitovem byl situován při silnici do Keprtovic. Rychtu držel od poloviny 17. století rod Schramů, při ní byl uváděn vodní mlýn s jedním kolem k roku 1657 a k roku 1756 již se dvěma koly.³⁾ Mlýn byl hnán vodou z Odry, která přitékala uměle vytvořeným náhonem. K roku 1838 je dokumentováno zřízení jezu a hráze mlýna Franze Schrama.⁴⁾ Rychta s č.p. 28 byla honosnou patrovou budovou s mansardovou střechou. Stála naproti kostela a jejím posledním majitelem byl Rudolf Parsch. I v Zigarticích býval přinejmenším do třicátých let dvacátého století větrný mlýn, stával severně od obce.⁵⁾

Filiální kostel zasvěcený sv. Janu Nepomuckému byl postaven z pevného zdiva v roce 1792, pozemek byl povinen poskytnout dědičný rychtář, stejně jako místo pro hřbitov. Na místě, kde byl kostel zbudován, stávala původně patrně dřevěná kaple, zmiňovaná k roku 1782. Budování zděného kostela ovšem předcházela spor s milovanskou farností, kam Zigartice patřily, a která trvala na tom, aby v Zigarticích byla jen pohřební kaple (Todtenkapelle). Tehdejší zigartický rychtář, ač protestant, uhradil ze svého stavbu kostela do výšky oken, další náklady pak šly na vrub obce.⁶⁾ Uvádějí se rozměry: délka deset sáhů (něco přes 17 metrů) a šířka čtyři sáhy pět stop (devět metrů). Věž vysoká

Zigartice, pohlednice kol. roku 1930. Uprostřed nahoře kostel se hřbitovní bránou, vlevo škola, vpravo obchod se smíšeným zbožím č.p. 54, jehož posledním majitelem byl Engelbert Bannert. Dole uprostřed budova dědičné rychty, vlevo jediný hostinec v obci a vpravo Schwarzův mlýn. Archiv autorky.

14 sáhů nesla jeden zvon.⁷⁾ Inventář kostela z roku 1805 uvádí výšku kostela pět sáhů jedna stopa (více jak 11 m), délku devět sáhů jedna stopa a šířku čtyři sáhy pět stop.⁸⁾

Podélná stavba měla odsazený presbytář, jeho obloukové zakončení potvrzuje pozdější fotografie.⁹⁾ Vysokou sedlovou střechu, v závěru zvalbenou, původně kryl šindel, posledně však břidlice, stejně jako cibulovitou kopuli nad nevysokou hranolovou věží. Ta vyrůstala ze střechy hned za omítnutým štítem průčelí a byla opatřena pouze třemi okny v úrovni zvonu. Kopule pokračovala polygonální lucernou, malou cibulí, makovicí a křížem, takže kostel budil dojem stavby vyšší, než skutečně byl. K tomu též přispívala již zmíněná vysoká střecha nad lodí a presbytářem. Do lodi byla prolomena dvakrát tři okna nahoře obloukovitě zakončená. Vstup v průčelí kostela byl proti nepohodě chráněn přistavěnou předsíňkou zhotovenou pouze z dřevěných desek.

Kostel byl nezvykle orientován, a to k severu. Uvnitř byl klenutý, strop nenesly žádné pilíře. Byl jen vybělený, bez maleb a patrně i bez štuk. Podlaha byla dlážděna kameny, vzhledem k blízkým zdrojům tedy břidlicovými plotnami. Zděný kůr byl opatřen jedním oknem. Varhany v roce 1805 kostel neměl, v roce 1935 je již eviduje, poslední zmínku o nich máme z 12. června 1947. Na tzv. košilce olomoucké konzistoře napsal ThDr. Stanislav Zela poznámku: „Kolaudátor varhan píše o varhanách zrušených kostelů. - Vzal jsem na vědomí. Prosím, aby přičinil své poznámky příp. návrhy také ještě pan rev. Svoboda.“ a P. Stanislav Svoboda poznamenal: „Zigartice(!): O prodeji dobrých částí by mohl jednat sám p. ředitel Pivoňka.“ (Sv.).¹⁰⁾ Osud varhan po zabrání vojenským újezdem není známý.

Hlavní a také jediný vstup do kostela, chráněný dvojitými dveřmi z dubového dřeva (jejich vrstvy byly spojeny silnými kovanými hřeby), opatřenými železným zámkem, byl situován naproti oltáře.

Hranolová zděná věž měla výšku osm sáhů jednu stopu (téměř 15.5 m), její kopule měla výšku pět sáhů pět stop i s knoflíkem (10,5 m). Báň původně pokrýval šindel natřený červenou barvou, což byl pro tento kraj netypický barevný prvek, který se opakoval i na níže popsaném dřevěném kříži. Knoflík byl ale pokrytý mědí, ve vrcholu se španělským křížem.¹¹⁾ Jediný zvon vážící asi 75 liber ulil v roce 1772 olomoucký zvonař Wolfgang Straub.¹²⁾ Vyobrazení na jeho plášti odpovídalo mariánské úctě a zasvěcení kostela, tedy v reliéfu byla zobrazena P. Maria s Ježíškem a sv. Jan Nepomucký. Nápis nesl tuto informaci: In honorem B. V. Mariae e Sti Joannis Nepomuceni. Fvsa a Wolfgango Straub Olomucii 1772. Zvon byl pravděpodobně zrekvírován, protože si obec pořídila další. Slavnost spojená se žehnáním zvonu a Olbortovy kapličky se na základě povolení konzistoře z 29. září 1923

konala 7. října 1923.¹³⁾ K roku 1935 jsou evidovány dva zvony v hodnotě 1.000,- K.

Zákristie na čtvercovém půdorysu, dlouhá jeden a půl sáhu (necelé tři metry), široká jeden sáh dvě stopy (2,5 m) a vysoká jeden sáh a tři stopy měla strop z dřevěných desek a prkennou podlahu. Osvětlovalo ji jediné okénko opatřené mříží. Střechu měla valbovou, přilehlou k levé (západní) vnější zdi presbytáře.

Jediný oltář (tj. hlavní) neměl žádný honosný nástavec, jen zděnou oltářní mensu, na které stál prostý svatostánek, po stranách a na vrcholu se soškami andělů a sochou Nejsvětějšího srdce Ježíšova v paprskové svatozáři. Za oltářem na čelní zdi byl zavěšen obraz patrona sv. Jana Nepomuckého, a to jen v jednoduchém, nijak zdobeném černém rámu. K mense vedly dva stupně z měkkého dřeva. Kazatelna byla sice také zhotovena z měkkého dřeva, ale byla vyřezávaná a mramorovaná.

Obec žádala patřičné úřady „aby směla k útěše a spáse našich duší a pro zvětšení úcty k Bohu“ zbudovat novou kapli sv. Jana Nepomuckého a převzít její údržbu, jak vyplývá z pozdějšího dokumentu ze dne 23. prosince 1793, pod který se podepsali dědičný rychtář, purkmistr (starosta) a přísední (obecní rada) celé obce Zigartic. Zavazovali se k jejímu zkrášlování, k tomu, že složené zbožné odkazy a jiné kostelu náležející sbírky budou určeny pro kostel a že povedou účty jeho jmění. Tyto povinnosti přecházely i na potomky žadatelů.¹⁴⁾ Tehdejší dědičný rychtářem byl tedy podle tohoto listu Ignatz Zadubekh(?), purkmistrem Franz Tropper a členy rady Karl Potsch, Anton Wagner, Andreas Tropper, Johann Elor, Andreas Schmidt, Hans Olbort a Hans Herzig. Potomci Tropperů, Potschů, Olbortů a Herzigů žili v Zigarticích ještě v roce 1946.

Slavnost žehnání kostela se konala 24. listopadu 1793, obřad vykonal P. Franz Phleger(!), budišovský místoděkan a farář ve Vítkově z pověření arcibiskupa olomouckého Antonína Teodora Colloreda Waldsee (na stolci 1777–1811), budoucího kardinála.¹⁵⁾ Konsekrace malého přenosného oltáře (altare portatile) se odbývala 2. srpna 1798, světitel byl stejně jako i v jiných případech na Libavsku, oblíbený světitel biskup olomoucký Karel rytíř z Rosenthalu.¹⁶⁾

Filiální kostel sv. Jana Nepomuckého byl vzdálen asi hodinu cesty od farního kostela sv. Kateřiny Alexandrijské v Milovanech. Zigartičtí farníci měli zájem na tom, aby mohli co nejméně navštěvovat farní kostel a aby se co nejvíce bohoslužeb mohlo odbývat v Zigarticích. Jejich kostelu byl proto pravidelně udělováno povolení sloužit mši sv., např. pro dalších deset let udělil nejvyšší licenci 4. července 1846 arcibiskup Maxmilián Josef baron Sommerau Beckh (na stolci 1837–1853). Jednalo se o bohoslužby sloužené dvakrát ročně a také o nedělích po oktávu sv. Jana Nepomuckého,

patrona zigartického kostela a sv. Archanděla Michaela a rovněž při pohřbech. Další výjimky byly udělovány příležitostně. Zlepšení nastalo až za arcibiskupa Lva Skrbenského svob. pána z Hříště (na stolci 1916–1920). Na žádost obecní rady bylo povoleno mít bohoslužbu každou druhou neděli v měsíci nejprve s platností šesti měsíců. Musely být ovšem dodrženy základní podmínky, dále muselo být při každé mši kázání a zigartická obec měla povinnost se postarat o dovoz kněze. Prodloužení povolení mělo záviset na množství věřících v kostele a dalších již uvedených podmínkách. Výjimečné bylo povolení konzistoře ze dne 7. října 1919, udělené ke sňatku v kapli v Zigarticích páru Johann Stecker a Anna Demel v případě, že svatební obřad se bude konat v rámci bohoslužby.¹⁷⁾ Obecná licence ke konání sňatků spojených s bohoslužbou byla nakonec udělena až dne 23. dubna 1920, přičemž liturgická procesí a svěcení zůstala vyhrazena farnímu kostelu. Za arcibiskupa Antonína Cyrila Stojana (na stolci 1921–1923) byl mešní indult (povolení slavit mši sv.) prodloužen na dobu, dokud bude obec plnit dohodnuté podmínky (tj. odvoz kněze včas, přiděl 10 m³ dřeva ročně milovanské faře a dobrovolné dary na kostel) a na tak dlouho, jak bude příslušný kněz fyzicky i duševně schopný tyto povinnosti dodržet. Během let obdrželi Zigartičtí mešní indult na mše při pohřbech a sňatcích, na mše v den Narození Páně, svátek sv. Jana Apoštola, na svátek sv. Jana Nepomuckého a o nedělích v oktávě těchto svátků, na svátek sv. Michaela Archanděla, na úterý po Velikonocích, na svátek Sv. Ducha, na křížové (prosebné) dny atd.

Výjimku (dispens) dostala slavnost zlaté svatby manželů Franze a Marie Tropperových, konaná ve filiálním kostele v Zigarticích 17. února 1923.¹⁸⁾

Do **vybavení kostela** patřily v roce 1805 následující předměty: z mědi to byl pozlacený kalich s paténou, postříbřená paténa aj. náčiní ze souboru pro zaopatřování a kotlík na svěcenou vodu s kropáčem. Z cínu: dva velké a dva malé oltářní svícny, pár mešních konviček s táčem a malá kostelní lampa. Z bohoslužebných oděvů dva ornáty. Dále kostel měl černý pohřební kříž, v zákristii dřevěnou skříň se zásuvkami, v lodi kostela zpovědnici z tvrdého dřeva, 18 kostelních lavic z měkkého dřeva a dva malé lustry. Další zpráva o kostelních lavicích je z roku 1937, kdy obec přispěla na jejich pořízení.¹⁹⁾

Postupně duchovní správci ve spolupráci s farníky-dárci opatrovali další inventář. V roce 1892 zásluhou občana Johanna Mücka interiér kostela obohatila socha P. Marie Lurdské, na níž dostal administrátor P. Johann Hoch od konzistoře licenci k žehnání, děkoval za ni 28. září 1892.²⁰⁾ Socha byla zakoupena u firmy Johan(!) Heidel, jeskyni zhotovila firma Schubert z Hranic. Fundace ve výši 40,- korun k jejímu udržování byla složena

11. června 1902.²¹⁾ O fakultu k žehnání soch Nejvyššího Srdce Ježíšova a P. Marie, které pořídili manželé Josef a Amalie Grohmannovi, žádal P. Ferdinand Vilč konzistoř 1. července 1917.²²⁾ Sochy byly sádrové, 80 cm vysoké.

Oltář a tabernákl byl opraven v roce 1923 nákladem 101,88 K, monstrance se nechávala pozlatit v roce 1929, v roce 1933 byl zakoupen pluviál v hodnotě 1.185,- K a v roce 1931 byla pořízena nová kredenční skříň do zákristie za 150,- korun.²³⁾

Minimálně od roku 1935 až do konce trvání kostela vlastnil tento stříbrný kalich (ceněn na 172,- K), ciborium (80,- K), měděnou monstranci (10,- K), měděný kalich se stříbrnou kupou (20,- K), dva věžní zvony (celkem 1.000,- K), 11 kusů kasulí (tj. ornátů, v hodnotě celkem 300,- K), 39 kusů parament, tři kříže (1,- K), mariánskou jeskyni (18,- K), bursu se stříbrnou paténou v pouzdře (900,- K), varhany (500,- K), sochu sv. Jana Nepomuckého (100,- K), dva oltářní koberce (200,- K) a čtyři vysoké dřevěné svícny k márám. Z oděvů měl kostel ke konci svého trvání dva pluviály a deset kusů parament.

Kostel v Zigarticích spravoval zvonový fond určený na pořizování či údržbu zvonů, varhanní fond, společný fond na údržbu křížů a soch (Gemeinsamer Kreuz und Statuenfond) a mešní fond.

Poslední generální vizitaci tam vykonal 18. června 1924 arcibiskup ThDr. Leopold Prečan (na stolci 1923–1947).

Ruiny kostela. Foto J. Krejčová, 2010.

Zigartický **hřbitov** v zásadě obdélného půdorysu byl posledně obehnán nízkou kamennou zídou, původně však jen dřevěným, tj. pravděpodobně tyčkovým plotem. Vstupovalo se na něho z jižní strany, hřbitovní brána byla zavěšena do dvou vyšších sloupků, bíle omítnutých, spojenými stříškou.

Zpočátku se ovšem pohřbívalo v Milovanech. Zřízení odpovídajícího hřbitova v Zigarticích bylo na základě žádosti občanů povoleno zemským guberniem 2. listopadu 1784, což 9. listopadu císařský

Zbytky kostela, hřbitov. Foto J. Krejčová, 2010.

úřad okresu přerovsko-hranického oznamoval konzistoři. Tehdy o milovanskou farnost pečoval její první kurát P. Ignatz Schwartz.²⁴⁾ Hřbitov byl zřízen v roce 1785, a tedy fungoval dříve, než byl postaven kostel.²⁵⁾ Jeho slavnostní benedikci provedl 30. října 1785 na základě fakulty udělené konzistoři budišovský děkan P. Josef Wilhelm.²⁶⁾ Svaté pole mělo ležet v patřičné vzdálenosti od obce, a mělo být tak veliké, aby se po třicet let nevykopávaly pozůstatky zemřelých, mělo mít zvláštní důstojný vchod, mělo být patřičně upraveno, pro zemřelá nekřtěňátka mělo být vyhrazeno místo za hřbitovním plotem a měla se dodržet všechna další patřičná ustanovení.²⁷⁾ Márnice byla postavena při hřbitovní zdi vzadu za kostelem.

Díky neúnavné snaze Franze Demela, usedlíka a mlynáře v Čermné na Moravě č.p. 76, pověřila 15. prosince 1916 důstojná konzistoř v Olomouci děkanský úřad ve Vítkově, aby informoval farní úřady v Čermné na Moravě a Milovanech, že následující zemřelí z domu č. 76 v Čermné na Moravě mohou být dle rozhodnutí okresního úřadu v Berouně ze dne 5. října 1916 přeneseni na hřbitov v Zigarticích a tam pohřbeni.²⁸⁾ Naznačeno, že k takovým případům docházelo s přimhouřením očí i dříve.

Ve třicátých letech, kdy vzrůstal počet odpadlíků od katolické víry a lidé se přikláněli k nově vzniklé církvi československé, došlo k odklonům i v Zigarticích a potažmo i ke změnám na hřbitově. Z přípisu Okresního úřadu v Moravském Berouně z 11. srpna 1934, adresovanému farnímu úřadu v Milovanech vyplývá, že bylo vyčleněno místo pro pohřbívání nekatolíků: „Vzhledem ku prohlédnutí hřbitova státním technikem a ku příznivému výsledku místního ohledání schvaluje okresní úřad v Mor. Berouně na základě par. 10 zákona ze dne 23. 4. 1925, čís. 96 Sb. z. a nař. místo u marovny(!) na místním hřbitově v Zigarticích v rozsahu čtyř hrobů pro pohřbení nekatolíků s podmínkou, že místo to nebude odděleno zdí, plotem apod. od ostatní části hřbitova.“ Podepsán okresní hejtman

Dr. Sedláček. Patrně došlo k nějakému protestu, protože 23. listopadu 1934 okresní úřad sděloval farnímu úřadu, že „Pohřbení v rodinném hrobě nemůže býti jinověrci odepřeno.“²⁹⁾

Do dnešního dne se na zigartickém hřbitově zachovaly pouze pomníky s nápísem: Amand Tropper (dále nečitelné), Wilhemine Rulich(?), zemřelá 13. července(?) 1939 a pomník Johanna Schwarze, zemřelého 20. listopadu 1907 a jeho manželky Josefy, zesnulé 7. prosince 1870(?). V roce 2011 odtud byl vyzvednut fragment jednoho z neidentifikovaných pomníků a přemístěn do Staré Vody, kde

Hřbitov. Foto J. Krejčová, 2010.

Pomník na hřbitově. Foto J. Krejčová, 2010.

byl použitý na tamní obnovený památník obětem první světové války.³⁰⁾

Z tisku se dovídáme **o nešťastných událostech**. Nepochopitelný trestný čin se stal v prosinci roku 1863. Šestnáctiletou dceru hospodáře ze Zigartic zastavili dva muži a žádali po ní peníze, které neměla. Hodili jí tedy provaz kolem krku a odtáhli do lesa. Kolemjdoucí je ale vyrušili a pachatelé utekli.³¹⁾ Dne 17. srpna 1916 večer byl mezi Rudoltovicemi

Podstavec pomníku na hřbitově. Foto J. Krejčová, 2010.

Kamenný podstavec v blízkosti hřbitova. Foto J. Krejčová, 2010.

a Zigartice dvěma muži přepaden hranický řezník Eduard Polaschek a byl po třech bodných ranách vážně zraněn a okraden. Vyšetřování bylo neúspěšné.³²⁾

A také hořelo. Např. 10. listopadu 1901 o půl 11. hodině v noci vypukl v sušárně lnu, náležející obci Zigarticím, oheň, jež sušárnu obrátil v popel. Způsobil škody za 1.600,- K, které pojištění nepokrylo.³³⁾

Nejbližším **poutním místem** byla Stará Voda, Zigartičtí chodívali ke sv. Matce Anně Starovodské 4. května, tj. na svátek sv. Floriána, kterým se otevírala poutní sezóna. Jejich druhé procesí přicházelo poslední den měsíce května, tj. na svátek Navštívení P. Marie. Tak tomu bylo i v roce 1943, kdy již byly poutě nacisty zakázány. Tehdy bylo zigartické procesí prvním, které na Starou Vodu dorazilo. Dalším termínem byl 17. srpen, např. v roce 1941 zigartické procesí čítalo 70 osob.³⁴⁾

Budova **školy** byla postavena v roce 1804, nová, větší, pak v roce 1848 v sousedství kostela (č.p. 44). V roce 1928 byla opravována.

Někteří historici a badatelé uvádějí na kopci Steinbergu **hrad**, jiní zase jeho existenci zpochybňují či vylučují. Ovšem nález, který učinil zigartický učitel, tj. pískovcový opracovaný fragment ostění, jeho existenci napovídá, stejně jako údajné zbytky zdí, které byly použity při stavbě školy a rovněž stopy po něm, patrné ještě v roce 1928.³⁵⁾

Vysídlení

Ještě v roce 1945 poslední řádný duchovní správce P. Karl Zink zapisoval kostelní výdaje, např. ministrantům bylo proplaceno 160,- K, kostelníkovi 200,- K jako výplata a za praní kostelního prádla dalších 60,- K, šlapači měchů 100,- K, varhaníkovi 300,- K, za mešní víno farář vydal 300,- K. Sbírký pro kostel činily do doby vysídlení německých obyvatel 435,72 K.³⁶⁾ V posledním roce byl již deficit kostela 1.103,10 K, aby bylo na výplaty knězi, varhaníkovi a ministrantům, muselo se vybírat ze spořitelny.³⁷⁾

Již 25. července 1945 žádal vojenský pověřenec u Okresní správní komise v Moravském Berouně P. Machát, aby byl proveden soupis všech „německých příslušníků“ v jednotlivých obcích okresu. V Zigarticích žilo tehdy 46 mužů, 112 žen a 77 dětí do 14 let. Počty byly patrně zjišťovány pro následné vystěhování původních obyvatel. A tak do roka, tj. 1. července 1946, odešli ze Zigartic v rámci odsunu první obyvatelé. Samozřejmě veškerý majetek i zásoby zůstaly na místě, vyjma povolených 50 kg. Byli vysídleni do města Hof v blízkosti našich hranic, druzí byli přiděleni do Miltenbergu v Bavorsku a třetí, poslední, do Laufenu a.d. Salzachu, rovněž v Bavorsku, všichni tedy do americké okupační zóny.³⁸⁾

Situace v jejich starém domově se vyvíjela následovně. Podle přípisu prozatímního velitele stanice

národního bezpečnostního sboru (NSB, též SNB, sbor národní bezpečnosti) ze dne 20. června, již tehdy bydleli v obci dva Češi. Byli to Rudolf Pospíšil, tříadvacetiletý dělník, hlášený na č.p. 47, tj. u tam žijícího Franze Polzera a stejně starý Josef Kočtář, rolník, údajně bydlící na č.p. 24. Velitel žádal o dosazení správního komisaře, kterému by byli výše jmenovaní k ruce. Podle jeho názoru totiž ani jeden z nich nebyl schopen vést obecní agendu. Shodou okolností dva dny předtím, tj. 18. června jmenovala Okresní správní komise v Moravském Berouně komisařem pro Zigartice Jana Hamalu, narozeného 28. prosince 1905 v Rovensku, okres Zábřeh, příslušného do Olomouce, bytem posledně Olomouc-Lazce, Sládkova č.o. 4. Ten 9. července podepsal slib i prohlášení a velitelství národní bezpečnosti v Milovanech vystavilo vysvědčení o jeho trestněprávní zachovalosti, ve kterém mu byla potvrzena dobrá pověst. V zachované korespondenci se nachází nejen obvyklá kopie, ale i originál jmenovacího dekretu Jana Hamaly, který je výrazně červeně škrtnutý. Není vyloučena možnost, že ho sám vrátil.

Dalším předsedou-komisařem v Zigarticích byl 25. října 1945 ustaven Svatopluk Kynclman, který vykonával dosud funkci místopředsedy tamní místní správní komise. Jeho jmenovací dekret na rubu obsahuje též poznámku o zproštění Hamaly funkce komisaře.³⁹⁾

S majetkem vyhnaných německých obyvatel se zacházelo stejně jako jinde. Vše podléhalo konfiskaci „nepřátelského majetku“. Zabavený majetek se i za symbolickou cenu rozprodával, takto nějaký radiopřijímač ze Zigartic získala 3. října 1945 obyvatelka Sv. Kopečka u Olomouce vdova Emilie Burgetová.⁴⁰⁾

Osud církevního majetku po odsunu

Jakmile se začalo proslýchat, že bude po vysídlení původních obyvatel Libavsko přeměněno ve vojenský prostor, začaly se moravské farnosti zajímat o vybavení tamních kostelů. Prvními, kdo si do Zigartic přijeli, byli farníci z Drahotuší. Soupis převezených věcí z 29. října 1946 nám názorně dokumentuje, jaké bylo vybavení kostela sv. Jana Nepomuckého v Zigarticích na konci jeho existence. Nejvíce se za posledních zhruba 150 let rozšířil soubor parament. Do Drahotuší byly přesunuty dva bílé, dva červené, dva fialové starší ornáty a jeden zelený, dále červený sametový, jeden starý fialový a po jednom starší a starý černý. K tomu ještě zlatý pluviál a starý černý pluviál. Pokrývky na oltáře, tj. jedna bílá a jedna černá. Ze souboru textilií dále velum, červený sametový závěs na kazatelnu a tři staré červené ministrantské komže. Z bohoslužebných nádob nová monstrance, stříbrné, uvnitř zlacené ciborium s pláštěm, starý kalich a kalich novější, ten s paténou a obalem, nádobka na sv. oleje s obalem pro zaopatřování

nemocných. Odvezeny byly i obrazy, tj. oltářní obraz sv. Jana Nepomuckého 1,60 × 2,50 m, obraz Marie a Marty v Betanii 1,60 × 2 m, Uzdravení chromého u brány chrámové 1 × 1,30 m, plátno s výjimečným námětem Pochybnosti sv. Josefa 1 × 1,20 m a čtrnáct obrazů Křížové cesty se zlacenými ornamenty (1 × 1 m). Zlacené ornamenty se částečně zachovaly, jsou uloženy v depozitu ŘK farnosti v Drahotuších.

Do vybavení patřily i sochy, tj. P. Maria Lurdská vysoká 1,20 m a socha sv. Jana Nepomuckého 1,30 metru.⁴¹⁾ Odvezeny byly rovněž následující věci: jeden světlý a druhý černý kříž, oba na žerdích, určené pro průvody, tj. pro procesí a kondukt (pohřební průvod), stará kadidelnice, zvonek ze zdi od zákristie s dřevěným příslušenstvím, jedna menší kovová lampa pro věčné světlo, jeden mramorový oltářní kámen, jedna jednoduchá kredenc ze zákristie, jedna skříň ze zákristie na kostelnické a ministrantské obleky, staré harmonium a stará poškozená basa bez strun.

Naloženo bylo i třicet obrazů světců, pocházejících ze soukromých příbytků, jež obyvatelé před svým odchodem složili v kostele na hlavní oltář, dále matriky křestní, oddavkové, úmrtní, biřmovací, odpadlých a do církve se navrátilých, účetní knihy filiálního kostela v Zigarticích (1. svazek

Socha sv. Jana Nepomuckého, na podstavci: St. Johannes. ŘK farní úřad Svatý Kopeček u Olomouce. Foto J. Krejčová, 2017.

1794(?)–1821, 2. sv. 1822–1883, 3. sv. 1884–1945), knihy chudinského fondu (1. sv. 1828–1899, 2. sv. 1900–1938). Přesun se uskutečnil ve dnech 4., 5., 6. a 8. listopadu, zároveň se odvážel i církevní majetek z Milovan.

V zigartickém kostele sv. Jana Nepomuckého po tomto stěhování zůstaly ještě předměty, které byly přestěhovány do kostela sv. Bartoloměje v Klenovicích na Hané. Dle seznamu z 21. ledna 1947 to byly především mešní oděvy, a to: dvě fialové ministrantské komže s límci v dobrém stavu (to i dále), fialová kostelnická červená komže, jedna kostelnická a dvě ministrantské rochety, červený závěs na kazatelnu, bílé a červené antipendium, bílý ornát a kněžská rocheta. Další již v dostatečně dobrém stavu: alba, dvě černé ministrantské komže i s límci a jedna kostelnická, dvě chlapecké rochety, dvě černé komže i s límci, bílá plachta, fialové antipendium, v podšívce potřhané a druhé, fialové, v dostatečně dobrém stavu. Seznam končí soškou Zmrtvýchvstalého (Vzkříšeného) Krista. Přesun byl uskutečněn 27. prosince 1946.

Čtyři nahoře zmíněné mosazné svícny, které byly v majetku kostela uvedeny již k roku 1805, dostal farní kostel sv. Prokopa v Čehovicích (děkanát Prostějov), jak vyplývá z děkovacího dopisu adresovaného konzistori ze 14. července 1947. „V úctě podepsaný potvrzuje, že dne 2. 7. t. r. za náhradu stěhovacích výloh Kč 100,- obdržel z vyklizeného území v pohraničí čtyři mosazné svícny pro kostel v Čehovicích.“ Tehdy byl tamním duchovním správcem P. Josef Studnička.⁴²⁾

Rodáci-kněží

P. Johann Spilhaczek (Jan Špilháček) se narodil v rodině lesníka 19. května 1861 v Zigarticích v domě č.p. 28 a dne 20. května ho pokřtil P. Anton Züt.⁴³⁾ Mládí strávil v Luboměři pod Strážnou. Kroměřížské gymnázium ukončil 1882, bohosloveckou fakultu studoval v Olomouci, na kněze byl vysvěcen 1886. Svou primiční mši sv. slavil ve slavném poutním kostele ve Staré Vodě. Svou pastorační práci zahájil v Bílovci, potom sloužil ve farnostech Nový Jičín, Renoty u Uničova, Jistebník u Bílovce a Potštát. Všude si získal vážnost u svých farníků. V Jistebníku se zajímal o tamní bludný balvan, který nechal v roce 1905 vykopat. Kámen byl přemístěn a sloužil potom jako památník Hanse Kudliča, po druhé světové válce byl upraven, jak bývalo zvykem, na pomník sovětským osvoboditelům.⁴⁴⁾ V letech 1907–1923 byl farářem v Butovicích, kde také 9. června 1923 zemřel.

Konzistoriální rada P. J. Spilhaczek se rovněž zabýval výzkumem Kravařska. Větší esej „Španělská kaple v Novém Jičíně“ (Die Spanische Kapelle in Neutitschein) publikoval pod značkou ve čtvrtém svazku „Zeitschrift des deutschen Vereines für die Geschichte Mährens“. (Dle Das Kuhländchen.

P. Johann Spilhaczek.

Geschichts- u. Kulturbilder aus alter und neuer Zeit, 1923, č. 12, s. 189.)

Kaplička, kříže, socha, památníky

1. Mezi č.p. 22 a 23 stála **kaplička**, která ale patřila k domu č.p. 22, jehož majitelem byl Franz Olbort. Její žehnání se odbývalo zároveň s žehnáním nového zvonu pro zigartický kostel 7. října 1923, a to na základě povolení konzistora z 29. září 1923.⁴⁵⁾ Z toho vyplývá, že byla postavena krátce před rokem 1923 či v tomtéž roce.

2. V roce 1805 stával u hřbitova vysoký červeně natřený **dřevěný kříž** s tělem Krista namalovaným na plechu. Jiný Červený kříž (Rotes Kreuz) stával v katastru Smilova v blízkosti železniční zastávky. Ten připomínal šťastný konec loupežného přepadení.⁴⁶⁾ Další červeně natřené kříže najdeme ještě dnes např. u Střížova (u Drahanovic), Laškova či Luděrova (Konicko).

3. Na stejném místě byl později postaven **ka-menný kříž**, z něhož se do dnešní doby dochoval jen základ.

4. **Kříž** při odbočce polní cesty ze silnice do Vojnovic. Naproti přes cestu stála usedlost rodiny Schönweitzů, z ní pocházel starosta Viktor a také porodní bába, která rodila děti nejen v Zigarticích, ale i ve Staré Vodě. Za starosty V. Schönweitze byla upravena cesta ze Zigartic do Keprtovic, která dříve vedla přes pozemek hospodářství č.p. 27 a

patrně po stavbě kostela byla přemístěna podél jeho průčelí, tedy mezi kostel, školu a rychtu.⁴⁷⁾

5. Žehnáni kříže zřízeného **Marií Tropper** se konalo 17. září 1922 na základě povolení konzistoře ze 7. září. Nebylo zjištěno, kde kříž stál. Tropperovi byli v Zigarticích v č.p. 1, 20, 27 a 56. První hospodářství stálo téměř na začátku cesty do Milovan, druhé nedaleko kříže (zde viz č. 4), další severně od hřbitova a poslední, tj. menší dům, v polovině zástavby na opačné straně obce směrem na Vojnovice.⁴⁸⁾

6. **Kamenná socha sv. Jana Nepomuckého** byla žehnána 21. května 1923 na základě povolení konzistoře z 30. dubna 1923. Stála u kostela, bohužel její fotografie, stejně jako fotografie téměř všech dalších objektů, nejsou k dispozici.

7. Nejasnosti ohledně existence **památníku obětem první světové války** nebyly dosud objasněny.⁴⁹⁾ Naproti tomu se podařilo najít jména nešťastníků, kteří se z Velké války domů nevrátili či byli raněni nebo nemocní:

Již k 10. říjnu 1914 byl nezvěstný voják-pěšák (infanterista) **Peter Beck**, narozený 7. prosince 1877 ve Městě Libavé, příslušný do Zigartic. Sloužil u zeměbraneckého pluku č. 15. Do konce války se nevrátil a byl dne 1. března 1919 prohlášen za mrtvého.⁵⁰⁾

U stejného pluku sloužil i **Anton Schönweitz**, narozen v Zigarticích v roce 1880, sloužící u 15. regimentu. Ten byl 7. ledna 1915 raněn (střelen do nohy) a léčil se v záložnické nemocnici v Liberci (Reichenberg). Podle seznamu nezvěstných z 23. července 1918 byl naposledy spatřen v obci (či dvoře) Šebekino u Kursku ve středním Rusku. Poté byl veden jako nezvěstný.⁵¹⁾

Na seznamu nezvěstných k 26. červenci 1917 byl uveden rovněž **Otto Brauner**, narozený v roce 1885 v Moravském Berouně, příslušný do Zigartic, též pěšák, ale ze 3. kompanie 54. regimentu.⁵²⁾ To již byl dávno mrtvý, zemřel totiž 11. května 1915 v nemocnici v Dauria v Rusku a byl pochován na tamějším hřbitově.⁵³⁾

K 20. dubnu 1917 byl nezvěstný **Richard Demel**, sloužící u třetí kompanie regimentu č. 20, narozený v Zigarticích roku 1896.⁵⁴⁾

Richard Grejpler, narozený v roce 1895, sloužící u regimentu č. 13, padl 19. června 1917.⁵⁵⁾

Josef Jahn, narozený roku 1897, byl k 28. prosinci 1917 ohlášen jako raněný či nemocný.⁵⁶⁾

Franz Lehnert, patřící ke 13. kompanii regimentu č. 18, narozený v roce 1885, byl rovněž oznámen jako raněný či nemocný již 9. prosince 1914.⁵⁷⁾

Stejně tak i **Alois Öhler**, narozený v roce 1892, byl ohlášen jako nemocný či raněný k 10. prosinci 1914. Bojoval jako příslušník 13. kompanie 54. regimentu.⁵⁸⁾

Infanterista (pěšák) **Franz Polzer**, z 11. kompanie 54. regimentu, narozený 1895, byl oznámen jako raněný či nemocný k 19. srpnu 1915.⁵⁹⁾

Dle seznamu padlých z 30. ledna 1917 zemřel 5. září 1914 **Josef Schönweitz**, narozený 1890, z 9. kompanie 54. regimentu.⁶⁰⁾

Dalším padlým ohlášeným k 7. únoru 1916 byl **Franz Josef Tropper** z praporu polních myslivců č. 5, narozený 1894, místo úmrtí Rusko.⁶¹⁾

Dne 10. září 1918 bylo oznámeno, že 17. června 1918 zemřel **Josef Stix**, z polního pěšího pluku č. 54, narozený roku 1897.⁶²⁾

Josef Tropper sloužící patrně u první kompanie pluku tyrolských střelců, narozený roku 1897, padl 9. srpna 1916.⁶³⁾

Heinrich Beck z pěšího pluku č. 54 padl u Simbirsku v Rusku, jak bylo ohlášeno 4. srpna 1916. Narodil se v roce 1888.⁶⁴⁾

Reservista **Adolf Brauner**, narozený 1881, z 5. kompanie pěšího pluku č. 54, byl dle seznamu z 2. října 1915 ohlášen jako nemocný či raněný a byl tudíž evakuován do nemocnice č. 39 v Tule v Rusku.⁶⁵⁾

Rovněž pěšák z první kompanie pěšího pluku č. 54 **Viktor Zweschper** (Zvešper), narozený v roce 1894, byl podle zprávy z 20. dubna 1915 oznámen jako neschopný boje.⁶⁶⁾

Kamenný kříž, který se stal památkou na bývalou obec. Nápis připomíná 600. výročí Zigartic (1394). Foto J. Krejčová, 2010.

Snad jen *Stefan Gyurkina*, narozen v Zigarticích v roce 1880, hlášený k 26. lednu 1915 jako raněný a léčící se v záložnické nemocnici v Aradu (Sedmihradsko, nyní Rumunsko), válku přežil.⁶⁷⁾

8. Památník na obec. Vysídlení usedlíci se rozhodli, že k výročí obce zřídí památník. Měl jím být kamenný kříž, postavený na místě předešlých dvou u vchodu do areálu hřbitova. Přípravy se s povolením újezdního úřadu konaly v září roku 1993, ovšem tělo kříže ani vrcholový křížek nebyly nalezeny. Pro památník byly tedy použity části křížů z rodinných hrobů, které se našly v ruinách hřbitova. Nabídky je rodiny Tropperova z č.p. 20 a Demelova pocházející z Plazského mlýna (Bleissenmühle) č.p. 76 na katastru Čermné na Moravě. Na kompletaci kříže byla vypsána sbírka, která během 10 týdnů vynesla 1.900 DM. Kříž z bílého mramoru tvořící odstupňovaný podstavec hranolového tvaru, dostal dvě kamenné pamětní desky a nový vrcholový kříž s korpusem Krista. Nápis uvádějí rok založení obce a počet obyvatel, domů a rozlohy v době odsunu. Neznalým místa nápisy v německém a českém jazyce připomínají, že zde stál kostel se hřbitovem, škola a rychta a že němečtí obyvatelé byli v roce 1946 vysídleni do NSR.

P. František Variš při slavnosti žehnutí památníku 15. května 1994. Foto † Jan Zatloukal 1994.

V Zigarticích 15. května 1994, záběr ze slavnosti, na koni rytíř Sieghard (p. Burža z Potštátu). Foto † Jan Zatloukal 1994.

Pod oblouk horního dílu byl vytesán symbol lásky, naděje a víry. Žehnutí památníku se konalo v neděli 15. května 1994 a bylo spojeno se setkáním rodáků a jejich rodin. Na koni přijel představitel rytíře Siegharda, domnělého zakladatele Zigartic, hudbu obstarali trubači z Potštátu a církevní obřad provedl kněz z Dlouhé Loučky P. František Variš.⁶⁸⁾ Na původním podstavci pod skvrnami byl vyškrábaný nápis v azbuce: Jerevan 82. To patrně němečtí rodáci nerozluštili, a tak tam zůstal. Samozřejmě při příležitosti této slavnosti Zigartičtí navštívili starovodský kostel, jinak by jejich návštěva ve staré vlasti nebyla naplněna.

Poznámky

- 1) Spáčil 1985, 142.
- 2) Vojenský výcvikový tábor Moravský Beroun byl zákonem č. 169/1949 Sb. s účinností od 2. července 1949 přeměněn ve vojenský újezd a do jeho území byla zcela pojata i obec Zigartice. Obec ale patrně zanikla již v roce 1948, viz Wenzel 1987, 251: „V roce 1948 vojska Varšavské smlouvy měla cvičení pod vedením ruského generála. Po nich zůstal z naší kdysi krásné vesnice jen popel“.
- 3) Malý 1931, 219.
- 4) ZAO, pobočka Olomouc, Velkostatek Potštát, inv. č. 1333, sign. Pub 199, karton 87. – Na pohlednici Zigartic je zachycen mlýn, tzv. Schwarzův (Schwarzmühle).
- 5) Burian 1965, 40, bez dalších údajů.
- 6) Theimer 1930, 455.
- 7) Wolný 1863, 64.
- 8) SOKA Olomouc, Archiv fary Milovany, inv. č. 142, sign. I a, karton 1. I dále. – Kostel a hřbitov dle inventáře z roku 1805 bez komentáře popsal Mičák 2014/37, 31 – 32.
- 9) Obloukové zakončení uvádí Mičák, 2014/37, 32 dle mapy stabilního katastru z roku 1830.
- 10) Msgre ThDr. Stanislav Zela, narozen 12. července 1883 v Horních Nětčicích, dlouholetý ceremoniář a sekretář olomouckých arcibiskupů, od září 1941 světící biskup, 1947 generální vikář. V roce 1939 byl krátce vězněn v koncentračních táborech, v roce 1950 znovu zatčen a odsouzen za domnělou spolupráci s nacisty na dvacet pět let vězení atd., v roce 1963 byl propuštěn a internován v Charitním domově v Radvanově, rehabilitován v roce 1969. Zemřel 6. prosince v Radvanově, pohřben v Soběchlebech. – (Sv.), tj. P. Stanislav Svoboda, konzistorní rada, narozen 16. dubna 1913 v Čelčicích (farnost Klenovice na Hané), ordinován 1938, v letech 1945–1951 byl revidentem arcibiskupské konzistoře, posléze farář ve velkém Újezdě, kde zemřel 26. března 1975. – Gustav Pivoňka, ředitel dómského kůru a profesor hudby v Olomouci, narozen 24. srpna 1895 v Paskově, zemřel 3. října 1977 v Olomouci.

11) Španělský kříž, též maltézský, je kříž se stejně dlouhými břevny ukončenými dvěma špicemi.

12) Wolfgang Straub, pocházel z Vídně, od 9. ledna 1758 byl olomouckým měšťanem, krátce nato byl prohlášen mistrem. Zemřel 19. ledna 1784. Je od něho známo na 70 zvonů. Zvon uvádí Mlčák 2014, 220.

13) ZAO, pobočka Olomouc, ACO, sign. G 1, karta 4629.

14) SOKA Olomouc, Archiv fary Milovany, inv. č. 143, sign. I b, karta 1. I dále. – Za překlad děkuji Z. Mollinové.

15) SOKA Olomouc, Archiv fary Milovany, inv. č. 143, sign. I b, karta 1. – P. Franz Pflieger(!), v letech 1758–1767 byl kaplanem v Drahotuších, odtud byl přeložen do Všechovic.

16) Karel rytíř z Rosenthalu, narozen 1. října 1738 ve Slavonicích u Znojma, ordinován 10. listopadu 1758, zemřel 25. května 1800. On i P. Fr. Pflieger stejné úkony provedli 13. října 1793 i v Barnově.

17) Příslušná matrika je dosud uložena na matričním úřadě ve Městě Libavé, čili je nepřístupná.

18) Totéž.

19) ZAO, pobočka Olomouc, Velkostatek Potštát, inv. č. 1222, sign. Pub 90, 1837, karta 80.

20) ZAO, pobočka Olomouc, ACO, sign. G 1, karta 4629. I dále. – P. Johann Hoch či Hloch, narozen 1862, vysvěcen 1887, zemřel 13. září 1910 v Pobuči.

21) ZAO, pobočka Olomouc, ACO, sign. G 5, karta 4900. – P. Mikuláš Maršálek byl minimálně v letech 1912–1917 duchovním správcem v Metylovicích, zemřel jako farář ve Vnorovech 13. prosince 1940.

22) P. Ferdinand Vilč působil v Milovanech od roku 1908 do 1. září 1917. Narozen 1879 v Kateřinkách, vysvěcen 1901, ve třicátých letech 20. století spravoval Úvalno u Krnova, zemřel 26. června 1945. – SOKA Olomouc, Archiv fary Milovany, kniha č. 3, sign. I a.

23) SOKA Olomouc, Archiv fary Milovany, kniha č. 13, sign. II c.

24) ZAO, pobočka Olomouc, ACO, sign. G 5, karta 4900. – P. Ignatz Schwartz, v Milovanech patrně již od roku 1784 do června 1802. Narozen 1752 v Brumovicích u Krnova, vysvěcen 1777.

25) SOKA Olomouc, Archiv fary Milovany, inv. č. 144, sign. I c, karta 1.

26) P. Josef Wilhelm zemřel jako děkan a farář budišovský 6. července 1864.

27) SOKA Olomouc, Archiv fary Milovany, inv. č. 144, sign. I c, karta 1.

28) SOKA Olomouc, Archiv fary Milovany, inv. č. 144, sign. I c, karta 1. – Příslušná matrika je dosud uložena na matričním úřadě ve Městě Libavé, čili je nepřístupná.

29) SOKA Olomouc, Archiv fary Milovany, inv. č. 144, sign. I c, karta 1.

30) Krejčová 2014/ 2, 52 (foto na s. 50).

31) Die neue Zeit, 5. prosince 1863, <http://www.digitalniknihovna.cz/vkol/periodical/uuid:dd8aca90-cadc-11de-94f4-0013d398622b>

32) Deutsches Nordmährerblatt, 29. srpna 1916, <http://anno.onb.ac.at/cgi-content/anno?aid=nmb&datum=19160829&zoom=33>

33) Hlas, časopis církevní, 19. listopadu 1901, <http://www.digitalniknihovna.cz/vkol/periodical/uuid:9cba2bd4-4f6e-4de7-817d-df70707fe173>

34) Využívám první příležitosti, abych v souvislosti se Starou Vodou uvedla, že Kniha placených mší, pocházející z původního kostela sv. Anny ve Staré Vodě, vůbec nejstarší starovodská památka, byla v roce 2016 panem P. P. odezdána autorce tohoto textu a jí předána SOKA v Olomouci. Jde o tzv. Domašovský nále. Panu P. P. upřímně děkuji.

35) Theimer 1930, 456. Tam i pověst o založení Zigartic rytířem Sieghardem. Jeho bratři Gebhard a Rudolf údajně založili Keprtovice (Geppertsau) a Rudoltovice (Rudelzau).

36) P. Karl Zink, kurát v Milovanech, tam instalován k 1. lednu 1938, přišel z Rudy (Horní Město), kde byl farářem, zároveň s Milovanami spravoval kuracii v Čermné na Moravě. V lednu roku 1945 dostal právo nosit děkanský límec. Nechtěl být vysídlen do Německa, proto 28. ledna 1946 žádal olomouckou konzistoř, aby mohl odejít do Štýrského Hradce. Bohužel konzistoř neměla na umístění vysídlených kněží vliv a P. K. Zink byl určen pro rottenburgskou diecézi. Narodil se 7. února 1901 ve Šternberku, vysvěcen 5. července 1925, zemřel 4. září 1966 v Německu.

37) SOKA Olomouc, Archiv fary Milovany, kniha č. 37.

38) Wenzel 1987, 251.

39) Krejčová 2007/3, 5 – 6.

40) SOKA Olomouc, MNV Sv. Kopeček, inv. č. 41, karta 2.

41) Stejně vysoká socha sv. Jana Nepomuckého, zhotovená ze sádry, se nachází v depozitu baziliky Navštívení P. Marie na Sv. Kopečku u Olomouce, kde jsou uloženy předměty ze svozů z libavských kostelů. Ovšem vybavení ze zigartickeho kostela bylo odvezeno především do Drahotuší, o Sv. Kopečku není v korespondenci žádná zpráva. Na druhou stranu socha není originální dílo, ale výrobek nezjištěné firmy, zabývající se touto produkcí. Za možnost fotografování a publikování děkuji P. Bernardu Slabochovi OPraem.

42) P. Josef Studnička, narozen 4. března 1909 v Liděovicích (farnost Vnorovy), vysvěcen 1935, prvně působil ve Zlámance, v Čehovicích u Prostějova od roku 1946 do své smrti 13. července 1978.

43) P. Anton Züt, lokalkurát v Milovanech, zmíněn tam ke konci roku 1857. – Das Kuhländchen. Geschichts- u. Kulturbilder aus alter und neuer

Zeit, 1923, č. 12, s. 189, <http://www.digitalnik-nihovna.cz/svkos/view/uuid:f7c744b0-c563-11df-ae-ea-0013d398622b?page=uuid:187e4b30-c55b-11df-9438-0013d398622b>. I dále.

44) http://www.jistebnik.cz/dokumenty/zpravodaj_2013_01_02.pdf, tam i foto.

45) ZAO, pobočka Olomouc, ACO, sign. G 1, karton 4629.

46) Krejčová 2015/1, 43.

47) Dle Wenzel 1987, 251. – Rodina Schönweitzova žila v domě č.p. 14. – Koncem 19. století ve Staré Vodě pomáhala novorozencům na svět porodní bába Schönweitzová ze Zigartic, předtím, v letech 1835–1836 byla porodní bábou v Zigarticích Elisabetha Hanbelt.

48) ZAO, pobočka Olomouc, ACO, sign. G 1, karton 4629. I dále. – Jeden ze zigartických kamenných křížů byl odvezen a je umístěn na soukromém pozemku v blízké obci.

49) Krejčová 2014/2, 52.

50) http://vuapraha.cz/sites/default/files/kartoteka_padlych_v_1_sv_valce

51) Verlustliste 23. července 1918, <http://anno.onb.ac.at/anno-suche/#searchMode=simple&query=Verlustliste&from=1> nebo <https://kramerius.army.cz/search/i.jsp?pid=uuid:f5201060-1c68-11df-ac74-0013d398622b&q=siegertsau>

52) Verlustliste 26. července 1917, <http://anno.onb.ac.at/anno-suche/#searchMode=simple&query=Verlustliste&from=1>

53) http://vuapraha.cz/sites/default/files/kartoteka_padlych_v_1_sv_valce

54) <https://kramerius.army.cz/search/i.jsp?pid=uuid:07a19350-1c5d-11df-b658-0013d398622b&q=siegertsau>

55) <https://kramerius.army.cz/search/i.jsp?pid=uuid:d47658b0-1c63-11df-bd23-0013d398622b&q=siegertsau>

56) <https://kramerius.army.cz/search/i.jsp?pid=uuid:4f841dd0-1c64-11df-9eca-0013d398622b&q=siegertsau>

57) <https://kramerius.army.cz/search/i.jsp?pid=uuid:7536a470-1634-11df-b1f4-0013d398622b&q=siegertsau>

58) <https://kramerius.army.cz/search/i.jsp?pid=uuid:84d81b70-1634-11df-b005-0013d398622b&q=siegertsau>

59) <https://kramerius.army.cz/search/i.jsp?pid=uuid:62dfe310-1a06-11df-9838-0013d398622b&q=siegertsau>

60) <https://kramerius.army.cz/search/i.jsp?pid=uuid:03282080-1c5a-11df-b1a7-0013d398622b&q=siegertsau>

61) <https://kramerius.army.cz/search/i.jsp?pid=uuid:370d5890-16fe-11df-9b70-0013d398622b&q=siegertsau>

62) <https://kramerius.army.cz/search/i.jsp?pid=uuid:a1205a00-1c69-11df-8e83-0013d398622b&q=siegertsau>

63) <https://kramerius.army.cz/search/i.jsp?pid=uuid:a938f890-1706-11df-95d9-0013d398622b&q=siegertsau>

64) <https://kramerius.army.cz/search/i.jsp?pid=uuid:bd30b1b0-1703-11df-8622-0013d398622b&q=siegertsau>

65) <https://kramerius.army.cz/search/i.jsp?pid=uuid:1aa0ae10-1a09-11df-8441-0013d398622b&q=siegertsau>

66) <https://kramerius.army.cz/search/i.jsp?pid=uuid:fd3d9d40-1a00-11df-960a-0013d398622b&q=siegertsau>

67) Nachrichten über Verwundete und Verletzte, <http://anno.onb.ac.at/anno-suche/#searchMode=simple&query=Nachrichten+%C3%BCber+Verwundete+und+Verletzte.&from=1>

68) P. František Variš, narozen 6. října 1921 v Hrabyni, vysvěcen 1947, zemřel 20. ledna 2001 v opavské nemocnici, pochován je v Opavě-Kylešovicích.

Prameny

Zemský archiv v Opavě, pobočka Olomouc
Arcibiskupská konzistoř v Olomouci (ACO), (1202) 1452–1950, II. díl

Sign. G 1, Stavby, přestavby, opravy kostelů, v tom Milovany, 1784–1931, karton 4629.

Sign. G 5, Záležitosti hřbitovů a pohřbívání, v tom Milovany, 1857–1889, karton 4900.

Velkostatek Potštát /1388/1474–1955

Inv. č. 1222, sign. Pub 90, 1837, Příspěvek obce Mastník na zřízení kostelních sedadel v Mastníku, karton 80.

Inv. č. 1333, sign. Pub 199, 1838, Zřízení jezu a hráze mlýna Františka Schrama v Mastníku, karton 87.

Státní okresní archiv Olomouc

O 7 – 19 Archiv fary Milovany 1744–1946

Kniha č. 3, sign. I a, Inventář kostela v Milovanech a filiálního kostela v Zigarticích, 1931–1935.

Kniha č. 13, sign. II c, Pokladní deník kostela v Milovanech a kaple v Zigarticích s inventáři, 1884–1945.

Inv. č. 142, sign. I a, Inventář kostelů v Milovanech a Zigarticích a budov, 1805, karton 1.

Inv. č. 143, sign. I b, Kaple v Zigarticích, 1784–1936, karton 1.

Inv. č. 144, sign. I c, Hřbitov v Milovanech a Zigarticích, 1831–1936, karton 1.

O 1 – 121 Místní národní výbor Svätý Kopeček (1930)1945–1974

Inv. č. 41, Konfiskace nepřátelského majetku 1946–1952, karton 2.

Literatura

Burian, Václav: *Větrné mlýny na Moravě a ve Slezsku. Windmühlen in Mähren und Schlesien*. In: Práce odboru společenských věd Vlastivědného ústavu v Olomouci, č. 7, Olomouc 1965.

Krejčová, Jana: *Libavsko v letech 1945–1960 s přihlédnutím k osudu církevního majetku*. In: POODŘÍ – časopis obyvatel horní Odry, 2007, č. 3, s. 3 – 54.

Krejčová, Jana: *Památníky obětem velké války na Libavsku*. In: POODŘÍ – časopis obyvatel horní Odry, r. 17, 2014, č. 2, s. 57 – 75.

Krejčová, Jana: *Smilov (Smilová, Schmeil) a samoty Magdalenský, Smilovský a Mikův mlýn (Mackelmühle, Schmeilmühle a Mückenmühle)*. In: POODŘÍ – časopis obyvatel horní Odry, r. 18, 2015, č. 1, s. 34 – 51.

Machala, Jindřich: *Kronika Libavska*. Páté doplněné vydání. VI. n., Město Libavá 2015.

Malý, J.: *Vlastivěda moravská. 2. Místopis. Libavský okres*. Brno, Musejní spolek 1931.

Vlastivěda střední a severní Moravy. Díl 2. Část 2. Přerov, Učit. jednoty v župě olomoucké 1942.

Mlčák, Leoš: *Kostely a kaple na Libavsku a jejich mobiliář pořízený do poloviny 19. století*. In: Střední Morava, vlastivědná revue, 2014, č. 37, s. 11 – 35.

Mlčák, Leoš: *Zvony na Moravě a ve Slezsku*. Nakladatelství Kaligram (Studio Trinity s.r.o.), Olomouc 2014.

Spáčil, Vladimír a kol.: *Pečeti a znaky měst, městeček a obcí olomouckého okresu*. Ediční rada MěstNV v Olomouci, Olomouc 1985, s. 142.

Theimer, J.: *Heimatsbuch für den Bezirk Bärn*. Bärn, E. Hykel 1930.

Wenzel, Karl: *Heimatsbuch Kreis Bärn. Geschichte des sudetendeutschen Landkreis Bärn in Nordmähren*. Heimatkreis Bärn, Marburg 1987.

Wolný, Gregor: *Kirchliche Topographie von Mähren meist nach Urkunden und Handschriften*. 1. Abt., 5. Bd., Selbstverlag, Brünn 1863.

Jana Krejčová

Kontakt: janakrecova.atelier@seznam.cz

Hans Kudlich a jeho pomníky v Poodří

Pavel Kladiwa

„Protože jsou pomníky konstruovány z trvanlivých materiálů, jsou nejkonzervativnější formou komemorace, poskytují pevný bod, jenž stabilizuje fyzickou a poznávací krajinu... Vzhledem ke svému významu jako depozitářů pamětí a mýtů nejsou pomníky jen uměleckými díly nebo symboly diskutované minulosti... Zvláště pomníky situované do veřejného prostoru a určené masovému publiku – na náměstích nebo před vládními budovami či jinými stavbami kulturní dominance – se stávají částí společné přítomnosti a mohou být naplněny v pokračujícím sporu politickým významem. Proto jsou v dobách historických kontroverzí vynikajícím cílem k počmárání, zničení nebo odstranění.“¹

Citát ze studie americké historičky Nancy Wingfield je zcela výstižný i pro osud více než pěti desítek pomníků (měly podobu obelisků, byst, pamětních desek, reliéfů, pamětních kamenů či rozhleden) vybudovaných v českých zemích na památku Osvoboditele rolníků Hanse Kudliča, z nichž tři se nacházely v Poodří. Nejprve si představme osobnost Hanse Kudliča a důvody vzniku Kudličových pomníků.

Hans se narodil se 25. října 1823 ve vesnici Úvalno nedaleko Krnova, kde jeho otec náležel k zámožným sedlákům.² Vystudoval opavské gymná-

zium, odkud v roce 1839 zamířil na právnickou fakultu vídeňské univerzity. Během studií na univerzitě ho silně ovlivnilo mladoněmecké hnutí, tak oblíbené ve studentských kruzích. K nelibosti svého otce věnoval ve Vídni hodně času turnerství a „politice“ a studium se protahovalo. Až měsíc před vypuknutím revoluce, tedy v únoru 1848, složil Kudlich první rigorózní zkoušku. Následující události ovlivnily jeho život a nestal se z něj provinční právník někde v Rakouském Slezsku.

Hans Kudlich se zúčastnil shromáždění před budovou dolnorakouského zemského sněmu dne 13. března 1848, které bylo rozehnáno vojskem a spustilo revoluci ve Vídni. Kudlich byl při střetu poměrně vážně zraněn (voják mu bajonetem přetal tepnu na pravé ruce). Po uzdravení byl vídeňskými studentskými kruhy oslavován jako hrdina revoluce. Počátkem června 1848 se vrátil domů do Úvalna. Rozhodl se kandidovat do říšského sněmu v hornobenešovském volebním obvodu. Poté, co ve volbách uspěl, odjel do Vídně, kde se připojil k poslancům německé levice.

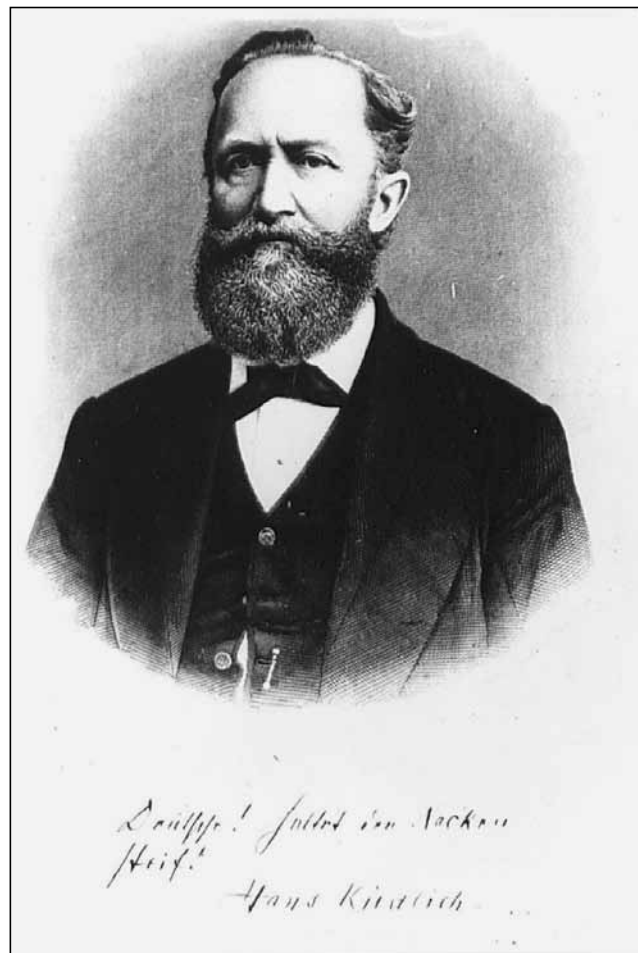
Dne 26. července přednesl v parlamentu návrh na zrušení poddanského svazku a všech z něho vyplývajících práv a povinností. Otevřenou ponechal otázku, jestli má být poddanství zrušeno za náhradu a za jak vysokou. Kudlich představil zrušení roboty jako pokračování osvobozovacího díla Josefa II. a za cíl svého návrhu označil zrovnoprávnění poddaných rolníků se státními občany.

1 WINGFIELD, N. M.: *Flag Wars and Stone Saints. How the Bohemian Lands Became Czech*. Cambridge – London 2007, s. 39.

2 Měl pozemky o rozloze 52 ha, z toho 30 ha polností.

Mladý revolucionář Hans Kudlich v uniformě akademické legie (Foto z pozůstalosti H. Kudlicha v IISH Amsterdam).

Hans Kudlich v 80. letech 19. století (Foto z pozůstalosti H. Kudlicha v IISH Amsterdam).

Druhý srpnový týden začal kolotoč téměř třítydenních debat a pozměňovacích návrhů (bylo jich celkem 73 na 14 zasedáních). Rozhodnutí padlo 31. srpna, kdy byl přijat konkurenční návrh podaný solnohradským konzervativním poslancem dr. Josefem rytířem Lasserem. Tento návrh přejímal v mnoha bodech původní Kudlichův návrh, ale vyslovil se jednoznačně pro výkup z poddanství za mírnou náhradu, přičemž německá levice upřednostňovala zrušení roboty a poddanství bez náhrady. Zákon vstoupil v platnost panovníkovým podpisem 7. září 1848.

V roce 1848 i později český tisk vyzdvihoval přínos českého poslance a odborníka na agrární problematiku Františka Augusta Braunera, a naopak Kudlichovi upíral jakékoliv zásluhy. Do tohoto postoje se promítly především národnostní rozepře – Kudlich byl jako člen německé levice pro začlenění Rakouska včetně českých zemí do Německa a Čechy nenáviděl za to, že s tímto řešením nesouhlasili. České vůdce, které potkával v parlamentu, měl Kudlich za neústupné, fanatické a egoistické nacionální bláznů, pro které politická svoboda a spravedlnost nic neznamenají.

Český tisk měl pravdu v tom, že Kudlich poddanskou otázku neznal do detailů. V jedné věci je

však přínos Kudlichova radikálního postupu značný. Výrazně přispěl k tomu, že na základě jednání v parlamentu se vláda i panovník ještě před porážkou revoluce zavázali ve stanovené lhůtě zrušit nejen robotu (tj. povinnost poddaného robotovat na „panském“), ale poddanství jako celek (tj. celkovou osobní podřízenost poddaného vůči vrchnosti včetně povinnosti odvádět daně). Ještě na jaře 1848 přitom nebylo jasné, že poddanství padne. Je otázkou, zdali by vše dopadlo pro venkov tak příznivě, kdyby nebylo Kudlicha a německé levice požadujících zrušení poddanství rozhodnutím říšské rady.

Další radikalizace situace ve Vídni vedla ke konfliktu s vládou a vypuknutí povstání dne 6. října. Poté, co císař s dvorem uprchli z Vídně do Olomouce, Kudlich už nevěřil na urovnání konfliktu a zprostředkující úlohu parlamentu. Vydal se na agitáční cestu po Dolních i Horních Rakousích, kde chtěl sestavit oddíly domobrany na pomoc Vídni. Tato akce však skončila naprostým fiaskem a navíc se dala interpretovat jako velezrada. Kudlich si toho byl vědom, a do Kroměříže, kam byl v listopadu přeložen říšský sněm, se dostal na falešný pas. Známi a přátelé z Vídně ho informovali o stavu vojenského vyšetřování vedeného proti němu. Prozatím

ho chránila poslanecká imunita, ale i tak se snažil pojistit se pro případ policejní akce proti své osobě. V Kroměříži si našel takový byt, z něž se mohl během svého eventuálního útěku dostat přes střechu přímo na městské hradby a po stromě do hradebního příkopu. Mezi Kojetínem a Hulínem našel místo s ukotvenou lodkou, s jejíž pomocí mohl přeplout Bečvu. Pro případ útěku se chtěl se co nejméně zdržovat v českojazyčných okresech a co nejrychleji dosáhnout německých obcí v Oderských vrších.³

„Ústupový plán“ se záhy dočkal uplatnění. K vydání zatykače na Kudliča došlo ihned po rozpuštění sněmu. Sedmého března v půl sedmé ráno vzbudil Kudliča jeho přítel a poslanecký kolega Ernst Violand se zprávou o rozpuštění sněmu. Kudlich urychleně sbalil vše potřebné, spálil dopisy a přes střechu a městské hradby prchal do bezpečí. V Chropyni se na smluveném místě setkal s Violandem. Po rychlé snídani pokračovali oba nyní již bývalí poslanci pěšky na sever do pětadvacet až třicet kilometrů vzdálené oblasti Oderských vrchů. Tam, už v německé jazykové oblasti, přenocovali (lokalitu Kudlich ve svých pamětech nezmiňuje) a druhý den ráno pokračovali na pronajatém rolnickém povozu do Horního Benešova, kam dorazili za soumraku a přesпали u Kudlichova švagra. Devátého března překročili ve Skrochovicích (nedaleko Kudlichovy rodné vsi) pruskou hranici.

Historické foto Kudlichova pomníku v Jistebníku (sbírka Jörga Kudlichy).

Horní část desky s reliéfem H. Kudlichy na jistebnickém pomníku, velikost 50x40 cm (Foto Radim Jarošek).

Spodní nápisová část desky (Foto Radim Jarošek).

V Německu se Kudlich ještě aktivně zapojil do revolučních povstání v Rýnské Falci a v Bádensku. Po jejich porážce emigroval do Švýcarska, kde vystudoval medicínu. Azyl našel v domě profesora Wilhelma Vogta, vedoucího lékařské kliniky v Bernu. Dne 10. března 1854 byl ve Vídni v nepřítomnosti odsouzen k trestu smrti, a následně byl po dlouhotrvajícím diplomatickém nátlaku rakouské vlády vykázán ze Švýcarska. Se svou ženou Luisou (Vogtova dcera) odjel od USA. Usadili se v Hoboken u New Yorku, kde si Hans otevřel úspěšnou lékařskou praxi. Stal se spoluzakladatelem vícero německých spolků (v Hoboken žila početná německá komunita) a „Hoboken-Akademie“, jedné z nejlepších německo-amerických škol.

V roce 1872 poprvé přijel do staré vlasti, v níž byl v roce 1867 amnestován. Když se v březnu

³ KUDLICH, H.: *Rückblicke und Erinnerungen*, III. Band, Wien 1873, s. 239–240, 242.

1873 vrátil do USA, jeho protičeské a německonacionální postoje byly ještě posíleny. Z dalekého zámoří se živě zajímal o činnost německých ochranných spolků (Deutscher Schulverein, Südmark, Nordmark, Böhmerwaldbund, Bund der Deutschen Nordmährens). Jeho politický zájem se zúžil na nacionální boj. V neněmeckých národech, hlavně v Čechách, viděl ztělesnění všeho špatného.⁴ Domníval se, že Němcům jako kulturnímu národu par excellence automaticky náleží vedoucí úloha v monarchii, podobně jako Anglosasům v USA. Jeho názory na Čechy a Slovany obecně nabývaly až rasistických kontur.

V roce 1888 navštívil Rakousku podruhé, tentokrát už bez úmyslu etablovat se ve staré vlasti – vystoupil na řadě přednášek ke čtyřicátému výročí revoluce 1848. Bylo to v době, kdy německá liberální strana, dosud dominující politické uskupení, začala ztrácet půdu pod nohama. Tato v podstatě elitářská strana spjatá s městským prostředím potřebovala v době rozšiřování volebního práva zaujmout venkovské voliče, a k tomu využila starého revolucionáře a předkladatele návrhu na zrušení poddanství v roce 1848 Hanse Kudlicha – zrodil se kult Bauernbefreiera. Právě v jubilejním roce 1888 vznikly první tři Kudlichovy pomníky (počítáme-li „pravé“ pomníky a ne jen pamětní desky). Do roku 1918 bylo vybudováno dalších 13 pomníků. Kudlichovo jméno bylo využito pro politické účely (je však třeba říci, že v souladu s jeho názory a přesvědčením). Pomníky jej uctívaly nejen jako Osvoboditele rolníků, nýbrž i jako zastávce německé kultury a německého charakteru monarchie. Je proto příznačné, že Kudlichovy pomníky vznikly výlučně v německojazyčných oblastech českých zemí.

Také při pozdějších návštěvách mocnářství se Kudlich zabýval hlavně nacionální otázkou. Byl slavnostním řečníkem, uctívaným patriarchou svatého roku 1848, a zejména německonacionálním štváčem. Dožil se úctyhodného věku – zemřel až v roce 1917. K radikalizaci jeho obrazu v očích Čechů přispěly i příbuzenské vazby – kromě opavského advokáta, vůdce opavských všenečmců a opavského místostarosty v jedné osobě, dr. Hermann Krommnera, musíme zmínit i dalšího Hansova synovce Waltera Kudlicha, jenž vykonával funkci starosty Opavy (1908–1919) a předsedy Nordmarky (1898–1921). Waltrův syn dr. Reinhard Kudlich byl posledním německým starostou Opavy (1938–1943). Reinhardův synovec Jörg Kudlich, narozený v roce 1936 v Opavě, se po odsunu zapojil v 50. letech do činnosti krajanských sdružení v Bavorsku. Vystudoval práva a pracoval jako úředník bavorského ministerstva práce a sociálních věcí. V letech 1976–1988 stál v čele organizace Sudetendeutsche Landsmannschaft.

Dalších 38 pomníků vzniklo už po Kudlichově smrti, za I. republiky. Bylo by jich mnohem méně, nebýt zákona na ochranu republiky z roku 1923, na jehož základě musely být z veřejného prostoru odstraněny pomníky připomínající Habsburky. Kudlich nebyl v tomto ohledu „závadný“, a tak ve 20 případech vznikl jeho pomník na soklu, z něhož se musel poroučet Josef II., a v pěti případech nahradil Františka Josefa I. Jelikož byl v německé tradici považován za dovršitele osvobozené práce Josefa II. (zrušení nevolnictví), jako náhradní alternativa se přímo nabízel. V několika případech byl na osiřelý podstavec umístěn pluh (jasná náražka na lidového císaře), byť dedikační tabulka připomínala Kudlicha (např. Česká Lípa, Stráž pod Ralskem či Ústětk).

Po II. světové válce, kdy nesmělo být připomínáno nic německého, musely Kudlichovy pomníky zmizet. Po roce 1989 byly některé z nich obnoveny a dá se říci, že dnes tvoří mosty k obnovené multietnické paměti lokálního prostředí.

S regionem Poodří se Kudlich, pokud je mi známo, osobně seznámil dvakrát – jednou během poněkud dobrodružného útěku za hranice v březnu 1849, a podruhé v roce 1888. Dne 7. října 1888 vystoupil na slavnosti zrušení poddanství v Suchdole nad Odrou, kterou uspořádalo tamní obecní zastupitelstvo na školní zahradě za účelem posílení identity obyvatelstva jednoho z německých jazykových ostrovů. Kudlichův proslov odpovídal účelu. Kudlich nejprve zhodnotil v nejlepší světlo průběh slavností v Sudetech a plný emocí zmínil sluncem zalité předchozí slavnosti [tj. slavnosti zrušení poddanství, které navštívil], neboť slunce má rádo slavnostní výzdobu v černo-červeno-zlatých [tj. německých národních] barvách, a jelikož nevidí takovou výzdobu slavnostního prostoru u suchdolského pomníku císaře Josefa II., schovalo se zřejmě v mracích [to měla být zjevně výtky směrem k organizátorům a účastníkům slavnosti]. Konstatoval, že všichni přítomní nosí tyto barvy jistě ve svých srdcích. Poté hovořil o významu sekularizované školy pro materiální i duchovní rozvoj rolnictva. Vyzval k ochraně německé školy a podpoře Německého školského spolku (Schulverein). Jako nepřátele německé svobodné školy jmenoval klerikály. Na závěr proběhlo slavnostní odhalení pamětní desky s nápisem „Zur Erinnerung an die Anwesenheit des Robotbefreiers Dr. Hans Kudlich, Zauchtel, 7. October 1888“ (Na památku přítomnosti osvoboditele z roboty dr. Hanse Kudlicha, Suchdol nad Odrou, 7. října 1888) umístěné u vchodu do budovy školy. Slavnost měla zajímavou dohru na příslušném státním zastupitelství, které nechalo zkonfiskovat dvaosmdesáté číslo listu Deutsche Volkszeitung für den Neutitscheiner Kreis,⁵ jelikož zmínky o absenci

4 PRINZ, F: *Hans Kudlich. Versuch einer historisch-politischen Biographie*, München 1962, s. 166.

5 *Deutsche Volkszeitung für den Neutitscheiner Kreis*, 10. 10. 1888: Feier der Robotaufhebung in Zauchtel.

černo-červeno-zlatých barev v průběhu oslav shledalo v rozporu s právním řádem.

Odhalení dalších dvou pomníků v regionu Poodří už proběhlo bez osobní účasti Hanse Kudlicha. Pomník v Jistebníku byl slavnostně odhalen 17. července 1910. Za základ pomníku posloužil v obci vykopaný bludný balvan. Na přední stranu památného kamene byly připevněny dvě měděné desky – jedna s Kudlichovým reliéfem a druhá s věnováním „Gewidmet Hans Kudlich – dem deutschen Volksmanne, Robotbefreier 1848“ (Věnováno H. K. – muži německého lidu, osvoboditeli z roboty 1848). Místo paměti ohraničovaly čtyři čedičové kameny spojené železným řetězem. Po II. světové válce byly odstraněny měděné desky komemorující Hanse Kudlicha. U příležitosti oslav pátého výročí konce druhé světové války posloužil památný kámen za základ pomníku padlým rudooarmějcům. Dne 6. května 1950 byla na kámen instalována rudá pěticípá hvězda a dvě pamětní desky s nápisy „Čest a sláva 16 padlým hrdinům. Zemřeli za naši svobodu“ a „ČSR – SSSR - Věrnost za věrnost – 1. a 2. května 1945“. Zapomnění původní dedikace pomníku proběhlo rychle, již v polovině 50. let 20. století nebyla místnímu obyvatelstvu známa.⁶

Dne 7. července 1912 byl odhalen pomník v obci Hladké Životice; jeho zřízení inicioval a financoval mládežnický svaz Eiche. Slavnostního odhalení se zúčastnil dr. H. Krommer – synovec Hanse Kudlicha a jeden z představitelů německých nacionálů v Opavě. Slavnost se vyznačovala všenněmeckou nacionální konotací. Jeden z řečníků zúčastněným připomněl, jak jim před lety Kudlich při odhalení pomníku císaře Josefa II. v obci vytknul, že obec není vyzdobena černo-červeno-zlatými prapory. Následně řekl, že nyní je tomu zcela jinak, neboť uvedené barvy zdobí všechny domy. Z hlediska užití formy pomníku se jednalo o jednu z prvních byst Hanse Kudlicha.⁷ Kámen k podstavci pomníku byl dovezen z Kudlichovy domoviny.⁸ Pomník stál 2 800 korun a byl umístěn na soukromém pozemku mlynáře Rudolfa Blosche. Do podstavce byly vyryty nápisy „Dem Bauernbefreier Hans Kudlich“ a „Die Jugendbundesgruppe Eiche 1912“. V roce 1933 byl kolem pomníku vybudován železný plot.⁹

Historická fotografie pomníku v Hladkých Životicích. Reprofoto z POODŘÍ 2005, č. 1, s. 30.

V roce 1945 byl pomník zničen. Části podstavce se zachovaly do dnešních dní, byť ne na původním místě.

Po roce 1945 se Kudlichovo jméno v Československu vůbec nepřipomínalo a na tom se dodnes příliš mnoho nezměnilo – je známo úzkému okruhu znalců. Přesto bylo v České republice obnoveno několik Kudlichových pomníků, a to díky prasynovci Hanse Kudlicha, ing. Walteru Kudlichovi, jenž stál u zrodu Freundeskreis Bauernbefreier HANS KUDLICH e.V. (Kruhu přátel osvoboditele sedláků Hanse Kudlicha, registrovaného sdružení). Tento spolek si klade za cíl udržovat památku Hanse Kudlicha. V roce 1998 proběhla díky finančním prostředkům z Rakouska renovace Kudlichova rodného domu v Úvalně, největší částky (po 100 000 šilinků) darovaly spolková země Dolní Rakousko a Rakouský rolnický svaz s parlamentním klubem ÖVP. O dva roky později se rekonstrukce dočkala i rozhledna

6 ISH Amsterdam, fond Hans Kudlich Papers, i. č. 416: Suchotto, Friedrich, 1910; EICHLER, F: *Kudlichův kámen v Jistebníku*. Dostupné na: <http://www.casopispoodri.cz/starsicisla/2009.php?r=2009&c=1> (18. 1. 2012); Bílovecko, 1957, č. 3, s. 15.

7 *Deutsche Volkszeitung für den Neutitscheiner Kreis*, 13. 7. 1912: Seitendorf.

8 BILL, P.: *Kudlichův památník v Hladkých Životicích postavený osvoboditeli sedláků Hansi Kudlichovi*. POODŘÍ 2005, č. 1, s. 30.

9 KUDLICH, J.: *Kudlich-Denkmal und Gedenkstätten im Sudetenland und in Niederösterreich*. In: STANGLER, G. (ed.): *Hans Kudlich und die Bauernbefreiung in Niederösterreich (Sonderausstellung im NÖ Landhaus 17. Mai – 22. Juni 1983)*. Wien 1983, s. 146–149.; SCHENK, B.: *Das Kudlichdenkmal in Seitendorf bei Fulnek*. In: *Heimatkuch Seitendorf bei Fulnek/Kuhländchen*, 1997, s. 260–261.

Část podstavce pomníku se dochovala (Foto Petr Bill, r. 2017).

Hanse Kudlicha nad obcí Úvalno, kterou provedla obec s finanční podporou Česko-německého fondu budoucnosti, Vlády ČR, Nadačního fondu Hanse Kudlicha, Zemské vlády Korutan, Zemské vlády Dolního Rakouska, Kruhu přátel osvoboditele sedláků Hanse Kudlicha, registrovaného sdružení a dárců z Rakouska, Německa a USA.

Importovaná komemorace Kudlicha není podle mého názoru problematická primárně z českého národního pohledu (koneckonců v procesu utváření sjednocené Evropy by lokální nacionální střety měly ztrácet na významu), ale především z aspektu historické reality – snaha oslabit Kudlichův nacionální náboj, udělat z něj nadnárodní symbol demokratického smýšlení a tolerance,¹⁰ je z pohledu historika popíráním historické reality. Bernd Posselt (tehdy

¹⁰ *Bauernbefreier Hans Kudlich*, s. d., s. l., s. 21.

předseda Sudetendeutsche Landsmannschaft) prohlásil u příležitosti otevření rekonstruované rozhledny nad Úvalnem, že si Hans Kudlich získal srdce všech národů.¹¹ Podobně problematické je tvrzení sudetoněmeckého aktivisty a Kudlichova příbuzného (pravnuka Josepha Hermanna) Jörga Kudlicha, jenž při vyzdvihování Hanse Kudlicha do pozice symbolické postavy sudetských Němců vyhnaných z vlasti oceňuje jeho životní dílo spojující národy, demokratické smýšlení a toleranci.¹²

Kudlich byl synem své doby, v níž nacionalismus ovládal téměř všechny osobnosti veřejného života v Předlitavsku bez ohledu na národnost, pokud pomíneme ty s „modrou krví“. Nechci ani odsuzovat Kudlicha, ani sakralizovat tehdejší české politické představitele. Jsem si vědom i skutečnosti, že každý národ idealizuje sám sebe a své osobnosti. Nicméně při veškeré kritičnosti namířené do „vlastních řad“ a snaze o objektivní ohodnocení „těch druhých“ si na základě detailní znalosti Kudlichových názorů nedokáži Kudlicha představit jako symbol tolerance, a to ani v národnostním, ani v náboženském smyslu slova. Jestliže v sociálním ohledu lze Kudlichovo smýšlení hodnotit jako demokratické, v národnostním ohledu to neplatí, neboť plnoprávnost přiznával v Předlitavsku pouze německému etniku a německé kultuře.

Z pohledu obnovování pomníků v prostoru českého státu je Kudlich objektivně mnohem kontroverznější postavou než Josef II. (navzdory opačnému přístupu za I. republiky). Přesto obnovování vítám, hlavně jako vyjádření úcty k těžkému životu většiny obyvatelstva za poddanství, k jehož zrušení Hans Kudlich přispěl, jednak jako vzpomínku na německojazyčné obyvatelstvo, které zde bylo po staletí také doma. Připomínat jako memento by se měla i nesmlouvavá nacionalistická politika, kterou vedl Hans Kudlich i jeho čeští antipodi.

Doc. PhDr. Pavel Kladiwa, Ph.D.,

působí na katedře historie Ostravské univerzity v Ostravě. Věnuje se sociálním dějinám českých zemí dlouhého 19. století, zejména v souvislosti s národnostními vztahy, kolektivní pamětí a identitotvornými procesy.

Kontakt: pavel.kladiwa@osu.cz

Poznámka redakce: Památník Hanse Kudlicha se nacházel rovněž ve Velké Střelné – více viz příspěvek Jany Krejčové v POODŘÍ č. 1/2016 „Velká Střelná (Gross Waltersdorf), kolonie Pivovarský kopec (Bräuerberg, též Bělidla), Hühnerberg a Břidlicové lomy (Schieferwerke), samoty Střelenský mlýn (Waltersdorfmühle), Grundmühle, Lesní zámek (Bores) a Růžová zahrada (Rosengarten)“.

¹¹ Tamtéž, s. 38.

¹² KUDLICH, J.: *150 Jahre Bauernbefreiung - 175. Geburtstag des Bauernbefreiers Hans Kudlich*. Sudetenland. Europäische Kulturzeitschrift, 1998, č. 3, s. 340–346, zde s. 346.

Dědičný vodní mlýn na Polančici v Klimkovicích – Lagnově

Jiří Pillich

Již od pradávna se lidé snažili využívat energii z dostupných přírodních zdrojů. Patřila k nim postupně objevovaná síla ukrytá v proudění vody nebo síla větru. Člověk se naučil jevy v přírodě více pozorovat, pozorně je sledoval a nabízené dary přírody stále více využíval pro usnadnění, zrychlení a zkvalitnění svých praktických činností. Voda a vítr se postupem času staly pro člověka v jeho každodenních činnostech pomocníky vskutku spolehlivými a nepostradatelnými. K profesi, jíž příroda sama nabízela účinnou pomoc pro zvládnutí její pracovní a technické náročnosti, patřila práce mlynáře při mletí a zpracování obilovin.

Obdobně, jako tomu bylo na mnoha místech v okolí vodních toků, zřizovali si mlynáři živnosti a zakládali svá nová hospodářství a usedlosti hlavně u potoků a říček také v povodí řeky Odry, v členité krajině na úbočích posledních výběžků Nízkého Jeseníku. Ta byla pro využívání energie vody a větru obzvláště štedrá. Takovéto vhodné přírodní prostředí nabízel i levostranný přítok páteřní řeky Odry – potok (říčka) Polančice, protékající územím několika obcí našeho regionu od Kyjovic ve směru na východ, nevyjímaje historické území bývalého klimkovického panství i samotného panského sídelního města Klimkovic.

Zde v minulých stoletích stávalo v jeho okolí na několika místech až sedm větrných mlýnů, bylo zde založeno a pečlivě obhospodařováno osm rybníků, a také dva mlýny vodní, které si jejich majitelé vystavěli s přispěním technicky důmyslných mlýnských napájecích náhonů, zřízených v přímé blízkosti zmiňované klikatící se Polančice. Oba tyto vodní mlýny byly spíše jen „mlýnky“ v kategorii malých vodních mlýnů, přesto měly pro panskou vrchnost i pro obyvatele města (vč. jeho předměstí Lagnova) ve své době velký hospodářský význam. Majitelům pak poskytovaly práci i jejich dlouhodobé skromné živobytí.

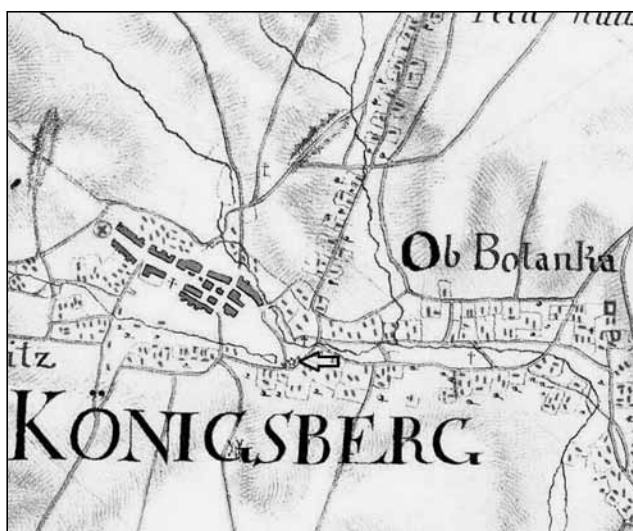
Ten větší a starší z obou „mlýnků“ (s číslem popisným 6), postavený na Polančici v Lagnově téměř při hranici s osadou Fonovice, byl tzv. „mlýnem dědičným“. Jeho historie totiž sahá až k poslední čtvrtině 17. století a k počátku století osmnáctému, kdy byl jeho majitelem mlynář Jiří Koltička (nebo snad Keltička?), který se do Lagnova na tehdy již zavedený a provozovaný mlýn přišel coby rodák a poddaný z Vrbice u Muglinova, z tehdejšího Wilczekova panství na Slezské (Polské) Ostravě.

S manželkou tohoto J. Koltičky (po jeho předčasném úmrtí), ovdovělou Mariannou, se pak v roce 1757 oženil a stal se dědicem lagnovského mlýna, svobodný chalupník a současně i mlynářský tovaryš

Jan Augustin (*1726 až +1790), rodák z Klimkovic – Lagnova. Ten, který je nejen na Ostravsku veřejnosti dobře znám a v historických dokumentech uváděn jako spolunálezce kamenného uhlí v Zámostí na území tehdejší Polské Ostravy, a který jako první tento nález příslušným úřadům oznámil a přesně lokalizoval.

Jeho zděděný mlýn v Klimkovicích – Lagnově se však po rozporuplném a následném nečekaném rozhodnutí vrchnosti o zabavení veškerého jeho majetku, dostal na krátký čas do državy šlechtického rodu Wilczeků. Avšak brzy poté, někdy na počátku 19. stol., se novým vlastníkem dědičného mlýna v Lagnově čp. 6 stal mlynářský rod Jazveců (František Jazvec – mlynář, jeho syn Josef Jazvec a po něm opět František Jazvec ml). Mlýn v následném rodovém dědictví měl převzít starší Františkův syn Karel Jindřich Jazvec (*7. 1. 1892). K tomu však již nedošlo, neboť po náhlém úmrtí jeho otce F. Jazvece se vdova po něm Františka, (roz. Schindlerová *7. 1. 1868 v Děrném) podruhé provdala za Antonína Klapucha (*31. 3. 1874) – mlynáře z tzv. „Klapuchova mlýnku“, rodáka ze sousední obce Dolní Polanky.

Dědičný mlýn v Klimkovicích se tímto dostal do vlastnictví člena starobylého mlynářského rodu „dolnopolanských“ Klapuchů. Potenciální dědicové, sourozenci Jazvecovi z prvního manželství jejich matky, paní Františky – Josef (*1889), Karel Jindřich (*1892) a jejich sestra – totiž nebyli v době druhého matčina sňatku v r. 1898 ještě plnoletí. Proto rodové dědictví nikdo z nich převzít nemohl, přičemž mladší z obou bratrů, Karel Jindřich, vykonával ve mlýně činnosti pomocného mlynáře.

Mlýn na mapě 1. vojenského mapování (1764–1768, rektifikace 1780–1783) – objekt je vyznačen šipkou.

Mlýn na indikační skice z r. 1836 (označen šipkou).

Klapuchovi se v dědičném mlýně mezitím početně rozrostli a k sourozencům Jazvecovým postupně přibyli další nevlastní sourozenci – sestry Marie (*7. 9. 1899), Amálie (*26. 5. 1901), Štěpánka (*21. 12. 1904), Emílie (*23. 12. 1906), provdaná v r. 1935 za jednoho z významných klimkovických obchodníků, majitele koloniálu, pana Pavla Bíbu, a konečně i nevlastní bratři, František (*9. 1. 1903) a Antonín (*6. 7. 1911) Klapuchovi.

Mladší z nevlastních bratrů František se pak po smrti svého otce Antonína Klapucha st. stal majitelem dědičného mlýna, (zemřel 23. 8. 1985 v Klimkovicích).

Podle svědectví místních pamětníků byl Klapuchův mlýn v běžném provozu až do roku 1938. Přesto, že v prvorepublikovém období byla budova mlýna elektrifikována a část provozního zařízení byla modernizována, neměl mlýn dostatek zakázek a jeho provoz byl postupně omezován. Od počátku německé okupace a v období 2. světové války bylo mletí obilí ve mlýně německou správou města zakázáno.

Po roce 1945 běžný provoz Klapuchova mlýna v Klimkovicích již nebyl obnoven. Vlastní budova mlýna byla v pozdějších letech majitelem přestavěna a využívána jen pro potřeby bydlení.

Velmi pohnuté byly „nemlynářské“ životní osudy bratrů Jazvecových. Dětství oba společně prožili v mlynářském prostředí při plném provozu vodního mlýna. Dále se jejich životní osudy rozdělily – větším starším byl Josef Jazvec, který po vypuknutí Velké války v roce 1914 musel narukovat a bojoval na frontě jako voják. Bližší podrobnosti o jeho

působení v období první světové války bohužel neznáme. V zápise v matrice je uveden strohý záznam data jeho úmrtí – 21. duben 1918.

Mladší z bratrů, Karel Jindřich Jazvec, pracoval celý čas ve mlýně, kde později pomáhal svému otčímovi jako mlynářský pomocník.

Ve dvacátých letech minulého století, zejména po provedení elektrifikace, však mlynářské řemeslo v podmínkách vodního i větrného mlynářství ztrácelo v Klimkovicích svoji dřívější produktivitu, navíc u vodních mlýnů bylo limitováno z důvodu výrazného celoročního úbytku srážek a tím i nedostatkem vody v mlýnském rybníku napájeném z vodních náhonů vodou z Polančice i Rakovce. Mlynářské řemeslo mohlo v té době početnou rodinu v Klapuchově „mlýnku“ uživit jen ztěží. Třiatřicetiletého svobodného mlynářského pomocníka Karla Jazvece tato tíživá životní situace v červnu r. 1925 donutila až k tomu, aby opustit svůj rodný a dědičný mlýn a téměř v úplné tajnosti ze svého milovaného domova odešel.

Dostal se až do daleké Kanady, kde se mu poštěstilo poměrně rychle se usadit a bez rozpaků se zapojil do práce v zemědělství. Brzy, díky své vrozené pracovitosti, pílí a poctivosti, si získal v nové domovině své příznivce a přátele, hlavně z řad přistěhovalců a českých krajanů. S jejich nezjištěnou pomocí se mu po čase podařilo dokonce založit své vlastní menší hospodářství, kde žil a pracoval způsobem svobodného mládence. Byl pracovně i obchodně úspěšný, a tak se mu dařilo poměrně dobře i v osobním životě. Často vzpomínal na svoji

Starší fotografie mlýna s rybníkem, datace nejistá (Foto převzato z archivu Městského úřadu v Klimkovicích).

rodnou vlast, rodinu i na rodné městečko, o němž krajanům také dovedl poutavě vyprávět. Také se svými sourozenci, zvláště pak s vlastní sestrou, žijící v rodných Klimkovicích si Karel pravidelně dopisoval, a to až do roku 1948. Když však jednou již na svůj dopis žádnou odpověď neobdržel, zcela se odmlčel a v dopisování s příbuznými dále nepokračoval.

Až teprve v průběhu roku 1965, kdy v rámci pátrání čsl. státních úřadů po dědicích, dověděli se jeho sourozenci v Klimkovicích, že Karel Jindřich Jazvec v dožitých 71 letech dne 15. března 1963 zemřel. Byl svobodný, bezdětný a v Kanadě po něm zůstaly finanční úspory, které po úhradě všech úředních poplatků a finanční rezervy na pravidelnou péči a údržbu jeho hrobu činily 24.000 dolarů. Peníze z dědictví pak byly následně přiřknuty jeho sourozencům v Klimkovicích. Pan Karel J. Jazvec byl pohřben na obecním hřbitově ve Willowbroocku, cca 16 mil od města Dawson Creek v Britské Kolumbii, kde žil plných 38 let.

Podle úředního sdělení měl Karel J. Jazvec v úmyslu i přes svůj pokročilý věk vrátit se zpět do své rodné vlasti. Bohužel těžce onemocněl a jeho přání již navěky zůstalo nenaplněno. Jeho osobní věci, fotografie i veškerá korespondence, kterou sám pečlivě uchovával, byly úředně doručeny zpět a v Klimkovicích pak byly předány jeho rodinným pozůstalým.

Budova dědičného vodního mlýna stojí v ul. Mlýnské čp. 389 v Klimkovicích dodnes. Současnými

Objekt mlýna v roce 1984 (Foto Terezy Klapuchové, převzato z archivu Městského úřadu v Klimkovicích).

majiteli je ale využívána již pouze k účelům soukromého rodinného bydlení. A ani okolí, v minulosti tak proslulého a známého „Klapuchova“ dědičného vodního mlýna, řemeslo mlynářů v Klimkovicích již ničím nepřipomíná. Výjimkou je možná jen s velkou pečlivostí dosud dobře upravený a udržovaný mlýnský rybník se svou viditelně vyšší úrovní vodní hladiny, než má v jeho těsné blízkosti protékající Polančice, což i po mnoha letech s nostalgií, avšak pořád věrohodně dokládá, jaký vlastně byl v minulosti skutečný význam tohoto přírodně a krajinářsky zajímavého místa, které můžete ještě dodnes najít na Polančici v Klimkovicích.

Ing. Jiří Pillich

pochází z Ostravy – Třebovic a od r. 1973 bydlí v Klimkovicích. Pracoval téměř 45 let jako technik na několika pracovištích ve společnosti Vítkovice a. s., nyní je v důchodu. Od r. 1997 je kronikářem města Klimkovic a kromě jiného se zabývá také regionální historií Ostravska a Opavského Slezska. Po r. 2012 publikoval dvě knihy zaměřené na historii Klimkovic.

Kontakt: jiri.pillich@seznam.cz

Použité prameny: letopisy Kroniky města Klimkovic a výpisy z matrik obce Klimkovic (Zemský archiv v Opavě).

Josef Kalus – Vzpomínky starobělské

V roce 1936 vyšla v Edici Valašsko kniha básníka Josefa Kaluse „Vzpomínky“ s podtitulem „Z jinošských let – Vzpomínky starobělské“, jejíž část je věnována jeho literárně pojatým vzpomínkám na Starou Bělou. Učitel a básník Josef Kalus (16. 2. 1855 Frenštát pod Radhoštěm, 11. 12. 1934 tamtéž) působil v letech 1885 až 1889 jako podučitel ve Staré Bělé.

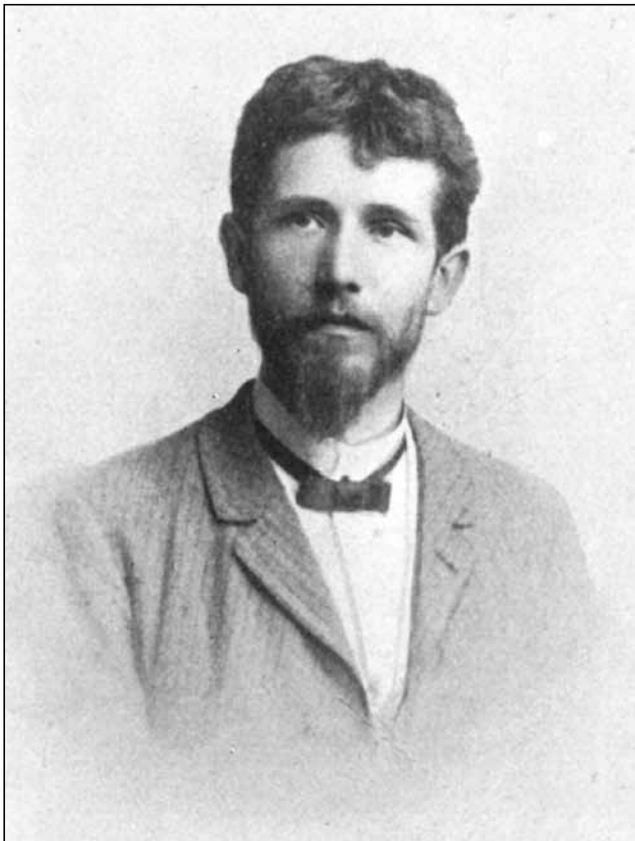
V následujících úryvcích se dozvídáme, jak se do starobělské školy dostal, jak vypadal jeho podučitelský byt a v povídce „Setkání v lese“ se dočteme o jeho údajném setkání s nechvalně proslulým vrahem Šimákem.¹⁾

Měl jsem hodně strachu z písemných i ústních maturit, ale podařilo se mi zdolat obojí. Maje vysvědčení dospělosti ze dne 11. července 1885

v kapse, loučil jsem se s přerozmanitými pocity s Příborem, jel vlakem do Drnholce a pak do Frenštátu pěšky. Hlava byla zatížena různými plány do budoucna i úvahami o příštím životě. Kde se octnu, kde bude mé působiště? Bratr mne zval na prázdniny do Žacléře u Krkonoš. Těšil jsem se, ale nejprve bylo nutno zajistit si nějaké podučitelské místočko. No, poradím se s frenštátskými přáteli.

V Drnholci vystoupil z vlaku jakýsi pán v tmavém obleku, též krácel jako já směrem k Frenštátu, brzy mne dohnal a přidružil se ke mně. Byl příjemný a velmi hovorný. Znal dobře celé okolí, všechny dědiny a ve Frenštátě mnoho osob. Divil jsem se, jak dobře zná krajinu a lidi. „Jak by ne. Jsem školní inspektor okresu frenštátsko-ostravského prof. Škola z Přerova.“ – „Já novopečený kandidát učitelství.“ – „Máte už místo?“ – „Teprve hledám.“ – „Chcete místo na vesnici nebo ve městě?“ – „Raději na vesnici.“ – „Pak bych pro vás měl místo ve Staré Bělé u Mor. Ostravy. Škola je trojtřídní, nadučitel Červenka, člen okresní školní rady, výborný učitel, už starý pán, ale vzácná povaha a celá rodina ušlechtilá. Mohl byste se u nich stravovat a byt měl byste ve škole pěkný a suchý. Jsou tam pěkné panské lesy a v dálce byste viděl aspoň obrysy rodných svých hor. Chcete?“ „Ano, přijímám vděčně a těším se již!“ – „Zajděte si tam a setrváte-li při své volbě, pište.“ – Rozloučil se se mnou přátelsky. Náhodné setkání s ním zpečetilo další mé osudy.

Josef Kalus jako podučitel ve Staré Bělé (reprofoto z knihy *Vzpomínky*).

První rok podučitelem

V roce 1885 byl jsem jmenován podučitelem s ročním platem 300 zl. r. č. ve Staré Bělé u Moravské Ostravy. Bylo mi už přes třicet let, kus lidského věku, a já teprv počínal nový život, ve kterém jsem vytrval 40 let.

Podučitelský byt jsem měl pěkný, ale v I. třídě, kterou jsem učil, bylo 120 dětí: pro počátek učitelské praxe až trochu moc. Byl jsem však zdravý a silný a navyklý už různým těžkostem života. První dny šlo to zvolna: práce mne překonávala a vyrůstala mi nad hlavu. Ale co už bylo dělat? Sám jsem si vyvolil učitelskou dráhu, opustiv řemeslo tkalcovské, a tož jsem si potichu jen říkával: „Trp, kozáče, chceš-li býti atamanem!“ A pomalu jsem se zapracoval.

Můj podučitelský pokojík byl světlý, s třemi okny a v budově, v níž byla umístěna I. třída. Neteře moje upletly mi na okno bílé nitěné záclony, podlahu pokrýval laciný koberec, nábytek pořídil jsem si měkký, Sádrouvaný: lůžko, skříň, knihovničku, stůl a dvě židle, stěny krásily tři ocelorytiny: Mánesovo Dostaveníčko, Mír od Hynaise a Shledání Karla IV. s Petrarkou v Avignoně od Brožíka. V koutě stála pěkná, zelená, kachlová kamna, prý z paskovského hraběcího zámku, měla však velikou chybu: špatně hřála. Později přibýlo k nábytku harmonium. Okna měl jsem plná pelargonii rozmanitých barev, nescházely ani kaktusy, azalky, kolokasie, kamelie a oleandr, ba ani obvyklá myrta a rozmarýn: mělť jsem známého zahradníka v Mor. Ostravě, který byl ve službách u Vondráčka, českého majitele uhelných dolů, a od něho jednak darem nebo lacinou koupí přibývalo mého květinového bohatství.

Škola ve Staré Bělé (reprofoto z knihy *Vzpomínky*).

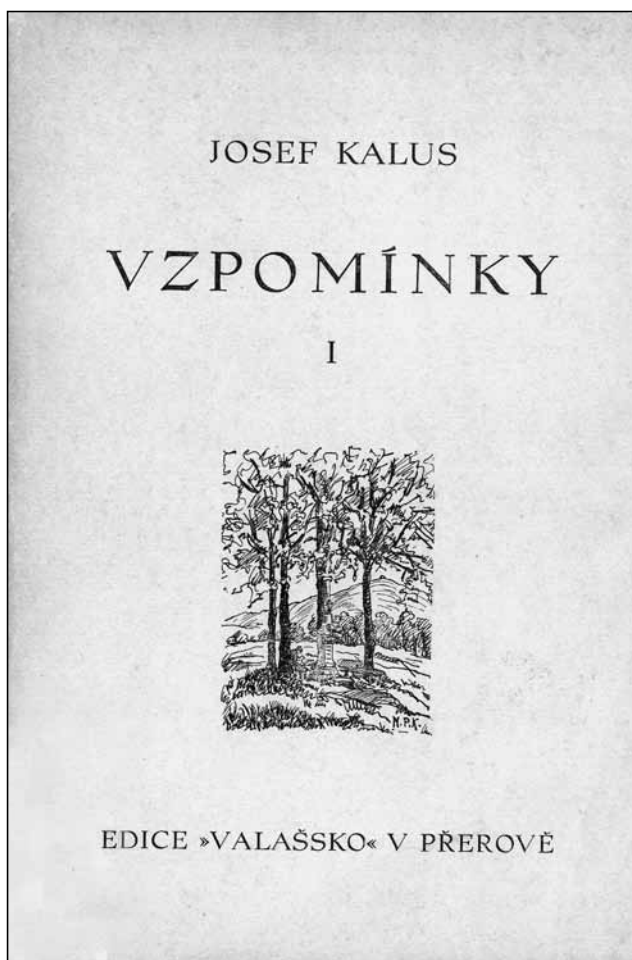
Setkání v lese

Je čarovné letní jitro. Světnička má je zaplavena slunečním světlem, tonu v jeho zlatě a probouzím se na posteli z pěkného snu do pěknější skutečnosti. Je čtvrtek a žádné vyučování, celý den je můj, můj, můj! Z blízkého lesa je slyšet

žežulčino kukání. Vyskočím z postele a otvírám dokořán okna: proudí jimi vůně a všechna krása světa. „Do polí a do lesa, mezi stromy a kvítí!“ volá mé srdce, touží má duše. Chvatně se myji, chvatně oblékám a už jsem ven a v poli, na cestě do lesa. „Bože, to se to dýchá!“ ulevuji nadšenému nitru. „Bože, jak je svět krásný!“ blaženě vzdychám. V dáli modrají se Bezkydy, rodné mé hory. „Budte zdravý!“ volám k nim roztouženě. Meze a pěšiny, kterými se ubírám, jsou plny bílých kopretin, modrých zvonků a zlatých pryskyřníků. Líbám je očima i srdcem i duchem. „Z čeho se umím radovat, to po právu je moje,“ cituji z Háľka a jsem si vědom, že jsem nesmírně bohat. Potkávám lidi, ptají se: „Kam, pane učiteli, tak skoro ráno?“ „Do lesa.“ „A nebojíte se?“ „Čeho bych se měl bát? Jarního slunečka či stromů anebo zpěvavých ptáků?“ „Toho všeho arcit' ne, ale vraha Šimáka. Toulá se zdejšími lesy, četníci ho stihají a tu hledají.“ „Podučitele neměl by oč obrat,“ smějí se. „Jen se tolik nesmějte a vraťte se raději domů. Ondy byl viděn v Paskově, včera prý zase v Brušperku, přes den skrývá se v lesích a přespává v obilí: my od strachu před ním nechodíme už celý týden na souš do lesa.“ „A viděl nebo potkal ho už někdo z vás?“ „My ne, ale stará Kokšena z dolního konce dědiny měla se s ním v lese střetnout, pohrozil jí a namířil na ni z bambitky, tak tak, že utekla se zdravou kůží!“ „Nevěřte povídačkám a poplašným zprávám: jsou to strachy na Lachy.“ Rozcházíme se a za malou chvíli už jsem v lese mezi javory, osikami, smrkami a břízami, jedlemi i borovicemi. Travniny i stromy jsou navlhle rosou a napolo jsou pozlaceny sluncem a polo ještě utonulé ve stínu. A co tu všude zpěvu drozdího a jiného ptačího prozpěvování! Vzduch je ještě prochlady a sladší jako nektar. Kdo by tu dnes vraždil? Vrah, vida ty krásy kolem, byl by dojat a jistě by se kál a Šimákovi by sama vypadla bambitka z ruky. Chodím po lese a sním. Nosím v hlavě pěkný motiv o bříze, zajal mne celého a formuji myšlenky a shledávám rýmy. U lesní stezky stojí štíhlá a veliká bříza-krasavice, dávám se do její ochrany a stanu v pozlaceném jejím stínu. Za mnou bují různý podrost s osikami a jedlemi, přede mnou porubisko porostlé vysokými travinami i jahodím, po obou stranách porubiska mladý jedlový les, po levé straně lesa chodník, který jen několik kroků ode mne ústí do chodníku, na kterém u břízy stojím. Učítím vůni prvních jahod, hledám je v trávě, najdu a už trhám keříček s třemi červenými jahůdkami. Jsou od rosy mokré a jedna přezrálá z nich odpadá; tu kladu do úst jako svátost, ostatní zastrkuji do kabátové dírky. Jak povznesu hlavu, vidím po levé straně lesa kohosi sem chvátati. Jak se postava blíží, zdá se mi, že je to dráteník. Aspoň má podobný klobouk a halenu jako mívá dráteník. Kde se tu bere už zrána? Mám rád dráteníky, pohovořím s ním

trochu. Ne, to není dráteník, nemá dobromyslné jako on tváře, ani měkkého pohledu, hledí divoce a hrozně, ohlídá se na všechny strany jako poplašená šťvaná zvěř, jednu ruku skrývá pod halenou a zdá se, jako by v ní cosi držel. „Vrah – Šimák!“ rozbřeskne se mi v hlavě a zabude mi úzko. Čtu mu ze strhaného a zdivočelého obličej, že je schopen vraždit bez lítosti. Couvnout a ukrýti se za strom, je pozdě: mohl bych ho tak upozornit jen spíše na sebe a on dosud mne nevidí. Přešel už na můj chodník. Půjde-li kolem mne a spatří mne, co se stane? Chvilku zaváhal, náhle se obrátil opačným směrem a spěchal do protějšího lesa jehličnatého, ale, nežli doň vešel, poklekl na jeho pokraji na koleno a díval se dlouho pátravě pod jeho rozložené větve, pak povstal a poohlédnuv se ještě obezřetně na všechny strany, vstoupil do lesa. Oddechl jsem si volněji jako by mi spadl balvan s beder, a ohlídám se, kam uskočit a kde se honem ukrýt v porostlině, ale nežli se nějak rozhodnu, již se neznámý člověk vrací, zpod odhaleného pláště zaleskla se mu zbraň, běží, řítí se zrovna na mne – jsem ztracen! – ne, nespátril mne, obrací se na chodník, chvátá, prchá, utíká, a já stojím na místě jako přikovaný a dívám se, až zmizel v křovinách. To vše se odehrálo v několika minutách, ale co to bylo vzrušení a duševního

Titulní strana *Vzpomínek*.

napjetí! Vzpamatovav se, rychle jsem odcházel z neblahého místa a vešel do lesa, z kterého neznámý tak spěšně se vracel. V zákrutu potkávám hajného. „Nepotkal jste nějakého člověka?“ ptám se. „Ani živého ducha,“ odpovídá. „Ani jste nikoho neviděl?“ „Neviděl,“ dí s podivem a ptá se mne: „Koho tím míníte?“ „Člověka v drátenické haleně“ „To je Šimák: četníci ho tady hledají. Vy jste ho viděl?“ „Šel tu přede mnou, ale náhle se vrátil.“ „To byl on! Uviděl mne s puškou a ulekl se. Potkáte-li cestou četníky, pošlete je sem za mnou.“

Nepotkal jsem však už v lese nikoho. Vracel jsem se domů s duší plnou temných stínů. Toho dne v blízkém okolí¹⁾ byl Šimák dopaden a odveden do Nového Jičína: šibenice ho neminula.

Literatura:

KALUS, Josef (1936): *Vzpomínky I. Z jinošských let. – Vzpomínky starobělské*. Edice Valašsko, Přerov, sv. 2., 176 s. Vytiskla Grégrova tiskárna Čepelák a Lažan v Sobotce (úryvky s. 99 až 110).

1) Anton Schimak (19. 4. 1861, Odry – Neumarkt, 1. 10. 1887 Nový Jičín) byl však zatčen 27. 6. 1887 v Červené Vodě.

Nový památník transportu smrti z ledna 1945 u Suchdolu nad Odrou

Daniel Řičan

Před dvěma lety jsme si na stránkách časopisu POODŘÍ připomínali 70 let od hrozné události, na kterou na hlavním nástupišti nádraží v Suchdole n. O. naši pozornost upoutává velká pamětní deska. Čekající cestující se před ní zastavují a čtou, že „...19. 1. 1945 bylo do kolejiště tohoto nádraží z transportu smrti vyhozeno 47 neznámých vězňů různých národností“.

Na poměrně obsáhlý článek reagovali dva pečliví čtenáři POODŘÍ. Pan Jaroslav Král z Polanky nad Odrou a pan Dušan Martinek z Ostravy, který objevil zápisky svého otce. Přispěli cennými informacemi o transportech vězňů z Osvětimi, za které děkuji. Závěr je však takový, že v průběhu několika dnů projelo suchdolským nádražím několik těchto transportů, rozlišit je však od sebe a seřadit chronologicky do příslušných dnů si vyžádá shromažďování ještě dalších informací.

Hrůzný transport z osvětimského koncentračního tábora projel Ostravou a zastavil v Suchdole na třetí koleji, kde se odehrála neuvěřitelná scéna. Teplota byla tehdy kolem -15 stupňů, bylo asi 10 cm sněhu a z otevřených dobytčích vagónů se ozývalo volání o vodu a chléb. Ostraha transportu místo pomoci střílela do vagónů, někteří vězni si dodali odvahu a odhodlali se k útěku. Jen několika se to zdařilo. Ráno po odjezdu vlaku lidé spěchající za šera do práce, mohli vidět v kolejišti mrtvá těla...

Několik podrobnějších informací nám zanechal místní občan František Škrobák, který z příkazu starosty odvezl dvě fůry těl k Odře, kde byly složeny do vodou zpola zaplněného kráteru po vybuchlé letecké bombě, která dopadla několik metrů od kolejí železniční trati do Nového Jičína. Těla byla jen mělce překryta hlinou a větvemi, takže skýtala hrozný pohled. V červenci 1945 byla exhumována a důstojně pohřbena do společného hrobu na katolickém hřbitově v Suchdole nad Odrou za účasti místních obyvatel.

V posledních dvou letech byly zjištěny další skutečnosti o tomto případu; přihlásila se i očitá svěd-

kyně ze Suchdolu n. O. paní Marie Kovářová. Přesto je kolem transportu velice mnoho otázníků: Kde transport skončil? Kdy skutečně projížděl Suchdolem? Suchdolská meteorologická stanice totiž udává 19. ledna 1945 velice přesné hodnoty, ale jen mírné mrazy. Další záhadou bylo, kde „zmizel“ kráter po letecké bombě, do nějž byla odvezena mrtvá těla? V r. 1995 suchdolští skauti zasadili dnes již mohutnou lípu na místě, které nám ukázal pamětník pan Arnošt Riedel.¹⁾ Stále však bylo nepochopitelné, že na rozdíl od ostatních kráterů v okolí, nezůstala na louce sebemenší terénní vlna.

Celkový pohled na památník (Foto Radim Jarošek).

Průzkum detektorem kovů kolem lípy taktéž nepřinesl žádné vysvětlení.

Záhada byla osvětlena až v loňských jarních měsících. Kráter je zřetelný na leteckých snímcích z r. 1955, které si můžete najít na: <http://kontaminace.cenia.cz/>. Nepříliš složitým výpočtem pomocí odpichovátka a pásma jsme pak od železničního mostu přes Odru, naměřili zjištěnou vzdálenost 154 metrů ve směru k Suchdolu, seběhli jsme ze železničního náspu asi dvacet kroků do hustého trnkového křoví, kde jsme se zastavili před kráterem, který byl v padesátých letech zavážen hlínou, ale stále je dobře znatelný.²⁾ Je to velice smutné místo, když si představíme, že kráter byl plný lidských těl.

V letošních květnových dnech byla provedena úprava, zpřístupnění místa a zasazen zde památník – železniční pražec s trnovou korunou a 47 zářezy. Jen takto bylo možno vyjádřit 47 lidských životů, které nemají jméno. Kdo asi doma doufal v jejich návrat? Jednoduchá tabulka oznamuje: „Na tomto místě byla v r. 1945 dočasně pohřbena těla 47 vězňů z transportu smrti“.

Klub přátel Suchdolu n. O. děkuje firmě PKD a všem, kteří se podíleli na vybudování památníku.

Část kolejnice s nápisem připomínajícím místo, kde vlak tenkrát stál na suchdolském nádraží (Foto Daniel Řičan).

Daniel Řičan

Kontakt: daniel.rican@seznam.cz

Poznámky:

- 1) Lípa byla zasazena 28. 10. 1995 cca 7 m od železničního svršku a 115 m od kráteru ve směru Suchdol nad Odru.
- 2) Památník stojí na okraji kráteru, na východ od středu, který je z 90 % zavezen hlínou. GPS: 49.6403319N, 17.9513211E.

Vagonářské muzeum ve Studénce informuje

Zuzana Juříková Brožová a Bronislav Novosad (i foto)

Novou sezónu jsme přivítali v novém a jsme tomu rádi. Návštěvníci si u nás od začátku sezóny užívají vstup po krásném mramorovém schodišti z r. 1863 a mohou také obdivovat inovované interiéry dvou výstavních místností. To vše jim umožní prožít trochu jinou prohlídku.

Prvním velkým přínosem pro muzeum je tedy vstupní zámecké schodiště, jehož schody byly zakoupeny ve Velkých Kunčicích u Glucholazů (dnes

ve Polsku) a litinové zábradlí bylo zhotoveno v Blansku.

Další úpravy proběhly v prvním patře. Nově vytvořená multifunkční místnost zajišťuje návštěvníkům pohodlí a nevšední zážitek. Pro muzeum zde vznikl prezentační prostor pro krátkodobé výstavy. Místnost s galerií ukrývá také dětský hrací kout s velkým rozkládacím modelem lokomotivy a vagonu, který potěší všechny větší děti až do sta

Hlavní schodiště.

Místnost s galerií a skládacím vlakem.

let. Ti menší si zde kreslí, hrají s vláčky či si staví z dřevěných kostek. Dospělí se mohou uvelebit v křesle ušáku a sledovat staré filmové dokumenty o výrobě vagonů ve zdejší továrně, které jsou umně propojeny se spoty o nástupnických firmách vagonky, o muzeu a dalších atraktivitách našeho kraje.

V sále s modelovou železnici na návštěvníka dýchne ona pověstná zámecká atmosféra, a to hlavně když stojí před originálem obrazu Opilý Herkules. Ten je volnou variací na práci Petra Paula Rubense. Náš obraz je mladší, je z přelomu 19. a 20. století, kdo je autorem se zatím zcela určitě neví.

Nejen umělecké skvosty ale můžeme v tomto sále obdivovat. Oči dětských návštěvníků bývají upřeny na modelovou železnici z roku 1965. Při pohledu na železnici se i mnohý dospělý zasní a zavzpomíná, jak si jako dítě hrál s vláčky. Na té se může v jeden okamžik prohánět až osm vlakových souprav, modely jsou v měřítku H0 (1:87). Chybí už jen to pověstné houkání a pára. Kdoví, možná že časem se zde bude prohánět i model houkající lokomotivy.

Je toho u nás opravdu mnoho k vidění, a že Vagonářské muzeum ve Studénce není daleko pro nikoho, svědčí zápisy v naší návštěvní knize: „Ein

Sál s modelovou železnici.

sehr interessantes Museum! Viele dankJ Jens“, ... „My tu byli – Zabrze – Polsko“ nebo... „Krásná výstava, moc pěkné vláčky. Super dětský koutek. Frenštát pod Radhoštěm...“

Těšíme se na vaši návštěvu, vždyť „Vagonářské muzeum je pohodové muzeum“.

Kontakt: Vagonářské muzeum, Panská 229, 742 13 Studénka, muzeum@sak-studenka.cz
Web: www.vagonarske-muzeum.cz

Velká pocta pro sběratele aneb kurátor Kabinetu přírodnin na zámku v Kuníně má radost

Bronislav Novosad

Zámek Kunín a jeho Kabinet přírodnin má zajímavou novinku, která je spojená s jeho kurátorem. Kabinet přírodnin již dlouhé roky prezentuje paleontologické a mineralogické sběry a práci sběratelů z regionu. Sběratelé jsou spolu v čilém korespondenčním styku a své nálezy konzultují nejen mezi sebou, ale také s odbornými pracovníky paleontologického oddělení Národního muzea.

Zmíněná spolupráce s odborníky může přinést zcela mimořádně i takovou radost, o kterou bych se s vámi rád podělil. Dne 18. dubna 2017 jsem obdržel od paleontologa RNDr. Tomáše Prikryla Ph.D. e-mail. S Tomášem nás spojuje společný zájem. Já hledám, a to co najdu, nafotím, posílám a Tomáš vědecky zhodnocuje.

Delší dobu jsme si spolu již nepsali a byl jsem skutečně mile překvapen...

V e-mailu totiž stálo: „... v příloze najdeš právě publikovanou novinku – je to ono zvířátko z lokality Loučka (součást Tvé do NM darované kolekce), které jsme určili jako nejstarší známý nález batrachoidiformních ryb (pokud nepočítáme izolované otolity).“

Dovolili jsme si pojmenovat jej jako *Louckaichthys novosadi*, přičemž druhové jméno „*novosadi*“ je na Tvou počest.

Snad se Ti daří. S pozdravy, Tomáš...“

Radost byla nepopsatelná, neboť tento nález (ze dne 21. prosince 2014) není jen novým druhem (Species), ale i novým rodem (Genus). Patří do čeledi Batrachoididae – žabohlavcovití. Nalezený vzorek je holotyp, což znamená, že se jedná o jediný exemplář použitý k definici druhu. Žil v období oligocénu, jeho stáří je cca 32 mil. let.

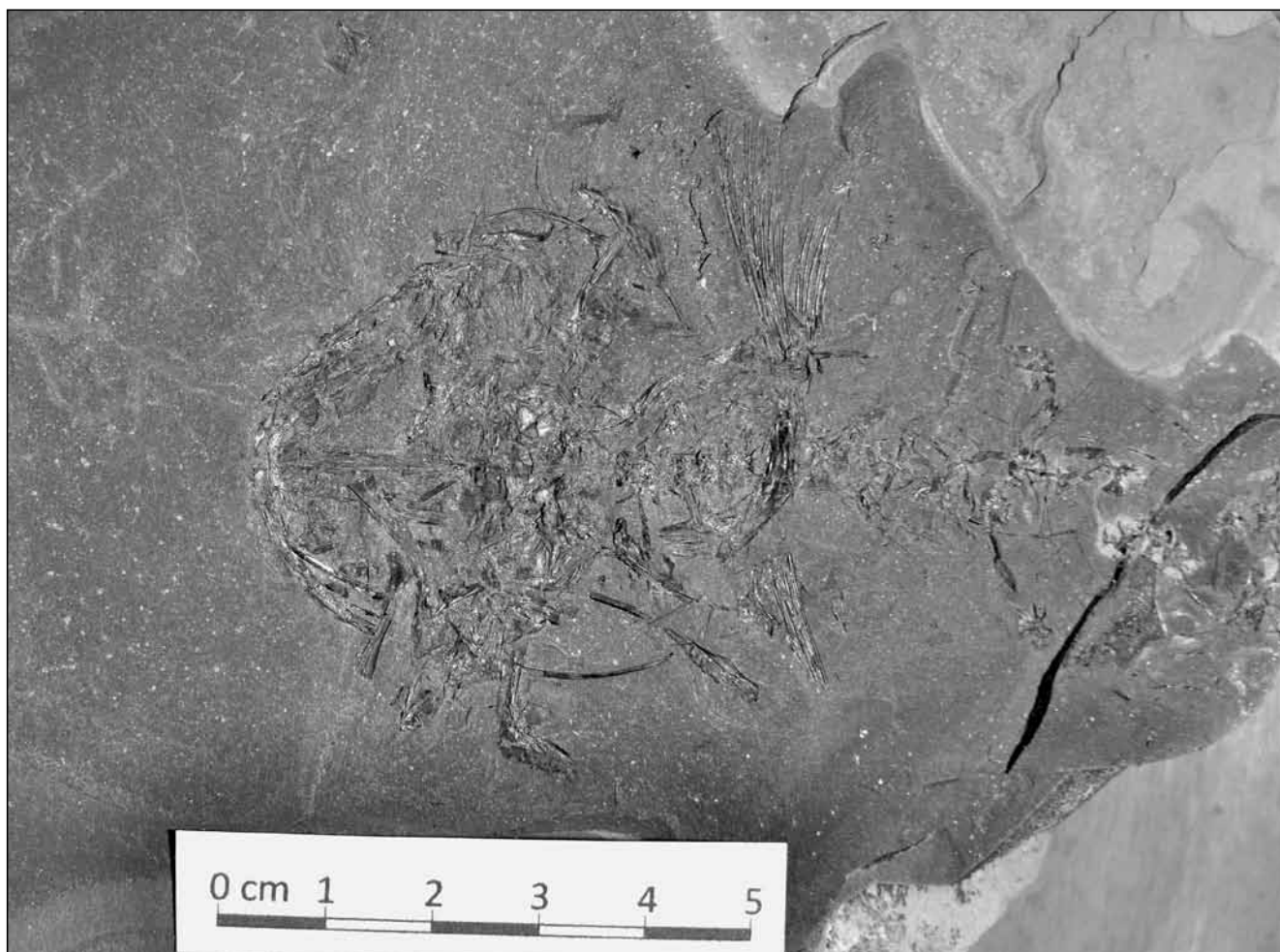
Celý název: † *Louckaichthys novosadi* sp. nov.

Práce byla publikována v mezinárodním odborném časopise a zájemci ho mohou nalézt na tomto odkaze: <http://www.geology.cz/bulletin/contents/art1662>

Co napsat na závěr? Vzorek v Kabinetu přírodnin na zámku Kuníně sice návštěvníci nespátří, ale i ostatní vystavené exponáty určitě stojí za zhlédnutí. V letošním roce probíhá v Kabinetu přírodnin malá výstava Poklady z depozitářů VII, více na:

http://www.kunin.cz/udalosti-v-obci-1/kalendar-akci/poklady-z-depozitaru-vii-361_35cs.html

Ke sběratelství někdy patří i ocenění, které ovšem není jen oceněním mne samotného, ale také celé sbírky, která se stala nedílnou součástí zámku v Kuníně. Její paleontologická část byla předána do sbírek Národního muzea. I tak zůstane zpřístupněna veřejnosti ve stejném režimu jako doposud. Jen v případě její likvidace, tedy pokud by se

Fotografie nalezené zkameněliny (Foto Jiří Klich).

zastupitelstvo obce rozhodlo pro jiné využití místností, by vzorky byly odvezeny do Prahy.

Děkuji tímto vedení obce a některým zastupitelům za podporu, které se mi a Kabinetu přírodnin dostalo. Přeji si, aby bylo možno i nadále rozvíjet spolupráci s Národním muzeem, spojenou s provozováním Kabinetu přírodnin, který tak zviditelňuje celou naši obec, nejen v České republice.

Bronislav Novosad

Kurátor Kabinetu přírodnin na zámku v Kuníně
Kontakt: b.novosad@seznam.cz

Kabinet přírodnin (Foto autor).

Ovce (zase) v Bartošovicích

Lumír Kuchařík

„Jednou jsme měly stříhat ovce až daleko v Bartošovicích u Jičina.“ Tak začínala jedna kapitola knihy Heleny Salichové „Ze starých časů“, o níž jsme psali v minulém čísle. Více než sto let stará vzpomínka letos v pravém slova smyslu ožila. Pravda v míře mnohem menší než tenkrát, ale možná, že se pastvy v Poodří zase jednou dočkáme.

Součástí přírodní rezervace Bartošovický luh je sad a právě v něm se od konce května páslo stádečko rohatých valašských ovcí. Bujný pažit tak našel své využití pro pastvu a zároveň se mohli návštěvníci Zámecké naučné stezky seznámit s krásným plemenem našich ovcí, jakým valašky určitě jsou.

Příspěvek o ovčích již v POODŘÍ vyšel v č. 4/2003, ale krátké aktuální připomenutí jistě nebude při této příležitosti na škodu.

Valašské ovce se na území dnešní ČR dostaly spolu s valašskou kolonizací Karpat, která začala ve 14. století a v průběhu 15. a 16. století dospěla až do Beskyd.

Plemeno se vyznačuje menší až střední velikostí, konstituční pevností, skromností s výbornou chodivostí a pastevní schopností. Berani jsou rohatí. Bahnice původně bývaly většinou bezrohé, dnes však převažují rohatí jedinci s charakteristickými rohy šroubovitého tvaru. Zbarvení může být různé – bílé, šedé, černé nebo strakaté.

Typickým znakem je smíšené rouno s krátkou a jemnou podsadou a dlouhými hrubými pesíky.

Plemeno má neocenitelný historický, kulturní a pedagogický význam, protože jde o ovce úzce spojené s osidlováním hornatého území severní Moravy a Slezska a se zaváděním způsobů chovu ovcí, které jsou v dnešní době označovány jako karpatský systém. Jde o nejzápadnější populaci původního výskytu velké skupiny plemen cápových ovcí.

Valašské ovce mohou být využity při údržbě a obnově pastvin, významných z hlediska botanického, krajinyotvorného, mohou se uplatnit v rámci folklorních, historických a lidově-uměleckých akcí

Ovčí stádečko (Foto Lukáš Drastich).

při prezentaci tradičního salašnictví a salašnických výrobků. V současné době zůstává stále nevyužitý potenciál pro mléčnou produkci. Valašky také mohou být zdrojem specifických genů využitelných pro šlechtění jiných plemen.

Plemeno je to nenáročné a otužilé, vhodné pro tradiční způsob chovu a ten, kdo má ještě dnes vysokokmenný sad či zahradu, levnější a výkonnější sekačku na trávu nesežene. Jak se můžete přesvědčit, jde navíc o zvířata pohledná.

Počasí prvního pololetí roku 2017

Petr Dobeš

Průměrná teplota vzduchu za první pololetí roku 2017 dosáhla hodnoty 6,9 °C, což je jen o 0,4 °C více, než činí normál za období 1979–2013. Teplotně podnormální byl především leden (chladnější o 3,3 °C), ale také duben. Nadnormální byly měsíce březen (o 3,2 °C) a červen. Dne 7. ledna jsme zaznamenali arktický den, kdy teplota vystoupila pouze na -11,0 °C. První letní den nastal 18. května a 30. května se vyskytl první tropický den. Nejvyšší teplota prvního pololetí byla 28. června a to 32,2 °C.

Srážkový úhrn 287,3 mm tvoří 94 % normálu, v jednotlivých měsících se však vyskytly výrazné rozdíly. V lednu a květnu napadlo pouze kolem 40 % běžného množství srážek, ale duben byl na srážky bohatý (227 % měsíčního normálu). Nejvyšší denní srážkový úhrn 34,6 mm napršel během odpoledních bouřek dne 4. června.

Letošní první bouřka byla 4. dubna. Vyskytlo se zatím 11 bouřkových dní, z toho ve dvou dnech se jednalo o bouřky vzdálené. Maximální nárazy větru o rychlosti 17 m/s ve dnech 24. února a 2. března nezpůsobily žádné škody.

V první půli roku jsme si užili i nějaký ten sníh. Od 3. ledna do 20. února ležel každý den alespoň 1 cm sněhu, celkem tedy 49 dní. Poslední sněhová pokrývka totiž toho dne roztála. Nejvíce sněhu jsem

naměřil 2. února – 21 cm. Sněžilo ovšem ve čtyřech dnech i v dubnu a poslední sněhová přeháňka se vyskytla ještě 9. května. Do ranního měření sníh většinou roztál, jen jednou, v dubnu, zůstal ležet slabý poprašek. Opavsko a Vítkovsko postihla 19. dubna sněhová kalamita. V Oticích u Opavy v poměrně malé nadmořské výšce 270 m nasněžilo 20 cm sněhu. Ráno byly problémy na silnici I/57 mezi Hradcem n. M. a Fulnekem, silnice mezi Vítkovem a Budišovem nad Budišovkou byla neprůjezdná a taky vlak uvázl v závějích.

Ve dnech 25. až 28. dubna se sněžení změnilo na déšť a začaly stoupat hladiny vodních toků. 28. dubna večer byl na Odře v Odrách 2. stupeň při 230 cm a na Luze v Jeseníku n. O. 1. stupeň a 264 cm. Polančice v Polance n. O. vystoupila dokonce na 3. stupeň povodňové aktivity, vylila se z břehů a zaplavila křižovatku na ulici Sjednocení. Husí potok ve Fulneku kulminoval na 118 cm, povodňového stupně dosaženo nebylo. Jižní Čechy a Jesenicko zažily v těchto dnech opět sněhovou kalamitu.

Údaje z meteorologických měření pochází z Hladkých Životic a pozorované prvky a jevy se vztahují k Suchdolu n. O.

	leden	únor	březen	duben	květen	červen	I. pololetí
průměrná teplota	-5,3	0,6	6,5	7,7	13,7	18,3	6,9
minimální teplota	-19,0	-10,2	-3,2	-2,8	-2,4	5,3	-19,0
maximální teplota	4,3	14,0	20,6	23,4	30,8	32,2	32,2
	leden	únor	březen	duben	květen	červen	I. pololetí
dny arktické	1						1
dny ledové	18	4					22
dny mrazové	31	23	8	3	1		66
dny letní					5	18	23
dny tropické					1	2	3
	leden	únor	březen	duben	květen	červen	I. pololetí
počet srážkových dnů	11	13	14	17	13	12	80
srážkový úhrn	13,7	25,0	41,7	95,5	32,3	79,1	287,3
	leden	únor	březen	duben	květen	červen	I. pololetí
počet dnů s bouřk. jevy				2	3	6	11
dnů se souvis. sněh. pok.	29	20					49

Činnost svazku obcí Regionu Poodří za I. pololetí 2017

Kateřina Křenková

Jako každoročně patřil počátek roku účasti svazku na výstavách cestovního ruchu – Regiontour v Brně, Slovakiatour v Bratislavě, dále Holiday World v Praze, Dovolená a Region v Ostravě. Prezentace Regionu Poodří probíhala pod hlavičkou Destinačního managementu Poodří – Moravské Kravařsko o. p. s.

V dubnu proběhl na zámku v Bartošovicích seminář pod názvem Rozpočtová hospodaření ÚSC. Seminář byl určen starostům, ekonomům a účetním, kteří se na obcích zabývají komplexní problematikou rozpočtu a hospodařením obcí. Celkem se semináře zúčastnilo 27 účastníků, kteří obdrželi Certifikát o účasti na semináři.

Další činnost v průběhu pololetí byla zaměřena na zajištění chodu svazku. Průběžně je řešena realizace podpořených projektů, proběhla inventarizace majetku, přezkum hospodaření svazku za rok 2016. Od jara probíhají zápůjčky velkoplošného stanu, mobiliáře, pódia, které obce využívají při pořádání obecních akcí. Předsedkyně svazku se v průběhu pololetí zúčastňovala aktivit spojených s činností Destinačního managementu Poodří – Moravské Kravařsko a MAS Regionu Poodří. Z Programu obnovy a rozvoje venkova Moravskoslezského kraje 2017 bylo požádáno o dotaci na projekt pod názvem Rozvoj venkovského života v obcích Regionu Poodří; svazku byla přiznána dotace ve výši 58 tis. Kč.

V prvním pololetí bylo nejvýznamnější akcí „Otevření Poodří a Pooderské koštování“. V sobotu 13. května 2017 se v Bartošovicích konal již 16. ročník s doprovodným programem. Na nádvoří zámku probíhal již od rána stánkový prodej výrobků se značkou Moravské Kravařsko – regionální produkt®

Dopoledne byly předány nové certifikáty držitelům výrobků s regionální značkou Moravské Kravařsko – regionální produkt a zároveň byly prodlouženy certifikáty stávající.

Uvnitř zámku byl představen projekt Pohádkového Poodří, kde se děti se mohly převléci do kostýmů pohádkových bytostí a poskládat si maxipuzzle s postavičkami Pohádkového Poodří. Návštěvníci mohli také zhlédnout výstavu fotografií pod názvem Okamžiky, na kterých byla očima převážně amatérských fotografů zachycena příroda Poodří. Výstava byla zapůjčena Agenturou ochrany přírody a krajiny ČR.

Při vstupu do zámku byla umístěna maketa krávy, která lákala příchozí na ochutnávku pálenky. Zpřístupněná byla i expozice Moravského Kravařska. Nedílnou součástí akce byla již tradiční domácí kuchyně. Pro zájemce byla připravena vycházka s ornitologem a průvodcem po Zámecké naučné stezce. Pracovníci Záchrané stanice a Domu přírody Poodří prováděli po celý den návštěvníky.

Hudbou a zpěvem program doplnila kapela GZM ze Suchdolu nad Odrou.

V poledne zasedla hodnotící komise k vzorkům pálenek v kategorii jablek, hruškovice a slivovice, které zvítězily v obecních kolech a postoupily tak do hodnocení kola regionálního. Celkem se sešlo 33 vzorků – 13x slivovice, 12x jablek, 8x hruškovice. Po třech hodinách kořování byly známy výsledky a před zámek proběhlo vyhlášení výsledků a předání cen.

Výsledky 16. ročníku kořování pooderských pálenek:

Kategorie jablek

1. místo – Jiří Šajtar, Mošnov
2. místo – Josef Kyselý, Suchdol nad Odrou
3. místo – Miroslava Turková, Kunín

Kategorie hruškovice

1. místo – Jiří Šubčík, Hladké Životice
2. místo – Arnošt Šajtar, Albrechtický
3. místo – Simona Adámková, Suchdol nad Odrou

Kategorie slivovice

1. místo – Karel Jakeš, Hladké Životice
 2. místo – Ondřej Polášek, Mošnov
 3. místo – Jiřina Sedláčková, Bartošovice
- V následujícím období bude pozornost zaměřena na přípravu dvou akcí pro širokou veřejnost, které se budou konat v Bartošovicích. Jde o o silově-vytrvalostní závod „Ocelový muž – ocelová žena“ v sobotu 26. srpna 2017 a akci „Zemědělství v Poodří“, která bude uspořádána ve spolupráci s Místní akční skupinou Regionu Poodří a obcí Bartošovice v den státního svátku ve čtvrtek 28. září 2017 v Bartošovicích.

Výstava fotografií Okamžiky

Radim Jarošek

Na přelomu roku se v Ostravském muzeu u příležitosti 25. výročí vzniku CHKO Poodří uskutečnila výstava fotografií s názvem Okamžiky. V menším rozsahu pak výstava měla reprízu při Otvírání Poodří.

Mnozí z vás však nejspíš neměli možnost výstavy zhlédnout, a protože fotografie jsou krásné, sestavili jsme z vybraných barevnou přílohu.

Nahlédněte do krajiny Poodří očima a hledáčkem několika z nich – Jiřiny Chalupské, Rudolfa Jarnota, Jana Lipiny, Vladana Máchy, Michala Hykla, Jana Bainara, Petra Vlčka a Petra Blažka.

Jak jsem zmínil v úvodníku čísla, u fotografií nebudete popisky, neboť nemají dokumentární povahu – cílem bylo především zprostředkování vizuálního vjemu. Posuďte sami, jak se to autorům podařilo.

Z Polanského lesa (Foto Petr Blažek).

Jan Lipina

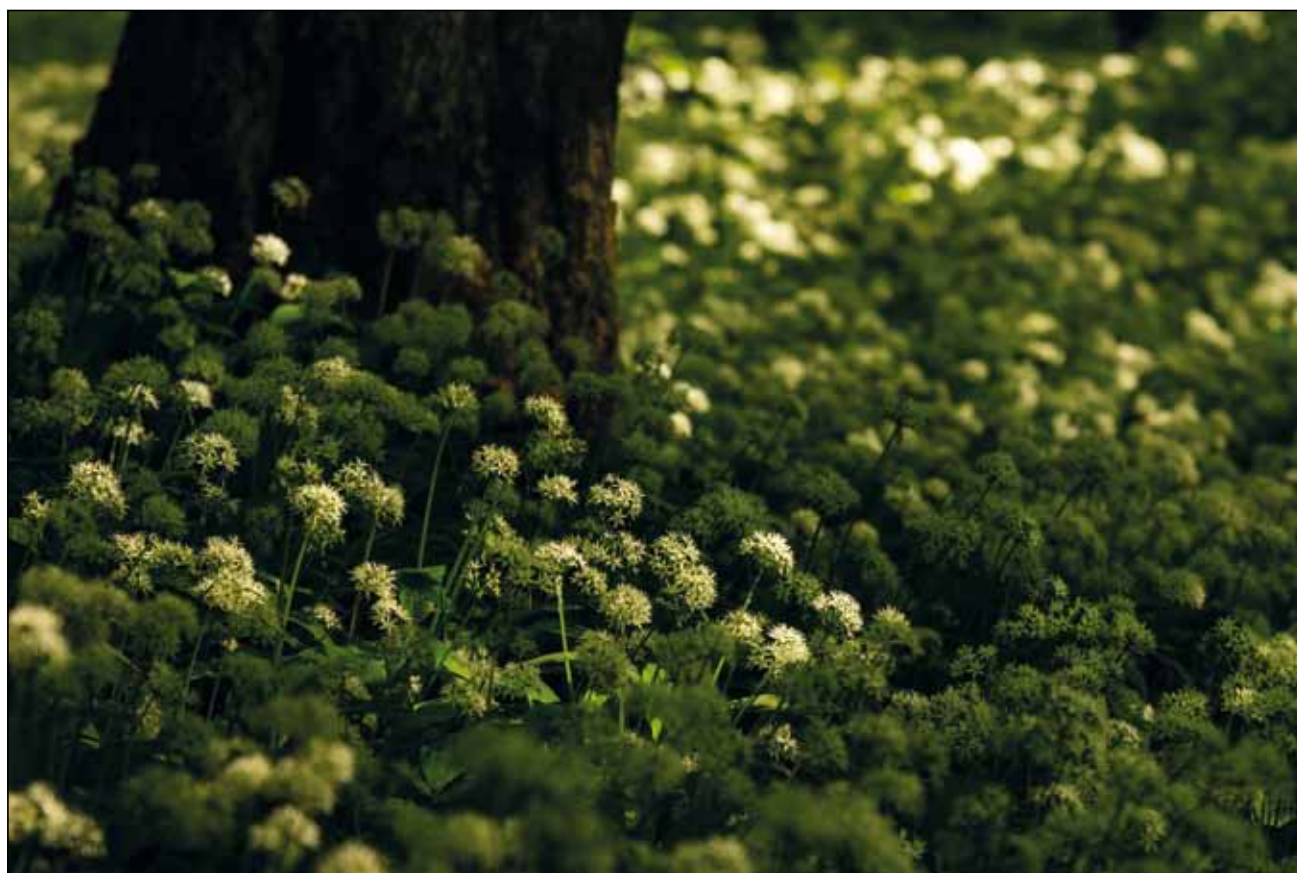

Jan Bainar

Petr Blažek

Michal Hykel

Jiřina Chalupská

Petr Vlček

Rudolf Jarnot

Vladan Mácha

Pojďte s námi do přírody! Otevřeli jsme pro vás již více než 80 lokalit.

Blíž přírodě

<p>Porovnejte si délku skoku s blechou nebo jelenem. Zásmucká Bažantnice Zásmuky / Kolín</p>			<p>Objevte studánku, kde žijí mloči skvrnití. Mločí studánka, Myslík / Frýdek-Místek</p>		<p>Otužte se v přírodním knajpovišti. Semaninská stezka, Semanín / Ústí n. Orlicí</p>
	<p>Obejměte druhou největší lípu v ČR s obvodem kmene 11,7 m a stářím 600 let. Sudslavický okruh, Vimperk / Prachatice</p>		<p>Poučte se o jediné lokalitě kriticky ohrožené byliny kandík psí zub v ČR. Medník, Hradištko / Praha – západ</p>		<p>Pozorujte až 160 druhů ptáků. Rezervace Štěpán, Děhylov / Ostrava</p>
<p>Pohrajte si s vodním mlynkem. Capartické louky, Capartice / Domažlice</p>					
	<p>Navštivte pozorovatelnu bobrů. Vodní svět, Lesná / Tachov</p>	<p>Učte se poznávat přírodu nejen očima. Les plný smyslů, Krásná Lipa / Děčín</p>			
	<p>Podívejte se na líhniště pro hady a ještěrky. Mokřadní louka Kolo, Slavkov / Uh. Hradištko</p>				

www.net4gas.cz

S Českým svazem ochránců přírody jsme v rámci programu NET4GAS Blíž přírodě zpřístupnili veřejnosti již více než 80 přírodně cenných lokalit.

Přesvědčte se na www.blizprirode.cz a vyrazte rovnou do přírody!

Sukničkářka. Foto Jiřina Chalupská.